

Jesenje istraživanje NSPM

PRAVA FORMULA PROTIV REPRESIJE

Portret našeg vremena: Suzana Vasiljević

SAMO ZA PREDSEDNIKOVO UVO

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01420

9 770353 1802002

VREME

broj
1457

6. decembar 2018.

INTERVJU: RADA TRAJKOVIĆ

RADOIČIĆ JE VUČIĆEV TELOHRANITELJ

COLIN FARRELL
BRIAN TYREE HENRY
DANIEL KALUUYA
JACKI WEAVER
CARRIE COON
WITH ROBERT DUVALL
AND LIAM NEESON

VIOLA DAVIS
MICHELLE RODRIGUEZ
ELIZABETH DEBICKI
CYNTHIA ERIVO

OSTAVLJENE BEZ IČEGA. SPREMNE NA SVE.

UDOVICE

A FILM BY
STEVE MCQUEEN

TWENTIETH CENTURY FOX AND REGENCY ENTERPRISES PRESENT IN ASSOCIATION WITH FILM4 A NEW REGENCY/SEE-SAW FILMS/LAMMAS PARK PRODUCTION
A STEVE MCQUEEN FILM WIDOWS MUSIC BY HANS ZIMMER EXECUTIVE PRODUCERS BERGEN SWANSON ROSE GARNETT DANIEL BATTSEK SUE BRUCE-SMITH
PRODUCED BY IAN CANNING, P.G.A. EMILE SHERMAN, P.G.A. STEVE MCQUEEN, P.G.A. ARNON MILCHAN, P.G.A. BASED ON "WIDOWS" BY LYNDIA LA PLANTE SCREENPLAY BY GILLIAN FLYNN & STEVE MCQUEEN
DIRECTED BY STEVE MCQUEEN WIDOWSMOVIE.COM MCF

U BIOSKOPIMA OD 22. NOVEMBRA

izdavač

NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor

Stevan Ristić

pomoćnik direktora

Vojislav Milošević

finansijski direktor

Daniela Vesić

glavni urednik

Dragoljub Žarković

odgovorni urednik

Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika

Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat

Jelena Popović

redakcija

Dejan Anastasijević,

Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjić,

Radoslav Čebić, Sonja Čirić (kultura),

Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,

Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević,

Tatjana Jovanović, Radmilo Marković,

Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec,

Vladimir Milovanović, Marija Janković (foto),

Milan Milošević, Teofil Pančić,

Saša Rakezić, Mirko Rudić,

Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,

Dragan Todorović, Tanja Topić,

Biljana Vasić, Miloš Vasić, Ljubomir Živkov

dokumentacija

Dragoslav Grujić (arhiva)

Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija

Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,

Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,

lektori: Katarina Pantić,

Živana Rašković, Olga Babić,

korektori: Nikola Dragomirović,

Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje

www.vreme.com

Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata

Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo

Slavica Spasojević

marketing

Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com

telefon redakcije: 011/3234-774

telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028,

COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Zoom:** Do izbora dva puta06 **Jesenje istraživanje NSPM:**

Formula protiv ogoljene represije

10 **Intervju:** Rada Trajković16 **Vojska i politika:** Marširao, marširao,

Vulin padobranac

18 **Portret našeg vremena:**

Suzana Vasiljević

22 **Crna Gora:**

Volja jača od volje zakona

24 **Fabrika za preradu
ribe u Smederevu:**

Pecanje na varalicu

26 **Kultura sećanja:** Robovi modernog doba30 **Intervju:** Karla Herši,

stalna koordinatorka UN u Srbiji

32 **Sto godina Jugoslavije:** Mimikrija i

metamorfoza jugoslovenskog nasleđa

36 **Nuspojave:**

Jugoslavija, pamćenje koje obavezuje

39 **Srpski intelektualci i Jugoslavija 1918–**

1929: Nastajanje i nestajanje jednog ideala

40 **Reagovanje:**

Istorijska ekološka presuda

42 **Ekonomsko osamostaljivanje žena:**

Svoj dinar u džepu

45 **TV Manijak:** Televizija po Vuku

KULTURA

46 **Intervju:**

Jovana Stojilković, glumica

48 **Izložbe:**

Poezija pirinejskih majstora

50 **Knjiga:**

Anatomija jedne izdavačke katastrofe

52 **Strip:** Katarza sazrevanja53 **Koncert:** Znojav dekolte

SVET

54 **Pobuna "žutih prsluka":**

Puna čaša jeda

59 **Navigators:** Lečenje haštagom60 **Strip:** O borskoj beležnici (7)62 **Vreme uživanja:** Moja Evropa

U Fabrici za preradu ribe u Smederevu nikada nije radilo 300 radnika, kako je bilo predviđeno. Nije se stiglo ni do prvih 100 zaposlenih. Sada tamo više niko ne radi, a radnici ne mogu da uđu u krug firme

PIŠE: DRAGAN PAVLOVIĆ

"Ne znam da li ima nade za mlade ljude u Srbiji. Mogu da kažem, čak i imam potrebu da kažem, da ne znam"

RAZGOVARAO: ZORAN JANKOVIĆ

Predsednika Emanuela Makrona je stigao masovni revolt "žutih prsluka" širom zemlje protiv koga se pokazao nemoćnim i koji je doveo u pitanje njegovu vlast

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: Marija Janković

Do izbora dva puta: Zlatni lav “narogušen i ljut sav” tvrdi da izbori nikog ne interesuju, a sprema se da pojede “tamvaj ceo i oblaka jedan deo”

Očigledno je da ulazimo u izbornu godinu ako opštih izbora bude u 2019. godini (ili u predizbornu ukoliko izbori budu 2020. što je, konačno, krajnji rok) i da izvršna vlast ne želi da ispusti iz ruku glavni alat u “izbornim radovima” – direktan, uticaj, na ogroman broj glasača, bolje reći na njihove džepove

SPOZNAJA:

KO DRŽI I NOŽ I POGAČU

Povodom tvrdnji Vuka Jeremića da Vučić planira referendum i vanredne izbore, Aleksandar Vučić, predsednik Srbije, poručio je da neće biti nikakvih izbora u martu.

Nije Jeremić, i drugi zakleti opozicionari, jedini koji tvrdi da će sve biti suprotno od onoga što Vučić kaže, ali ovde se dobitniku Zlatnog lava potkrala i jedna materijalna greška. Naime, Jeremić u poslednjoj izjavi na temu izbora nije pominjao mart.

Predsednik Narodne stranke Vuk Jeremić tvrdi da predsednik Srbije Aleksandar Vučić planira da za 4. novembar raspíše referendum o Kosovu zajedno sa vanrednim parlamentarnim izborima.

“Niko (izbore) ne planira, niti oni ikog interesuju. Čemu, da bismo dobili još nekog poslanika više, a oni petnaestak manje? Neće ih biti. Opet su lagali”, rekao je Vučić.

U sve bih poverovao osim da Vučić ne vodi računa o izborima i da to nikoga, pa ni njega, ne interesuje. Od kad je došao na vlast pre šest godina, on je u permanentnoj izbornoj kampanji punog intenziteta što je i logično kada si političar i to još na vlasti.

On se i sada trudi da glasači na nekim vanrednim ili redovnim izborima (2020. godine) imaju dobru spoznaju u čijim rukama su i nož i pogača.

Opozicija smatra da je Zapadu potreban potpis Srbije na sporazum koji bi Prištini omogućio članstvo u UN i da Vučić planira da okonča pregovore o sporazumu, ali bi želeo pre toga da na izborima snažno potvrdi svoj mandat i da ga, ako

može, još više ojača pokazujući da je neprikosnoveni autoritet. Otuda i spekulacije o vanrednim izborima – u martu ili novembru iduće godine.

Sad, ne znam da li je Vučiću taj mart slučajno izleteo iz usta, da li je samo glasno pratio tok svojih misli, ali ne bih bio iznenađen da se izbori tada i odigraju, utoliko pre što do tada ne može da se kristališe konkurentno opoziciono jezgro, mada sumnjam da će stvari za njih nešto bolje stajati i u novembru.

ŽUTI PRSLUK:

SIRO TINJA IMA DUG FITILJ

Opozicija pokušava da provocira narodno nezadovoljstvo i masovniji građanski revolt, ali to u Srbiji Aleksandra Vučića teško ide bez obzira na imitatorski pokušaj Boška Obradovića, koji se u Skupštini Srbije pojavio u žutom prsluku, simbolu otpora prema politici Emanuela Makrona.

Siro tinja kao što smo mi ima duži fitilj i dobrom većinom je svesna da zavisi od državne milostinje. Ima podosta gradova u Srbiji gde su jedini ljudi sa stalnim prihodom zaposleni u državnoj službi i teško da će na sebe navući žute prsluke.

Vučić i njegovi kontrolišu javno mnjenje i to će da čine još više brutalnije, ali u osnovi svega je kontrola nad prihodima i raspodela koja stimuliše glasanje poželjno za aktuelnu vlast.

Za to postoje i sitni i krupni dokazi. Dragan Đilas tvrdi da je Telekom kupio od grčke Antene televizije O2 i Prvu. Formalni kupac je Kopernikus. I to objašnjava zašto je Kopernikus preplaćen. Država je preko Telekoma dala pare za ovu akviziciju, a Đilas još kaže: “Ako je do sada bilo bar malo svetla, i ono će se ugasiti.”

Foto: rts.rs

Stežanje gvoždenog obruča oko vrata prosečnog, većinskog srpskog glasača videlo se i pre mesec dana. S tim u vezi vredi istaći da je država izbegla da donese zakon kojim bi penziono pravo i prinadležnosti bila neka vrsta ugovora između države i građana, već je propisano da te odnose i iznose određuje vlada. Nešto slično kao Palma u Jagodini: "A za gospođu tri hiljade dinara."

Isto se dogodilo sa novim odlaganjem primene platnih razreda za zaposlene u javnom sektoru. I tu će vlada da arbitrira umesto da utvrdi jasna pravila kojima se za isti ili sličan rad i s određenim nivoom stručnosti plaća jednako.

Očigledno je da ulazimo u izbornu godinu ako opštih izbora bude u 2019. godini (ili u predizbornu ukoliko izbori budu 2020. godine, što je, konačno, krajnji rok) i da izvršna vlast ne želi da ispusti iz ruku glavni alat u "izbornim radovima" – direktan, uticaj, na ogroman broj glasača, bolje reći na njihove džepove.

Kad bi penzije i plate u javnom sektoru bile određene zakonom, vladi bi bilo oduzeto glavno manevarsko polje u bitkama za glasače.

ŠTA POKAZUJE BUDŽET:

SVET PRIVILEGOVANIH

Takav naum prenet je i u budžet za 2019. godinu. To se vidi po snažnom rastu plata svih zaposlenih u državi. Njihove neto plate porašće u idućoj godini za 9 odsto (u proseku; po sektoru između 7 i 12 odsto). U isto vreme, plate u privatnom sektoru porašće za oko 5 odsto. To jest, otprilike onoliko koliko dozvoljava rast bruto domaćeg proizvoda i produktivnosti.

Iduća godina će biti već druga uzastopno u kojoj će plate u javnom sektoru rasti (gotovo) duplo brže nego u privatnom, jer je isti odnos – rast od oko 9 odsto u javnom, a 5 odsto u privatnom sektoru – zabeležen i u ovoj, 2018. godini. S obzirom da su trenutno plate u javnom sektoru već za petinu veće nego u privatnom, to znači da će se ova ničim opravdana razlika i dalje povećavati.

Za iduću godinu planiran je značajan rast investicija (sa 127 milijardi ove na 165 milijardi dinara), ali je gotovo čitavo to povećanje otišlo na nabavku opreme za vojsku i policiju. Dakle, u potpuno neproaktivne svrhe.

Sa 46 milijardi (što je duplo više nego što je planirano za ovu godinu, a čak četiri puta više nego prošle) ulaganja u "snage bezbednosti" činiće gotovo trećinu svih državnih investicija.

Vlada Srbije, kad se sve pomenuto uzme u obzir, pokazuje da namerava da jača položaj i uticaj države. Naročito tzv. aparata prinude. I da će se ubuduće na njih najviše oslanjati.

U stvari, problem je što taj krug privilegovanih, piše Mijat Lakićević za "Peščanik", i nije baš tako mali i što vlast računa da, dobro organizovan i kontrolisan, on može da joj posluži kao baza dugoročnog opstanka.

Ima tu i elemenata podvižništva. Eno ga Aleksandar Vuolin koji je marširao 20 kilometara po ulicama Niša (o tom ruhanju s vojskom pišemo opširno na stranicama koje slede), a Zorana Mihajlović je celo ministarstvo preselila u Grdeličku klisuru da nadgledaju radove. Na sedam dana, taman dovoljno da se prostorije ministarstva u Beogradu okreće i ukrase novim tepisima. Cena – 650 hiljada dinara.

FORMULA PROT OGOLJENE REPR

Svaki poraz ostavlja traga, mobiliše pobednike, demoralise pristalice poraženih i učvršćuje ih u uverenju kako se više nema smisla boriti. I upravo stoga je ovaj blagi rast Saveza za Srbiju – kao već i samo njegovo formiranje – potencijalno velika stvar za uveliko nokautiranu srpsku opoziciju, koja je letos bila gotovo pred iščeznućem

Jeste da su pomeranja relativno mala, ali definitivno nije u pitanju samo statistička greška. Već drugi mesec zaredom SNS beleži određeni pad podrške u srpskom, poprilično zbunjenom, sluđenom, zaplašenom i – nadasve – konfuznom javnom mnjenju. Naime, i u oktobarskom (neobjavljenom) i u novembarskom istraživanju, koje je pred vama, rađenom na istom uzorku i po istoj metodologiji, koalicija oko SNS-a (čitaj Vučić) beleži između jednog i dva procenta slabiji rezultat, a opozicioni Savez za Srbiju otprilike isto toliki rast.

Socijalisti u koaliciji sa Draganom Markovićem Palmom su zakovani na – za njih odličnih – desetak procenata, a svi ostali akteri koji su trenutno na sceni teško da se mogu nadati cenzusu (sem, donekle, Šapića i radikala, a i oni vrlo, vrlo teško).

Ono što dodatno može da raduje opozicione navijače jeste činjenica da, pored onih koji su se direktno izjasnili da bi

■ Srbija ima opozicionu formaciju koja bi, da su izbori ovih dana, osvojila barem isti broj poslaničkih mandata koliko opozicija trenutno ima u parlamentu – a verovatno i desetak više

glasali za Savez (ili neku od preostalih, manjih opozicionih formacija), postoji još oko 11 procenata ispitanika koji kažu da su “za opoziciju, ali još uvek ne znaju tačno za koga”. Po našem mišljenju, tretirati te ljude kao “apstinente” (što je teoretski moguće) bilo bi i metodološki i politički pogrešno. Jer onaj ko se u današnjoj (“Vučićevoj”) Srbiji u telefonskoj anketi

izjasni kao neko ko je protiv vlasti i da je sklon da glasa za “neku opoziciju” svakako nije klasičan “apstinent” – što naravno ne znači da na kraju među apstinentima neće završiti. Realno, tih desetak procenata proopozicionih glasača glavni su rezervoar na koji Savez za Srbiju može potencijalno računati, mada će na te glasove pretendovati i sve ostale opozicione

IV ESIJE

PROTEST PROTIV POLITIČKOG NASILJA: Savez za Srbiju u Kruševcu

Foto: SzS

liste. (Dok će Vučić, razume se, nastojati da ih otera u apstinenciju.)

KIBICERI U TRANSU

Ček, bre, već čujem glas – pa zar nisu bili upravo tu negde (47-48 odsto) i na poslednjim i preposlednjim parlamen-

Da li Srbija ide:	
u dobrom pravcu	40,9
u lošem pravcu	37,7
ne znam / nemam stav	21,4
Ukupno	100 %

Ako bi sledeće nedelje bili raspisani vanredni parlamentarni izbori, da li biste na njih izašli?

da, sigurno bih izašao	64,7
možda / verovatno bih izašao	17,4
ne, ne bih izašao	8,3
ne znam/ bez odgovora	9,6
Ukupno	100 %

Ocenite po školskom sistemu, ocenom od 1 do 5, sledeće ličnosti:

	Srednje ocene
Aleksandar Vučić	3,20
Ivica Dačić	2,87
Ana Brnabić	2,74
Dragan Marković Palma	2,74
Zorana Mihajlović	2,31
Đorđe Vukadinović	2,11
Dragan Đilas	1,93
Vojislav Šešelj	1,84
Vuk Jeremić	1,80
Boris Tadić	1,72
Boško Obradović	1,67
Saša Janković	1,50

tarnim izborima, 2016. i 2014. godine? Jesu. Ali nevolja je što su u međuvremenu još i jačali, srazmerno jačanju i eskalaciji sve ogoljenije društvene represije poslednjih godina.

Problem srpskih političkih kibicera, a i dobrog dela opozicionih lidera i eksperata, pored svega ostalog, jeste to što uvek barataju sa poslednjim svojim i/ili Vučićevim rezultatom i polaze od njega kao gotove i zakovane datosti ("to je ono što imamo"), previđajući da je raspoloženje biračkog tela – čak i u srpskim, relativno okoštanim političkim relacijama – ipak dinamička kategorija, koja se potencijalno menja sa svakim izbornim ciklusom i svakim novim izbornim (ne)uspehom.

Zato je bilo potpuno pogrešno, ili makar problematično i naivno, automatski računati sa zbirom Jankovićevih i Jeremićevih (plus Obradovićevih,

Da li, po pitanju standarda, danas živite bolje ili gore nego pre 5 godina?

bolje	19,6
gore	36,7
isto	42,2
ne znam/bez odgovora	1,5
Ukupno	100 %

Za koga biste glasali ako bi na listiću bile sledeće liste, odnosno koalicije?

	sa nezajšnjima	bez nezajšnjih
Koalicija oko SNS (Vučić, Vulin, Krkobabić, Ljajić...)	35,7	48,4
Savez za Srbiju (Đilas, Jeremić, Obradović, Lutovac...)	12,8	17,3
Koalicija SPS-JS (Dačić, Palma)	8,7	11,8
za opoziciju, ali ne znam tačno za koga	8,6	11,6
Srpski patriotski savez (Šapić)	2,0	2,8
SRS (Šešelj)	1,9	2,6
Koalicija Građanski blok 381 (Janković)	0,7	1,0
Dosta je bilo (Radulović)	0,4	0,5
ostali	2,9	4,0
ne zna/ne želi da se izjasni/ neće da glasa/bez odgovora	26,2	—
Ukupno	100 %	100 %

Istraživanje je rađeno telefonski, na reprezentativnom uzorku od 1000 ispitanika (Srbija, bez KiM), u periodu od 15. do 23. novembra 2018.

Radulovićevih, Stamatovićevih...) glasova sa predsedničkih izbora, kao sigurnom startnom osnovom za buduća izborna odmeravanja. Svaki poraz ostavlja traga, mobilise pobednike, demoralise pristalice poraženih i učvršćuje ih u uverenju kako se više nema smisla boriti. I upravo stoga je ovaj blagi rast Saveza za Srbiju – kao već i samo njegovo formiranje – potencijalno velika stvar za uveliko nokautiranu srpsku opoziciju, koja je letos bila gotovo pred iščeznućem.

I da ne bude nesporazuma, da se izbori održavaju u ovom trenutku, gotovo da nema sumnje da bi na njima, udružena ili razdvojena, lista naprednjaka i socijalista (plus Palma) imala komotnu većinu od nekih šezdesetak odsto. Ali ovde trenutno nije reč o tome da li opozicija na prvim sledećim izborima može da pobedi režim koji na svojoj strani, pored nekih

Da li mislite da u Srbiji, u poslednje vreme, postoji porast nasilja, kriminala i ugrožavanja bezbednosti?

Da	68,3
Ne	24,7
ne znam / bez odgovora	7,0
Ukupno	100 %

600-700 hiljada članova, ima svu moguću logistiku, pare, medije, institucije, službe, biznismene, kriminalce – i strani faktor. Ovde se trenutno radi o tome da li će opozicije u Srbiji uopšte biti, ili će – sem one “konstruktivne”, koja duva u Vučićevu tikvu – biti zatravljena kao što je to i bilo predviđeno i “projektovano” da se dogodi na izborima 2016.

BITKA ZA POLITIČKI PLURALIZAM

Sa formiranjem Saveza za Srbiju, uz sve nesavršenosti ovog političkog koktela, “dečje bolesti” i manje ili veće gafove, makar ta prva bitka je definitivno dobijena. Srbija, dakle, ima opoziciju (tj. široku opozicionu formaciju) koja ne mora brinuti o tome hoće li ili neće uspeti da pređe cenzus i koja bi, da su izbori u nedelju, osvojila najmanje onoliko poslaničkih mandata koliko opozicija (ne računajući radikale) trenutno ima u parlamentu – a verovatno i desetak mandata više. To je dovoljno za političko preživljavanje i očuvanje institucije višestranačja i političkog pluralizma koji je poslednjih godina ozbiljno doveden u pitanje s porastom Vučićevog autoritarizma. Ali za eventualnu pobjedu će nam ipak trebati nešto mnogo više.

Da li će to “više” izrasti iz kvasca koji predstavlja SzS, ili iz nekog drugog, u ovom trenutku još nevidljivog političkog tkiva i izvora, ostaje da se vidi. Ali nema sumnje da je formula (formiranje široke koalicione platforme koja okuplja svu “pravu” opoziciju) za koju smo se, između ostalog, i na ovim stranicama, godinama, zdušno zalagali već na samom početku pokazala svoju vitalnost.

A koliko je politički pluralizam u Srbiji zbilja (bio?!), ugrožen i kakvi su političko bilo i senzibilitet najvećeg dela biračkog tela, možete se uveriti iz letimičnog uvida u neke od komentara koje su tokom poslednje ankete sakupili naši istraživači.

SRB IJA 2018 – IZVOD IZ KOMENTARA

“Ja sam od malih nogu za Vučića.” (baka iz Vojvodine, rođena 1939)

“Ja uvek glasam za broj 1, nemam pojma kuji su to, al’ su tamo uvek najbolji i najjači.” (postarija gospođa iz Kruševca)

“Nisu ovi sjajni, nimalo, ali Đelić, Pitić, Labus, Vlahović, nikad više. Ne bih želeo da se oni vrate.” (Zrenjaninac)

Da li podržavate ulazak Srbije u EU?

Da	49,4
Ne	35,0
nemam stav / bez odgovora	15,6
Ukupno	100 %

Da li podržavate savez Srbije sa Rusijom?

Da	64,5
Ne	24,9
nemam stav / bez odgovora	10,6
Ukupno	100 %

Da li podržavate ulazak Srbije u NATO?

Da	9,1
Ne	82,1
nemam stav / bez odgovora	8,8
Ukupno	100 %

“Vučić samo priča o parama, o BDP-u, kao da je to neka bajka za malu decu. Konkretno o narodu, nikada, ko ga šiša. Neće da troši ni reči, ni misli na obične ljude, oni su svakako samo glasačka mašina.” (opozicionar iz Zaječara)

“Ja sam čitav svoj radni vek provela u Nemačkoj. Tamo ne može opozicija da bude ovakva i da radi to što radi državi i pljuje po vlasti. Đilas i Jeremić su opasni i mnogo su sebi dali za pravo. U svim medijima, gledam ja, napadaju vlast i hoće da ruše Vučića.” (penzionerka iz Petrovca na Mlavi)

“A jeste li vi svojim ušima i očima videli i čuli njih da to govore, ili ste čuli na TV-u da oni to rade?” (anketar, nakon ankete)

“Pa svi o tome pričaju stalno, predsednik najviše. To je živa istina.” (ista penzionerka iz Petrovca na Mlavi)

VEŠANJE

“Kad oni vešaju Vučića, narod će da veša Đilasa.” (starija Kruševljanka)

“Đilas i ovi oko njega su jajare. Njih sve treba redom vešati na Terazijama, a ne predsednika i premijerku koji dobro čine ovoj zemlji.” (selo kod Zaječara)

“Stranim plaćenicima i tajkunima što hoće da vešaju na Terazijama treba vratiti istom merom, ali za ozbiljno.” (penzioner iz centralne Srbije)

“Opozicija – sve ispušene muštikle. (muškarac, Užice)

OCENE – OPOZICIJA

“Njih bi sve proterao, da budu persone non grata.” (ispitanik iz Niša)

Da li mislite da bi bilo dobro da Srbija ostane neutralna u odnosu na sve saveze?

Da	65,0
Ne	24,9
nemam stav / bez odgovora	10,1
Ukupno	100 %

Ukoliko bi uslov za ulazak Srbije u Evropsku uniju bio prijem, odnosno stolica za Kosovo u UN, da li mislite da bi taj uslov trebalo prihvatiti?

Da	12,0
Ne	74,1
ne znam / nemam stav	13,9
Ukupno	100 %

Šta bi, prema Vašem mišljenju, u ovom trenutku, bilo najrealnije rešenje problema Kosova?

priznanje potpune nezavisnosti Kosova	2,9
podela na srpski i albanski deo, po kojoj bi Srbiji pripao sever KiM, a Kosovu Preševo i još par mesta na jugu Srbije	35,4
odlaganje konačnog rešenja za neko bolje vreme	44,6
ne znam / nemam stav	17,1
Ukupno	100 %

“Te ološe mi ne spominji, da mogu – 10 bi dobili, i jedinica je za njih mnogo kad se samo setim kako su ojadili Srbiju.”

“Zbog tih političara i tog Beograda mi seljaci nemamo od čega da živimo, niko u nas ne ulaže, da nam pomogne malo i obezbedi sredstva.”

“Meni nije jasno kako opozicija nije za Vučića, svi treba da budemo za njega! Šta oni sad izvode i prave haos.” (žena, 65 godina, Niš)

“Nemoj, dete, da me pitaš koje sam godište... ne znam, zaboravila sam... Juuu, kako znam li za koga glasam? Naravno da znam – uvek za mog Vučića, to nikad ne zaboravim.” (baka sa juga Srbije)

“Sad smo pod ovom vlašću, i ja to poštujem i pokoravam se.” (baka iz centralne Srbije)

OCENE – VUČIĆ

“Ja bih za našeg predsednika i ruku dala odseći.” (penzionerka, Novi Sad)

“Gde god ima Vučića, mi smo za to.” (žena, 48 godina, Novi Sad)

“Volem Vučića, zato što pomaže sirotinju. Puno ga pozdravite, poželite mu sre-

Putem kog medija se najviše informišete?

televizije	52,7
radija	2,2
internet portala	37,5
štampanih novina	5,1
uopšte se ne informišem preko medija	2,6
Ukupno	100 %

Da li da bi, po Vašem mišljenju, trebalo ukinuti rijaliti-programe poput "Zadruge" i "Parova"?

da, treba ih ukinuti u potpunosti	44,1
treba da se emituju samo posle ponoći i dodatno oporezuju	31,8
ne, ne treba ih ukidati, ni ograničavati	19,9
ne znam / nemam stav	4,2
Ukupno	100 %

Da li koristite internet i koliko često?

svakodnevno	53,6
nekoliko puta nedeljno	10,9
ne koristim internet	35,5
Ukupno	100 %

Da li ste korisnik društvenih mreža i kojih? (samo ispitanici koji koriste internet)

fejsbuk	39,6
i fejsbuk i tviter	11,4
instagram	7,4
tviter	2,2
ne koristim društvene mreže	39,4
Ukupno	100 %

ću i zdravlje, iako ga ne poznajem." (penzionerka iz Novog Sada)

"Za Vučića nema ocena, on je najbolji!"

"Jedinica svima koji su protiv Vučića!"

"Ma koj je protiv Vučića, ne mog ni da ga gledam, ni da ga slušam!"

"Vučić je glavan, a ovi drugi su strašni ljudi..."

"Za Vučića glasamo iako za lekove nemamo. Ali, on je za mir i samo je to bitno."

"Pa 5 je normalno, samo za njega znam, ove ostale ne znam, džaba me pitaš!" (ispitanik iz Niša)

"Vučić je dobar, ali znate kako, teško mu je – to je kao kad ideš slepom ulicom, pa naiđeš na zid." (penzionerka iz Niša)

"AV – jeste videli kako komunicira sa

stranim političarima? – Ma desetka, bre!" (Vranje)

"Zahvaljujući Vučiću – ipak smo neko i nešto: cene nas u svetu, gledaju nas s drugim očima." (penzionerka iz Vranja)

"Ja nisam zaljubljen u Vučića, da se razumemo... On stalno ponavlja: biće bolje, ali meni nije bolje." (ispitanik iz Vranja)

"Vučić mora da smanji ego, i da se ne priži na to šta opozicija kaže, i ne valja što im stalno odgovara na njihove optužbe."

"Ja sam za AV – kud svi Turci, tu i mali Mujo!"

"Vučić – za njega 5, 10, ma 20 bre!" (ispitanik iz Vranja)

"Vučić – mislio sam da će nešto da uradi, ali vidim da nešto koči."

"Predsednik Vučić vuče dobro, al' koče ovi oko njega." (Vranje)

"Zalaže se i trudi se." (NS, muškarac, 39 godina)

"Četvorka. Dosadan je, svuda on mora da se umeša i svaki čas iskače iz TV-a, al' se trudi." (Bačka Palanka, muškarac, 33 godine, Vučićev glasač)

"Četvorka. Ne volim što govori monotonim glasom i sav je uvek teatralan." (NS, žena, 70 godina, ne glasa)

"On nas je oslobodio sankcija", kaže žena, 69 godina, iz Beograda. "Gospođo, pod sankcijama smo bili pre više od 25 godina". A ona: "Jeste, ali uveo nas je u svet politike, kratak period je on na vlasti, treba mu još vremena da nešto uradi."

"Dobar, al' ima loše okruženje." (BG, muškarac, 70 god, SNS glasač)

"On je najčasniji i najprirodniji." (BG, deka, 83 godine)

"Trudi se, ali me nervira, stalno je na televiziji."

"Razočarala sam se zbog moje penzije, ali bori se, nije da se ne bori..."

"Ne mogu da kažem da Vučić nije pametan, jer da nije, ne bi dogurao dokle je dogurao, ali da je smotan, to niko ne može da ospori. Ja smotanijeg čoveka nisam videla. I zanima me ko mu je rekao da se onako obližuje i palaca onim jezikom, van svake pameti za jednog predsednika."

"Vučić je prerano došao na vlast, nema on dovoljno iskustva."

"Ja volim Vučića kao svoje dete, izvanredan čovek!"

"Vučić je dobar i radan, boljeg nema!" (muškarac, 77 godina, Beograd)

Da li mislite da je Srbija ponižena tretmanom na obeležavanju 100-godišnjice završetka Prvog svetskog rata?

Da	72,6
Ne	13,7
ne znam / nemam stav	13,7
Ukupno	100 %

Da li mislite da je Aleksandar Vučić trebalo da napusti skup u Parizu kada je video da Hašim Tači ima bolji tretman od njega?

Da	29,3
Ne	49,6
ne znam / nemam stav	21,2
Ukupno	100 %

SVE ĆE ON DA ZAPOSLE

Penzionerka iz Požarevca: "Nikad nam nije bilo bolje, naš predsednik od kad je na vlasti svaki dan otvori po jednu fabriku i zapošljava narod."

Anketar: "Jeste li sigurni da je baš svaki dan?"

Penzionerka iz Požarevca: "Gledam na televiziji, svaki dan, a ponekad i preskoči kad je nedelja."

Anketar: "Pa koliko onda mi to do sada imamo fabrika i kako to da još uvek imamo nezaposlenih?"

Penzionerka iz Požarevca: "Ma sve će on da zaposli, samo još nije stigao, a i smetaju mu oni nesoji, Đilas i ekipa, što hoće da ruše državu. Pobeđiće ih on sve, svojim radom i pravdom."

ĐORĐE VUKADINOVIĆ
i istraživački tim NSPM

RADOIČIĆ JE VUČIĆ TELOHRANITELJ

Fotografije: Marija Janković

ĆEV

“Prilikom zapošljavanja u institucijama, ako, recimo, čistačica po nekoj strukturi treba da bude Srpkinja, to mora da potpiše Radoičić. Radoičić i njegova grupa su kontrolisali plate koje dolaze iz budžeta Srbije, ali sada, kako su ušli u kosovske institucije, oni kontrolišu i sve Srbe koji ulaze u sistem Kosova i dobijaju plate od tog sistema. Znači, Srbe i u jednom i u drugom sistemu kontroliše isti čovek ili ista grupacija. Svaka neposlušnost se kažnjavala gubitkom posla. A ako je veći problem, onda paljenjem automobila, paljenjem prostorija, fizičkim nasrtajima... I ubistvima”

Likovanje predsednika Aleksandra Vučića i ministra inostranih poslova Ivice Dačića što Kosovo nije primljeno u Interpol koštalo je slobode četvoro Srba sa severa Kosova, a sve ostale žitelje ove teritorije dvostrukim poskupljenjem srpske robe koju sada kosovska carina globi stopom od 100 procenata. O upadu specijalaca na sever Kosova, carinskom ratu, krizi u pregovorima i životu na Kosovu i Metohiji razgovaramo sa Radom Trajković iz nevladine organizacije Evropski pokret Srba i profesorkom Medicinskog fakulteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici. Rada Trajković je iz Podujeva, do bombardovanja 1999. živela je u Prištini, radila u tamošnjem Kliničko-bolničkom centru, bila članica Srpske radikalne stranke i njihova poslanica, a kratko vreme tokom 1998. i savezna ministarka za brigu o porodici kada se žestoko posvađala sa liderom stranke Vojislavom Šešeljem. Od '99. živi u Gračanici gde radi u domu zdravlja. Bila je u privremenim institucijama Kosova, a kasnije i poslanica u kosovskom parlamentu.

„VREME“: Vlasti Kosova ne kriju da je glavni zadatak specijalne jedinice ROSU bio da uhapsi Milana Radoičića, jednog od potpredsednika Srpske liste. Predsednik Vučić je rekao da je Radoičić u Beogradu prošao poligrafsko testiranje i da on nije ubio Olivera Ivanovića u januaru ove godine. Koliko su ozbiljne optužbe da Radoičić stoji iza ovog ubistva?

RADA TRAJKOVIĆ: U kuloarima u Prištini uglavnom se tvrdi, i to ne baš od skoro, da Kosovska policijska služba ima dokaze da je Milan Radoičić umešan u ubistvo Olivera Ivanovića. Ja sam imala informacije iz međunarodnih izvora – i meni je ta ideja mnogo bliža – da ne upada specijalna policija iz Prištine na sever Kosova, već da se otvore granice i da Vučić sa Žandarmerijom pohapsi te ljude. Jer to bi za Srbe bilo lekovitije u smislu da se Beograd obračunava sa kriminalom unutar svojih redova. Tako ne bi bilo neke velike priče ili napetosti. Ali, očigledno je da je, možda, Vučić odbijao da to izvede.

Ako već tako spekulirate...

Ne, to nije spekulacija. Vrlo je relevantan međunarodni izvor. Kada sam razgovarala s njim, on mi je rekao da će tražiti od Vučića da pohapsi mafiju na severu, a da će međunarodna zajednica i Albanci ukloniti prepreke za tu akciju, kao što je policija na administrativnoj liniji.

Zar ne bi pre Albanci bili protiv toga? Takvom akcijom bi se, bar privremeno, odrekli suvereniteta na delu teritorije koju smatraju svojom.

Ma, nisu oni toliko samostalni da bi mogli da biraju. A ne bi ni birali, s obzirom da je Ramuš Haradinaj odranije imao sa Radoičićem neku dobru komunikaciju, a sa druge strane, Hašim Tači je često napadao Radoičića, ali je vrlo kontrolisao procese oko ubistva Olivera Ivanovića. Najverovatnije mu je to trebalo kao neki ucenjivački kapacitet u razgo-

vorima sa Vučićem, s obzirom na to da je održavao direktnu vezu sa Vučićem. Njegovi savetnici su i transparentno i manje transparentno komunicirali sa Vučićevim kabinetom.

Ako vas dobro razumem, ispada da su informacije o ubistvu Olivera Ivanovića i, eventualno, osumnjičeni za taj zločin neka vrsta robe kojom se trguje između Kosova, Srbije i međunarodne zajednice.

Pa, bila je. Mislim da je istraga bila vrlo zatvorena. Čak i za Ramuša Haradinaja i da je bila zatvorena za mnoge države međunarodne zajednice. Mislim da su Amerikanci imali potpunu kontrolu nad istragom.

Da li to znači da informacije iz istrage jačaju pregovarački kapacitet kosovske strane u pregovorima?

Ne bih tako kazala. Mislim da je to više u funkciji prolongiranja rešavanja statusa Kosova u razgovorima između Prištine i Beograda. Ja ne mislim da međunarodna zajednica ili određeni krugovi u njoj žele brzo rešenje za Kosovo.

A otkud sad takav stav međunarodne zajednice? Zar se nije sve vreme insistiralo da se kosovski spor reši što pre?

Ne znam, zaista. Ne znam ni da li je Vučić žurio da to pitanje reši, s obzirom da se odjednom na stolu pojavila priča o razgraničenju. A ta priča je proces koji će trajati. Mislim da mnogim zemljama međunarodne zajednice svakako treba nedefinisan konačni status Kosova da bi tu što duže bili prisutni. To je toliko jasno. »

Hoćete da kažete da je pritisak Zapada da se ubrza rešavanje kosovskog problema manji nego što to Vučić javnosti u Srbiji prikazuje?

Mislim da on želi da se to što pre desi. Vučiću pregovori služe za održavanje na vlasti s obzirom na bogat dosije koji on ima kod međunarodne zajednice u smislu kriminala i korupcije. S druge strane, priča o podeli veoma odgovara Tačiju jer je razgraničenje jedna komplikovana i kompleksna priča. To ne može nikako ekspresno da se reši. Znam da vas ta nejasnoća buni, ali oni žele da traju. I jedan i drugi. Mnoštvo stvari koje se dešavaju njih dvojica toliko koordiniraju, toliko su one kompatibilne između Tačija i Vučića da je to strašno. A bojim se da im je i biznis kompatibilan.

Kako mislite – biznis? Zar nije sad biznis poremećen ovim carinama?

A, to je Ramuš Haradinaj uveo i to direktno utiče na pokušaj prekida pregovora jer podizanje ovolikih carina od 100 odsto nisu ekonomske već političke mere. Ramuš je protiv podele Kosova, kao i države koje mu pomažu. One su žestoko protiv toga.

Šta, po vašem mišljenju, razgraničenje znači za Vučića, a šta za Tačija?

Razgraničenje je stari Tačijev projekat. To je njegovoj prirodi potpuno blisko, jer on je bio lider Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) koji je radio na projektu sistematskog etničkog čišćenja. On se stvarno bori za čist etnički prostor. Šta njemu predstavlja da preda sever Kosova? Ništa. Dobio bi čiste teritorije i tamo gde Srbi sada drže strateške pozicije. Recimo, na centralnom Kosovu regija oko Gračanice kontroliše deo glavnog puta Skoplje–Priština, na istoku imate Pomoravlje na putu ka Bujanovcu. Faktički, podelom bi Tači očistio prostor južno od Ibra od 80.000 Srba. Kad neko pita: "Zašto govorite da bi Srbi otišli?", ja kažem da ako bi se odvojio sever, ne bi postojali zagarantovani institucionalni instrumenti kojim se štite Srbi. Iako se ti instrumenti ne poštuju stopostotno, oni ipak, mogu da predstavljaju problem za Albance. Pitanja oko vojske, obrazovanja, oko naše Crkve – postoje stvari koje bez Srba nisu legitimne i ne mogu da prođu. Ukoliko bi došlo do podele, to više ne bi postojalo. Više Albanci ne bi imali motiva da daju Srbima bilo koje instrumente,

■ **Da Beograd hoće, on može da zaustavi uvoz međunarodne robe na Kosovo. Da uđe u sukob sa opasnošću sa kojom je ušao Ramuš. On je potpuno kompromitovao CEFTA-u, doveo je u pitanje proces stabilizacije i asocijacije sa Evropskom unijom. Ako bi Srbija odgovorila jednakim rizikom da zabrani da na Kosovo ulaze kamioni iz Slovenije, Hrvatske ili neki drugi, Ramuš bi brzo popustio**

a i mi bismo pali na zanemarljivu brojku. Sveli bismo se sa nacionalne na etničku zajednicu. Narod bi se, osim starog stanovništva, iselio. To je definitivno.

Pretpostavljam da većina Albanaca ne bi imala ništa protiv da daju sever Kosova, ali da zauzvrat dobiju Preševo i Bujanovac? Na to bi, verovatno, i Haradinaj pristao.

Ne znam da li bi on pristao, ali to je njima toliko logično jer se, u takvom slučaju, većina albanskog stanovništva ne pokreće. Tako gube Srbi, jer se mi iseljavamo. I gubi region. Ovde niko ne prati širu sliku. Imam prijatelje u Grčkoj koji mi govore da bi oni, ukoliko bi došlo do etničkih granica, vrlo rado sever Grčke ispraznili od Albanaca za jug Albanije. Procesi etničkog razgraničenja bi se samo ubrzali. Ja bih bila dovoljno hrabra da kažem da projekat podele suštinski znači Bliski istok dva. Sigurno ima šanse da se to desi. Dole sam, osećam, imam komunikaciju sa svima. Samo otkad Vučić vodi pregovore, a posebno od kad je ideja o razgraničenju dobila na značaju, 10.000 Srba se iselilo. U ovo poslednje vreme. Ne govorim samo o Srbima ispod Ibra, dobar deo njih sa Severa masovno odlazi. Jer, da bi Vučić mogao sve to da odradi, on je doveo mafiju. Dakle, otišle su srpske institucije, zamenila ih je mafija, a ta mafija je bila beskrupulozna, pre svega prema Srbima. Vučić se hvali: "Nema ubijanja Srba od kad je potpisan Briselski sporazum", ali zato ima ubijanja Srba od Srba. Mi imamo pet, sad već šest ubistava za koje svi, otprilike, znamo gde je adresa. Da je to naša mafija učinila, ako mafija, nažalost, može da bude srpska. Kruna je ovo što se desilo sa Oliverom. Vučić je sve to znao, ali je sve to, nekako, rađeno sa prećutnom sa-

glasnošću. Taj strah Srba danas je neverovatan. Neverovatan.

Kako se taj strah manifestuje?

Najstrašniji je što imate gradonačelnike koje je sve birao Radoičić. Ja imam komunikaciju i sa liderima Albanaca koji mi kažu da prilikom zapošljavanja u institucijama, ako, recimo, čistačica po nekoj strukturi treba da bude Srpkinja, to mora da potpiše Radoičić. Mi smo, kao Srbi, nekada imali prostora da su oni koji se ne zaposle u državnim institucijama, kao što su zdravstvo ili obrazovanje, imali neku šansu da se zaposle u paralelnim kosovskim institucijama. Radoičić i njegova grupa su kontrolisali plate koje dolaze iz budžeta Srbije, ali sada, kako su ušli u kosovske institucije, oni kontrolišu i sve Srbe koji ulaze u sistem Kosova i dobijaju plate od tog sistema. Znači, Srbe i u jednom i u drugom sistemu kontroliše isti čovek ili ista grupacija. Svaka neposlušnost se kažnjavala gubitkom posla. A ako je veći problem, onda paljenjem automobila, paljenjem prostorija, fizičkim nasrtajima... I ubistvima. Negde, kada je bila kampanja za izbore, ubijen je jedan mladić. Od tada, naoružani otac tog mladića uvek je bio negde oko tog kafića Grej gde je Radoičić sedeo. Sam Radoičić je umnožio telohranitelje oko sebe jer se bojao odmazde tog oca. Svi gore znaju ko ubija. Mafija to radi, a ono što mene posebno zabrinjava je što je BIA negde saradivala sa mafijom. Šef BIA-e za Kosovo, jedan Dimić kojeg znam još iz Prištine kao dečaka, imao je redovne brifinge sa Radoičićem i ostalima. Tako da je narod prepoznavao da su sve te strukture koje su uspostavili Vučić i Aleksandar Vulin, dok je bio šef kancelarije za Kosovo i Metohiju, isprepletene nekako sa bez-

■ **Radoičić je bio telohranitelj Vučiću zajedno sa Zvonkom Veselinovićem još u Srebrenici. Toliko o tome što ga ne zna i ne poznaje. To su ljudi kojima on najviše veruje čim ih je poveo sa sobom**

bednosnim sistemom Srbije. Prosto, niste imali gde, niste imali odstupnicu. S jedne strane, kosovske institucije ne doživljavate kao svoje, kao srpske, kao institucije od poverenja, a s druge strane, imate institucije koje je Vučić uspostavio, koje su potpuno kriminogene i jako represivne prema Srbima. One uopšte nisu bile represivne prema Albancima. Kada Vučić kaže da je Radoičić odbranio sever Kosova, to nije tačno jer Radoičić do 2004. ili 2005. uopšte nije ni bio tamo. Mostove su branili Oliver Ivanović, Marko Jakšić i mnogi drugi Srbi koji su tu bili. Radoičić je došao kasnije i on uopšte nije bio dobar sa njima. Kad je Marko Đurić hapšen, on je pobjegao odatle jer se plašio da ga ne uhapsu zbog Olivera. Kad je Oliver ubijen,

■ **Samo otkad Vučić vodi pregovore, a posebno otkad je ideja o razgraničenju dobila na značaju, 10.000 Srba se iselilo. U ovo poslednje vreme. Ne govorim samo o Srbima ispod Ibra, dobar deo njih sa Severa masovno odlazi. Jer, da bi Vučić mogao sve to da odradi, on je doveo mafiju**

čula sam Vučića da kaže da je Radoičić saslušan. Policija tog važnog građanina nije vodila u stanicu u Kosovskoj Mitrovici, već je došla kod njega u taj kafić Grej da ga ispituju u vezi sa ubistvom. Kada je Oliverov kum ubijen na pragu svoje kuće, njegove žena i majka su ga uvukle unutra, a supruga je, tada u sedmom mesecu trudnoće, istrčala na ulicu ne bi li nekog zaustavila jer je bilo kasno uveče. Naišla su policijska kola i ona je lupila po haubi da ih zaustavi i povezu joj muža, oni su samo prošli. Ona je u policijskoj stanici izjavila: "Policajci nisu hteli da mi stanu, da supruga prevezu do bolnice kad je upucan", oni su joj rekli: "To su bili Albanci". Uvek se, kad se desi ubistvo, pojavljuju policijska kola koja najverovatnije ubice odvezu. Kao što se i sada sumnja da su policijska kola pokupila Oliverove ubice. Tu je strašna kombinacija mafije i policije. To je neverovatno. Znam kad je ubijen pokojni Oliver, Srbi su se plašili da daju informaciju o bilo čemu što su znali. Svi smo bili zadovoljni i srećni kad je istraga prebačena u Prištinu da je vode Albanci. Ovi policajci koji su sada uhapšeni bili su hapšeni i odmah posle ubistva Olivera Ivanovića. Javni tužilac Albanac tražio je pritvor za njih, Srpkinja sudija u Mitrovici ih je oslobodila. A hvalili smo se da imamo Srbe za sudije, da je komandir policije Srbin, sve smo kompromitovali. Ispostavilo se da te ljude nismo postavili na ta mesta da bi bili u funkciji reda, zakona na severu Kosova i bezbednosti Srba, već u funkciji podrške kriminalu i mafiji i najdirektnijem šikaniranju Srba.

Zar vam se ne čini da su uvođenje carina od 100 odsto, dolazak specijalne jedinice na sever Kosova i najnovija hapšenja Srba demonstracija sile vlasti iz Prištine, koja govori da Republika Srbija više nema nikakvu moć da zaštititi Srbe na Kosovu i Metohiji?

Ozbiljna država uvek ima mehanizme da zaštititi svoj narod. Jer, da Beograd

hoće, on može da zaustavi uvoz međunarodne robe na Kosovo. Da uđe u sukob sa opasnošću sa kojom je ušao Ramuš. On je potpuno kompromitovao CEFTA-u, doveo je u pitanje proces stabilizacije i asocijacije sa Evropskom unijom. Ako bi Srbija odgovorila jednakim rizikom, da zabrani da na Kosovo ulaze kamioni iz Slovenije, Hrvatske ili neki drugi, Ramuš bi brzo popustio, a ionako ima strahovit unutrašnji pritisak. Znam biznismene Albance koji su mi sad rekli da ova mera najviše udara na njih i albanski narod. Za mesec dana oni mogu da ostanu bez brašna jer ili ga uvoze ili ga kupuju u enklavama od Srba. Tako da je poskupljenje veliki problem za ionako siromašan albanski narod.

Sami ste rekli da je Radoičić zadužen za bezbednost na Kosovu. Kada je ROSU upala, on je pobjegao. Ako bi Albanci zaista želeli da upotrebe silu, Srbi ne bi imali nikakve šanse da se odbrane.

Legalne. Uvek imate ljudi koji mogu ilegalno da se bore, da ih ubacite. To je granica, pa i oni su se naoružavali i borili, preko Prokletija su ubacivali oružje kada je bio pun kapacitet naše vojske i policije. Ali NATO je tu. Albanci su 17. marta 2004. želeli da mi svi odemo, možda su i dobili zeleno svetlo za tu akciju, ali mi smo mogli iznutra da se branimo oružjem. Pa, ne mislite da je tada Čaglavicu odbranio ne znam ko. Mi smo je branili. Narod je branio. Tri dana kasnije, ipak, ni međunarodna zajednica nije mogla da gleda da neko ubija narod. Ipak je ovo 21. vek.

Ali i tada je, kao i danas, pozicija vlasti iz Beograda bila...

Nikakva. Dobro, ali eto, posle tri dana uspeli smo da američki tenkovi i oružje izađu na Čaglavicu i zaustave nasilje.

U tom smislu, zar ne bi bilo bolje, za politički život Srba na Kosovu i Metohiji, da nijedna vlast iz Beograda ne bude pokrovitelj srpskim političkim

■ **Potpuna je izmišljotina da nam preti humanitarna katastrofa, jer mi dole imamo sve namirnice. To je sve propaganda. Naše zdravstvene institucije odavno se snabdevaju kiseonikom iz Prištine. Mi dobijamo finansijsku podršku iz Beograda i mi možemo da kupimo kiseonik gde hoćemo**

akcijama? Zar ne bi bilo bolje da vi budete samostalni u političkom smislu?

To meni nikada nije bio problem. Mišlim da Beograd treba da bude oslonac, logistika i podrška, a ne akter. Taj akter sada pokazuje potpunu nemoć – kada je zatvorila ove poslanike Srpske liste i kada je celu svoju odbranu svela na kompromitovane ljude koji sada brane državu, a ne Srbe. Oni brane porez od 100 posto. Potpuna je izmišljotina da nam preti humanitarna katastrofa, jer mi dole imamo sve namirnice. To je sve propaganda. Naše zdravstvene institucije odavno se snabdevaju kiseonikom iz Prištine. Mi dobijamo finansijsku podršku iz Beograda i mi možemo da kupimo kiseonik gde hoćemo. Najveći oslonac sva-ke ozbiljne državne politike na Kosovu jeste stabilnost Srba. A stabilnosti Srba nema bez dogovora sa Albancima i suživota sa njima. Ja sam to od početka razumela i zbog toga me je Beograd veoma šikanirao. Kada je na severu bilo gotovo nemoguće da prolaze Albanci, kod nas u Gračanicima je to bilo normalno. Takvu smo atmosferu napravili i bilo nam je korisno. Kako bih vam ja to kazala? Ispod Ibra mi smo bili uz Crkvu, samo nam je ona ostala. Crkva je uvek propovedala zajednički

život. Značaj Crkve da se zadrži srpsko stanovništvo bio je ogroman. Na severu Kosova, pod vidom zaštite Srba, bile su službe koje su kod stanovništva razvijale antagonizam prema Crkvi zato što smo mi učestvovali u institucijama južno od Ibra uz podršku Crkve. Nisam ja ušla u privremene administrativne institucije sama, nego sam imala podršku Crkve jer je procenjeno da treba da budem unutra. Crkva je išla na pomirenje, na suživot i potpuno je razumela da ne može drugačije da zadrži vernike. Da ne budu ti manastiri spomenici nego da budu baš ono što treba – duhovni centri. Na severu su bile razne službe, razni sukobi, razne mutne radnje. Zato je sever danas centar jedne destabilizacije svih nas. Svih nas.

Kad su nastale ove tenzije na severu, da li bilo nekih problema u srpskim enklavama južno od Ibra?

Ne, ali reći ću vam nešto. Vučić je jednom izjavio da su srpske mladiće u kafiću Panda u Peći '98. ubili neki naši, neki Srbi, a sad je, nekako, pred ovo glasanje o prijemu Kosova u Interpol, u našim enklavama bilo mnogo specijalaca ROSU. Ispred škola, u Starom Grackom, Gračanicima. Prišla sam jednom od značajnijih ljudi i pitala šta se to dešava. Kaže: "Čuvamo da srpska služba ne ubaci ljude da ne

ubiju neke Srbe, da ne sruše neki manastir ili crkvu." 'Ej, to mi je bilo poražavajuće. Ovo prvi put pričam, nisam nikom govorila i ovaj šećer me ubi od... Od života na Kosovu. To je ono što je opasno za enklave – ne znate ko vam pali kuće, ne znate ko vas pljačka, nesigurni ste. To je najstrašnije kada zbog nekog projekta ne znate ko može da vas likvidira. Pa, vidite koliko su za Olivera manipulirali – te ovaj ga ubio, te onaj ga ubio. Svi znamo da je Oliver hteo da odvoji mafiju od politike. I platio je glavom.

Kažu da je ubistvo Olivera Ivanovića bio svojevrsni okidač da narod na severu Kosova počne slobodnije, otvorenije i glasnije da priča.

Radoičić je tada nestao sa severa. Nije bio u Mitrovici jedno vreme. Narod se opustio. Ali ga je vlast iz Beograda brzo vratila i rehabilitovala. Kada smo ga prvi put videli da se vratio sa Markom Đurićem i sa predstavnicima države i kada smo videli da je zauzeo svoju poziciju u kafiću Grej, onda se narod ponovo povukao. Jer niko nije mogao da zaposli dete, da dobije bilo šta, ni od države ni od kosovskih institucija dok Radoičić ne potpiše.

Mesec dana posle ubistva Olivera Ivanovića predsednik Aleksandar Vučić je izjavio da ne poznaje Milana Radoičića, a sada za njega kaže da je odbranio sever Kosova.

E, pa ja ću vam sada prvi put reći – Radoičić je bio telohranitelj Vučiću zajedno sa Zvonkom Veselinovićem još u Srebrenici. Toliko o tome što ga ne zna i ne poznaje. To su ljudi kojima on najviše veruje čim ih je poveo sa sobom. Tako je ta priča istina kao i sve Vučićeve istine. Ja ponekad, kao lekar, imam problem pa kažem: "Da li je ovde potreban neki moj kolega da pripomogne? S obzirom da sam ja otorinolaringolog, nisam psihijatar." Ali, svi znamo da je Radoičić pratio Vučića u Srebrenici zajedno sa celom tom bulumentom.

Kakva je vaša procena, kako će se ova zategnuta situacija dalje razvijati?

Ljudi koji pregovaraju i koji su izašli sa projektom podele Kosova treba da se sklone. Dobro bi bilo da se pregovori restartuju, ali sa potpuno novom ekipom. ¶

RADOSLAV ČEBIĆ

Zadovoljstvo
u vožnji

THE BOSS.

NOVI BMW X5.

Šef je tu da pokaže svima gde im je mesto: sasvim novi BMW X5. Njegovo prisustvo je očigledno i jasno – uspravno, moćno i elegantno. Moćna jednodielna prednja rešetka ukazuje na to šta će se dogoditi kada duboko udahne. A preuređeni X dizajn farova ne ostavlja nikakvu sumnju u to ko će preuzeti vođstvo. Opremljen novim tehnologijama za veću bezbednost i maksimalnu dinamičnost vožnje na svakoj površini, novi BMW X5 zna kuda je krenuo. I kako da tamo stigne prvi. Zakažite test vožnju na www.bmw.rs.

Marširao, marširao, Vulin padobranac

Da li ministar odbrane Aleksandar Vulin ide u česte obilaske Specijalne brigade i njenih delova, kao i elitne formacije Vojne policije "Kobre" zato što ih voli i ceni? Možda je reč o "borbi za Kosovo"? Ili će biti da je u pitanju nešto drugo – napuštanje vojske i prelazak specijalaca na bolje plaćena mesta u Žandarmeriji

"Pripadnici niškog 63. padobranskog bataljona, u okviru redovnih planiranih aktivnosti, izveli su kondicioni marš u dužini od 20 kilometara u urbanim uslovima u rejonu grada Niša, u kome je učestvovao i ministar odbrane Aleksandar Vulin", saopštilo je Ministarstvo odbrane. To su preneli gotovo svi mediji a da se niko nije zapitao čemu sve to i po kojim vojnim propisima i pravilima. Niko nije pitao ni da li je Vulin, osoba oslobođena služenja vojnog roka, zaista pešačio svih 20 kilometara sa vojnicima ili je tamo bio samo za kamere Zastava filma. On je, doduše, imao i dva tandem-skoka sa padobrancima-veteranima u Lisičijem jarku zato što je Ministarstvo dalo određena sredstva da za njihov godišnji skup, pa su mu se oni na taj način odužili.

"Marš je bio prilika da se u izazovnim vremenskim uslovima proveri nivo sposobnosti pripadnika 63. padobranskog bataljona, a uz poštovanje svih kondicionih normi u Vojski Srbije. Marš je realizovan u propisanom vremenu koje iznosi

pet kilometara na čas tokom kompletne staze", navedeno je u saopštenju.

Gledajući snimke objavljene na sajtu Ministarstva odbrane, tzv. marš je izveden po mraku u noći sa subote na nedelju, praktično "šetnjom" specijalaca ulicama Niša. Na maršu oni nose šešire, a šlemovi su im zakačeni napred na grudima, dok Vulin i komandantska svita idu nonšalantno u sredini.

Pošto formulaciju "marš u urbanim uslovima" dosadašnja vojna nauka i strategija u Srbiji ne poznaju, niti je izvođen na taj način, pogotovo ne na 20 kilometara, pitanje je šta stoji iza svega toga osim samoreklamerstva i samopromocije Vulina i onih koji mu se dodvoravaju – novog komandanta Specijalne brigade, novoproducenog brigadnog generala Mirolava Talijana, komandanta Kopnene vojske general-potpukovnika Milosava Simovića, a ima i onih koji tvrde da je svim tim rukovodila "nevidljiva ruka" državnog sekretara Ministarstva odbrane penzionisanog generala Aleksandra Živkovića, nekadašnjeg komandanta

Specijalne brigade, čoveka koji je radni vek proveo u uniformi, a sad se "ističe" oblačeći u svim prilikama istu parauniformu kao i Vulin.

"Šetali" su tako padobraneci niškim ulicama 20 kilometara, navodno kondicioni marš od 20 kilometara, a da ni sami nisu znali zašto. Jer, kako tvrde specijalci, kondicioni marš se izvodi na terenu na 10 kilometara, a ovaj sad je i duplo duži i izaziva tri puta veće opterećenje, pošto je kilometar po asfaltu ili kaldrmi ekvivalentan 3 do 3,2 kilometra na terenu. Jedini cilj, dakle, bio je drill da se padobraneci "prizovu pameti", ali ne zbog nečeg na bataljonskom, nego na višem nivou, rekao je za "Vreme" jedan bivši oficir specijalnih jedinica koji u svojoj karijeri nije čuo za "marš u urbanim uslovima". On objašnjava i da je, sa borbene tačke gledišta, taj marš ravan samoubistvu, jer ne mogu da se poštuju osnovna pravila zaštite jedinice (prethodnica, obezbeđenje bokova, obezbeđenje začelja).

"Od kondicionog marša po asfaltu vojnici mogu samo da podbiju tabane, da po-

U ISTOM STROJU:
Ministar A. Vulin i pripadnici
padobranskog bataljona
Foto: Ministarstvo odbrane

sle idu kod lekara i dobiju poštedu", konstatuje ovaj sagovornik.

Pošteda je "čarobna" reč koju je izgovorio predsednik Srbije i Vulinov "vrhovni komandant" Aleksandar Vučić, kada je na proslavi Dana Vojske Srbije 23. aprila rekao:

"Neće moći više da se dogodi da generalna inspekcija dođe u jednu od najvažnijih brigada i da je polovina vojnika na poštedi zato što ne mogu da prođu test fizičke pripremljenosti. Tražićemo više ozbiljnosti i odgovornosti."

Oni koji prate događanja u Vojsci, odmah su saznali da je Vučić mislio na Specijalnu brigadu čije sedište je u Pančevu, a 63. padobranski bataljon iz Niša joj je sastavni deo. Zašto je Vučić baš njih prozvao, a ne i ostale jedinice, koje su u još lošijem stanju, pogotovo što se popunjenosti tiče, ostalo je nejasno.

Uglavnom, posle "kondicionog marša u urbanim uslovima" Vulin se obratio i učesnicima, koji su strojevima koraćkom morali da uđu u kasarnu (još jedna od potpunih besmislica), i "pohvalio" ih rečima da je "imao priliku da se lično uveri u visok nivo njihove fizičke pripremljenosti, izuzetan nivo obučenosti i ono što je najvažnije i ono što odlikuje našu Vojsku – izuzetno visok moral, rešenost da se zemlja čuva i da se sprovode svi zadaci". Poručio im je i da će se "u narednom periodu posebna pažnja usmeravati na obuku, naročito specijalnih jedinica, na povišenje nivoa fizičke pripremljenosti čitave naše voj-

Vojska na bolovanju

Da stanje u Vojsci nije kako treba, Vučić je potvrdio sredinom godine izjavivši kako je, kada je bilo povećanja borbene gotovosti, nakon zabrane ulaska oslikanog voza na Kosovo, veliki broj vojnika podneo zahtev za raskid radnog odnosa; oni su, tobože, kukavice. Predsednik Srbije tada je i indirektno napravio aluziju kako Srbi neće da se bore za Kosovo. Prethodno, na upozorenja Vojnog sindikata Srbije da dnevno u proseku pet oficira, podoficira i profesionalnih vojnika podnese zahtev za napuštanje službe, ni Vučić ni Vulin nisu reagovali.

Zona odgovornosti prema severu Kosova pripada Drugoj brigadi Kopnene vojske, sa sedištem u Kraljevu. Javna je tajna da je ta jedinica nepopunjena, ali da u svim planovima za vežbe stoji da je popunjenost sto odsto. Ono što je Vučić javno priznao potkrepljuju i neke činjenice, koje je prećutao, verovatno da ne ugrozi "borbenu gotovost". Ali, kad znaju strani vojni atašei – onda to više nije tajna. Tada je skoro trećina profesionalnih vojnika najavila raskid ugovora, druga trećina je već bila na bolovanju, a preostalih 33 odsto su bili vojnici sa iskustvom od Krajine do Kosova u proseku stari 45–47 godina i čekali su rešenja za penziju.

Kada je u leto prošle godine Inspektorat odbrane došao u Drugu brigadu, utvrdio je da je na bolovanju 300 ljudi. Mislilo se da je tamo stanje najgore i da zbog Kosova ljudi žele da se izvlače, a onda je Inspektorat otišao i u Specijalnu brigadu, i tek tamo zatekao stanje o kojem je i predsednik države morao da progovori.

ske, kao i na dalje unapređenje njihovog materijalnog položaja".

E, taj materijalni položaj, to je suština onoga što Vulin i vojni vrh prećutkuju, a praktično se dešava – pripadnici Specijalne brigade žele da iskoriste mogućnost da, bez ikakvih problema i nepotrebnih procedura, pređu u Žandarmeriju: em veće plate i bolji status (pored ostalog i status "ovlašćenog službenog lica" koji daje neslućene mogućnosti za rad u noćnim klubovima i restoranima), em puno bolja organizacija rada i manje ponižavanja.

U Žandarmeriji je, naime, tokom poslednjih pola godine oko 220 pripadnika dobilo rešenja o penzionisanju, mimo svoje volje ili su pak poslušali "sugestiju" da im je bolje da na to pristanu. Kriterijumi za penzionisanje nisu poznati. Neki "zlomamerni" kažu da je zbog odbijanja da to uradi komandant Goran Dragović smenjen jer je štitio te "ratne kadrove", ili one "nepodobne". Uglavnom, Žandarmerija je zbog toga ostala i bez dela komandnog kadra.

Činjenica je da su posle saznanja da Žandarmeriji nedostaju ljudi, a posebno u niškom odredu, pripadnici 63. brigade podneli zahtev za prijem. Pošto za prelazak iz jednog u drugi državni organ ne treba konkurs, radi se o jednostavnom preuzimanju. Potrebne kvalifikacije imaju, a Žandarmeriji je bitno da dobiju kvalitetne i obučene ljude koji ne treba da prolaze ni selektivnu, a pogotovo ne specijalnu obuku. Krug je tako zatvoren i svi su na dobitku, osim Vojske

i Vulina, sa sve njegovim "vrhovnim komandantom", jer Žandarmerijom, kao delom MUP-a, po zakonu komanduje premijerka Ana Brnabić.

Posle molbi u Nišu za prelazak iz jedne državne službe u drugu, krenuli su i drugi, pa je verovatno zato Vulin i otišao nedavno u Pančevo, da održi "motivacioni govor" u sedištu Specijalne brigade.

"Specijalna brigada je naša najelitnija i najobučenija jedinica. Ona je spremna da izvrši svako naređenje našeg državnog rukovodstva i vrhovnog komandanta i u potpunosti možemo da se oslonimo na nju. Srbija može da se osloni na Specijalnu brigadu i njenu spremnost da brani naš narod i naš način života bez obzira gde je on ugrožen... U narednom periodu još više ćemo uložiti u sve ono što je potrebno Specijalnoj brigadi da bude na visini zadatka, da odgovori na svaki izazov i potrebu. Već smo obezbedili poboljšanje materijalnog statusa svih pripadnika Specijalne brigade u skladu s naređenjem vrhovnog komandanta, a od iduće godine očekujemo još jedno povećanje plata od devet procenata. Sve to će značajno uticati na kvalitet života svih naših pripadnika, a posebno pripadnika Specijalne brigade, što će uticati da oni i njihove porodice budu stabilni i sigurni", rekao je tada Vulin.

Ko je razumeo – razumeo. A ko mu je poverovao, teško je znati. Možda bi najbolji pokazatelj bio, kad bi bio dostupan javnosti, broj zahteva pripadnika Specijalne brigade za premeštaj u Žandarmeriju. ¶

DAVOR LUKAČ

Samo za predsedni

Medijska savetnica šefa države istupila je sa nejasnom, nedovoljno preciznom, pa samim tim i zlokobnom najavom mera za rano otkrivanje medijskih laži. Da li je reč o nekoj novoj formi moderne inkvizicije, koja bi išla okolo i komisijski uništavala veštice ili možda o telu koje bi pod firmom borbe protiv lažnih vesti zapravo sprovodilo cenzuru? Sva ta pitanja, siguran su put, garantovani recept za dodatnu dozu straha

Neka su zanimanja naprosto teška. Podrazumevaju niz specifičnih znanja, veština i talenata, a teško ih je i definisati – kao da ima bezbroj zanimanja u tom jednom zanimanju. Medijska savetnica predsednika Republike, recimo, jedno je od takvih koja se ne mogu opisati, o kojima u regularnim okolnostima možemo samo da slutimo, a u vanrednim (kakva su ovde skoro pa redovna) uvek nas iznenađuju svojom složenosti, nadležnostima, ovlašćenjima, stepenom moći i smelošću da se ta moć konkretno, glasno i svima vidljivo prezentuje.

Pošto je u našem slučaju medijska savetnica Suzana Vasiljević, situacija je još kompleksnija. Pogledajmo samo vesti od prethodne sedmice. Na dvodnevnoj plenarnoj sednici Venecijanskog kluba, ona je 27. novembra obznanila da "Srbija jača kapacitete za rano otkrivanje lažnih vesti". Kako je izjavila, ova sednica bila je "prilika za razmenu dobrih praksi i upoznavanje institucija EU, NVO i medija iz EU sa medijskom situacijom u Srbiji i svakodnevним problemima sa kojima se Srbija suočava", pa je u tom kontekstu istaknuto i da "lažne vesti imaju za cilj da destabilizuju i ugroze društvo i podriju evropske vrednosti". Osim najave početka borbe protiv tog zla, Vasiljevićeva je zainteresovanoj publici skrenula pažnju da je "medijsko okruženje u Srbiji podložno raznim uticajima i da se često ponaša veoma neodgovorno".

FORENZIKA

Neupućeni posmatrač sad bi mogao da se zapita kako medijska savetnica jednog predsednika uopšte može da priča o ovim temama: zar nema druga posla, zar u Sr-

biji nema drugih medijskih eksperata, zar ne postoji ministarstvo nadležno za informisanje i neko ko je plaćen da brine o medijima, zar o medijima mora da priča baš predstavnica predsedničkog kabineta, itd. Taj neko, dakle, ovakvim bi pitanjima samo pokazao da o srpskim medijskim prilikama ne zna baš ništa.

Vreme je, naime, pokazalo da je – kad su mediji u pitanju – upravo Suzana Vasiljević sve i svja, vrhovna vlast, jača od ministarstva, jača od medijskih udruženja domaćih i svetskih, a nadasve veća i jača od svoje nominalne funkcije. Dok njene koleginice-savetnice širom sveta organizuju konferencije za novinare, medijske nastupe predsednika i pišu saopštenja s važnih sastanaka, ova naša, pored svega toga, aktivno učestvuje u dijalogu s poluuništenom medijskom zajednicom (s očiglednim ciljem da ih moralno dezavuiše i time uništi i ono malo što je od njih ostalo), najavljuje rad na predzakonskim aktima (čime ona i njen šef aktivno krše Ustav), aktivno izbegava svaku komunikaciju s medijima kritički orijentisanim prema vlasti (izuzev protestnih pisama koje povremeno skucka), a priča se i da aktivno selektuje novinare podobne za putovanja, da aktivno utiče na personalnu politiku medija, da selektuje pitanja na konferencijama za novinare i više nego prilježno i ljubazno telefonira urednicima.

U tom smislu, nije zaista nikakvo čudo što upravo Suzana Vasiljević pred Venecijanskim klubom opanjkava medije u sopstvenoj državi, što upravo ona najavljuje mere protiv lažnih vesti, što upravo ona o tome priča u domaćoj štampi. Jer, zaista, ko bi drugi?

**PIŠE "DANASU", ALI NE I "INFORMERU":
Suzana Vasiljević u prvom planu**

Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

Suzana Vasiljević iza sebe ima zavidnu medijsku karijeru – radila je kao producentkinja, snimateljka i novinarka za BBC, nemačku televiziju ARD, austrijski ORF, kao i YUTEL. No, sve to, kao i utisak da Vasiljevićeva sebe na neki način i dalje percipira kao deo novinarskog sveta – nema neke preterane veze s ovom pričom, pa ni s realnošću. Jer, ona je svojom delatnošću samu sebe izbrisala odatle: onaj ko aktivno, sistematski, vrlo inteligentno i promišljeno radi na uništenju medija, ko svoj nesporni novinarski dar koristi da bi zatro i ono malo slobode mišljenja i govora, a sve u političkom interesu svog gazde – jednostavno više ne može da bude novinar (baš kao što ni onaj baja koji je na komade isekao Džamala Kašogija ne može da se predstav-

kovo uvo

lja kao forenzički stručnjak, uprkos zvaničnim kvalifikacijama i očiglednom talentu).

Pre nego što je 2012. stupila u službu tadašnjeg premijera, a sada predsednika Aleksandra Vučića, Suzana Vasiljević je savetnički zanat kalila u kabinetu Ivice Dačića. I tu je, istine radi, bila sjajna. Kooperativna, lako dostupna, efikasna, a ni tadašnjem gazdi nije manjkalo medijskog šlifa. Ista ocena verovatno bi mogla da joj se da i na mestu na kojem se sada nalazi da se od samog početka nije stavila u službu ne jednog čoveka, već njegove ideologije, odnosno prema medijima, novinarima i slobodi uopšte; da usput nije zaboravila šta je posao predsednika, šta posao njegove medijske savetnice, a šta posao novinara.

24H KITCHEN

Već duže vreme, njena kujna aktivno učestvuje u krčkanju spinova i medijskih

zavrzlama koje uglavnom servira Vučić, ali ponekad i ona sama. Sličnu strategiju kao i predsednik prikazala je nedavno, kada je na pitanje hrvatskog "Nacionala" o konferenciji na kojoj je novinarima bilo zabranjeno da postavljaju pitanja Vučiću, rekla sve, samo ne ono što su je pitali. Pre svega, da je srpskim novinarima "zabranjeno da postavljaju pitanja samo na konferencijama za štampu srpskih opozicionih partija", a da je kod nje sasvim drugačije: "Na konferencijama za štampu predsednika Vučića dozvoljen je ulaz svim akreditovanim domaćim i stranim medijima. On na sva njihova pitanja odgovara, zato se novinari i žale da njegove pres konferencije traju ponekad i više od sat. To je zato sto svima želi da izađe u susret". Divno, zaista divno zvuči, izuzev što nije tačno i nije potpuno.

Iako novinarima medija koji ne podržavaju vlast ponekad bude dozvoljeno da po-

stave poneko pitanje, opšte je poznato da primat uglavnom imaju podobni, s naručenim i dirigovanim pitanjima, a za ostale ako ostane vremena ili ako predsednik oseći želju da ih malo javno prozove. Jer, odgovori na "nezavisna pitanja" uglavnom se svode na vređanje, optuživanje i diskreditaciju onih koji su ih postavili – od već istorijskog obraćanja kolegici Tamari Spaić, do jedne od poslednjih epizoda sa Miodragom Soviljem sa N1. A što se tiče teze da on "na sva pitanja odgovara", činjenica je da su mu odgovori u skladu s pitanjima baš kao i savetničin odgovor na pitanje "Nacionala": uopšteno i van teme na konkretna pitanja, a konkretno samo ako mu se prohte i ako ima neku dnevno-političku svrhu.

No, sve to na stranu. Jer, sve to jednog će dana ući u anale, možda i u sudske spise koji će govoriti o ovom vremenu, kao i beščašću, prodaji obraza i časti, koje su mu bile glavne karakteristike.

Kada je Suzana Vasiljević u pitanju, mnogo je značajnije da je medijska savetnica – čiji se rad, fatalan za slobodu medija, do tada odvijao uglavnom "iza zaves" – od 23. aprila 2018. aktivna i vrlo vidljiva učesnica na medijskoj sceni. Tada je, naime, obznanila da medijska strategija na kojoj se radilo od leta 2017. do početka 2018. više nije u opticaju, što je odlučeno "posle konsultacija predsednika Republike Aleksandra Vučića i premijerke Ane Brnabić". Promućurno, vest je saopštena na panelu Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji posvećenom slobodi medija i izražavanju, kojoj je prisustvovao krem nevladinog sektora, medijskih udruženja, ali i Saša Gajović – državni sekretar u Ministarstvu informisanja koji, kako se čini, pojma nije imao da će savetnica reći ono što je po svim pravilima trebalo da kaže on. Ni tada, a ni do dana današnjeg, niko od prisutnih, baš kao ni bilo ko od uključenih u rad na novoj medijskoj strategiji nije doveo pod znak pitanja ustavnost ovog postupka, odnosno činjenicu da predsednik direktno i otvoreno utiče na usvajanje predzakonskih akata koji se tiču slobode govora i medija.

Da zlo bude gore, iza čitavog tog postupka stao je i OEBS, baš kao i čitav niz evropskih zvaničnika koji u Vučićeve uspehe ubrajaju upravo "rad na medijskoj strategiji". Kao da je u stanju opšteg raspada ta strategija dokument koji će nas spasiti; i

kao da je, od svih ljudi, baš Aleksandar Vučić taj koji će doneti spas.

Tačno mesec dana kasnije, 23. maja, održan je sastanak premijerke s predstavnicima novinarskih udruženja i asocijacija (NUNS, UNS, Asocijacija medija, ANEM, AOM, RAB Srbija i Sindikat novinara Srbije), a tom susretu prisustvovala je i – Suzana Vasiljević. Sa skupa je poručeno da je to “prvi u nizu planiranih susreta”, a da je tema bio rad na novoj medijskoj strategiji “kako bi se zajedno došlo do najboljih rešenja u interesu medija i javnosti, i da bi se zajednički radilo na poboljšanju položaja

već mesecima sede naspram njih. Ali, to je tema za neku drugu priču koja bi, recimo, bila bazirana na tezi da osuđenik na smrt pristaje na sve, pa i da sedi sa dželatom.

CRNO ZA BELO, BELO ZA ŽUTO

Tako, eto, stigismo i do lažnih vesti. Posle neslavno propale inicijative ministra Nenada Popovića za formiranje vladinog tela koje bi se bavilo baš lažnim vestima, na scenu je opet stupila Suzana Vasiljević sa nejasnom, nedovoljno preciznom, pa samim tim i zlokobnom najavom mera za rano otkrivanje medijskih laži.

dine dodeljena Aleksandru Vučiću. “S obzirom da ste saglasni s mojom ‘borbom’ protiv lažnih vesti, možda bi bilo dobro da počnete s ličnim zalaganjem u sopstvenoj kući (...) Ponekad bi bilo korisno očistiti ‘đubre’ u sopstvenom dvorištu, pa tek onda preći na tuđe”, piše savetnica 4. decembra, skrećući pažnju na (navodne) greške “Danasa” u tom, ali i u nekim drugim tekstovima.

U međuvremenu, nikada se nije desilo da se sličnim tonom obrati prorežimskim medijima, “Informeru” npr. kada je za predsednika na naslovnoj strani napisao da “ima muda”, ili mu u foto-šopu sta-

■ Glavni proizvođači lažnih vesti proglašavaju sebe borcima za istinu, suprotno nadležnostima koje im propisuje Ustav, ali i zdravoj logici

medija u Srbiji”. Malo posle toga, dogovoreno je da savetnica (suprotno svojoj primarno iskazanoj želji i nameri) ipak ne sedi u grupi za izradu medijske strategije, ali da svakako bude deo nečega što se zove Koordinaciono telo Vlade za saradnju s medijima: tela čija svrha ni smisao nikome nisu u potpunosti jasni. Nasuprot tome, “efekti” njegovog delovanja više su nego očigledni: antologijska naslovna strana “Ilustrovane politike”, onda izdanje istog tog lista u kojem se u stilu devedesetih napada Ljiljana Smajlović, pa stalni verbalni napadi na novinare, pa uporno i nevaspitano ćutanje predstavnika režima na sve molbe za medijske nastupe, pa neprestane medijske hajke, pa – strah.

Ali, i da nije svega toga, da nije konstantnog pogoršavanja stanja medija i slobode govora, da nije najnovije rezolucije Evropskog parlamenta u kojoj se opet upozorava na što hitnije regulisanje te oblasti, čak i da nije bede i jada u kojem žive novinari i da čak svega toga nije, nejasno je kakva je uloga medijske savetnice predsednika u nečemu što se tiče samo i jedino medijske zajednice? A u ovoj situaciji stvar još gore izgleda jer prevazilazi puku zloupotrebu nadležnosti i ovlašćenja.

O čemu medijska zajednica može da razgovara sa istaknutom članicom grupe koja tu istu medijsku zajednicu sistematski uništava? Koja su tu pitanja? Konačno, ima li svrhe da razgovaraš i pregovaraš s onim ko ti stoji čizmom na vratu?

Pitanje je, naravno, zašto medijska zajednica pristaje na to i šta očekuje od savetnice, premijerke i ostalih osoba koje

S jedne strane, nije poznato šta se tačno podrazumeva pod “jačanjem kapaciteta”: da li stvaranje neke nove institucije (poput REM-a, koji se više nego dobro pokazao u odbrani režima i njegovih tekovina), da li neka forma moderne inkvizicije koja bi išla okolo i komisijski uništavala veštice, ili možda telo koje bi pod firmom borbe protiv lažnih vesti zapravo sprovodilo cenzuru? Sva ta pitanja, siguran su put, garantovani recept za dodatnu dozu straha: ne samo kod novinara i urednika, već i kod medijskih vlasnika. Jer, šta će biti s XY medijem ako objavi nešto što će savetnica i njen šef proglasiti za “lažnu vest”? Nije im strano ni do sada bilo da istinu proglašavaju za laž, laž za istinu, crno za belo, a belo za žuto. Šta će se desiti tom nesretniku koji im se, tako “ojačanim”, nađe na putu?

Zbog svega toga, ta je stvar više nego tragikomična: glavni proizvođači lažnih vesti proglašavaju sami sebe borcima za istinu, suprotno nadležnostima koje im propisuje Ustav, ali i zdravoj logici. Jer, ukoliko bi stvarno želeli da “ojačaju kapacitete”, dovoljno bi bilo da u Pionirski park pozovu desetak urednika najmoćnijih državnih medija i glavne predstavnike svojih “bot brigada” – jednim kratkim sastankom i jasno definisanim uputstvima, problem lažnih vesti, baš kao i problem državno-političke propagande, medijskih progona i kršenja svih profesionalnih standarda bio bi rešen.

Kako to u praksi može da izgleda, pokazala je sama savetnica, reagujući na tekst “Danasa” o famoznom “Zlatnom lavu”, slabopoznatog nagradi za mir koja je ove go-

vio omču za vrat, ili milion-i-jedan put objavio državni udar. Nikada se nije dogodilo da nečiji medijski sadržaj, pa i nečiju grešku, nazove “đubretom”. Do, eto, “Danasa” koji se drznuo da o “Zlatnom lavu” napiše nešto što se nije dopalo osetljivom predsedničkom uhu.

Zapravo, na osnovu dosadašnjih iskustava s medijskim delom Vučićeveg kabineta, to famozno “ojačavanje kapaciteta” moglo bi da bude i mnogo gore nego što se naslućuje u naizgled umivenom, a zapravo pretećem obraćanju listu “Danasa”; daleko strašnije od strogog, autoritativnog i povremeno malicioznog nastupa na sastancima s medijskom zajednicom; mnogo opasnije od sporadičnih pisama i nešto češćih telefonskih poziva koje je Vasiljevićeva do sada upućivala ovom ili onom.

Najtužnije od svega ipak je to što su mediji, pojedinačno i udruženi – upravo zahvaljujući Suzani Vasiljević i njenom šefu – u tako jadnom i zorozanom stanju, da neće moći da se odupru bilo čemu što ih zadesi. Pristao je većinski deo medijske zajednice da im savetnica uređuje program i tekstove, pristao je da im diktira poteze, pristao je da im Vučić baca strategiju u smeće, pristao da sa svojim uništiteljima razgovara o slobodi medija (!), pristao je da se baš s njima redovno sreće i razgovara o bezbednosti, pretnjama i drugim problemima (!). Pristaće zato, sigurno će pristati i na “ojačane kapacitete” za totalno uništenje svega što kabinetu ne odgovara.

Zato, samo napred Suzana! Nas je već i onako progutao mrak.

TAMARA SKROZZA

ŠTA SPREMA SRPSKA OPOZICIJA ZA NAREDNU GODINU

gosti: narodni poslanici **GORDANA ČOMIĆ** i **ĐORĐE VUKADINOVIĆ**

voditelj: **FILIP ŠVARM**

ČETVRTAK od 18h

UVEDENJE
POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA **VREME**

gosti: **SLAVICA RANISAVLJEVIĆ KOVAČEV** psihološkinja, direktorka Centra Srce
i **ANĐELKA VELJKOVIĆ**, udruženje Herc;

voditelj: **JOVANA GLIGORIJEVIĆ**

KAKO POMOĆI OSOBAMA SA

PETAK OD 20h

SPECIJAL

MENTALNIM TEGOBAMA

gledajte nas na **www.vreme.com**

i na TV Šabac, TV Sandžak, T1 Zaječar, Telemark Čačak, TV Valjevo Plus,
KATV Kraljevo, TV Forum Prijepolje i na portalima Južne vesti i Užička nedelja

Volja jača od volje zakona

Slučaj Medojević je simptom neobičnog fenomena da grana vlasti koja bi se mogla smatrati čuvarom ustavnosti, zakonitosti i vladavine prava upravo u domenima ovih kategorija jednu državu iz 21. usmerava unazad, ka 19. veku

Piše: Vladimir Pavićević

U noći između 29. i 30. novembra, u Podgorici je lišen slobode Nebojša Medojević, poslanik u crnogorskoj skupštini. Kako piše u saopštenju Uprave policije, Medojević je lišen slobode po nalogu za hapšenje koji je izdao Viši sud u Podgorici zato što je odbio da svedoči u predmetu koji je formiran na osnovu njegove izjave da zna da bivšem gradonačelniku Podgorice Miomiru Mugoši neće biti određen pritvor u posebnom slučaju koji se protiv njega vodi, jer je glavni specijalni tužilac Milivoje Katnić primio mito od bivšeg gradonačelnika Mugoše u iznosu od 100.000 evra.

Viši sud je, zbog odbijanja da svedoči u tom predmetu, poslaniku Medojeviću odredio stavljanje u zatvor u trajanju od dva meseca. Potom mu je stavljanje u zatvor određeno na još dva meseca zato što je odbio da svedoči i u predmetu koji se tiče optužbi da je glavni specijalni tužilac Katnić učestvovao u izvršenju ratnih zločina na teritoriji Cavtata tokom 1991. i 1992. godine.

JEDNO VIĐENJE – HAPŠENJE POSLANIKA JE KRŠENJE USTAVA

Za vest o hapšenju Medojevića brzo se pročulo i u Crnoj Gori i u drugim državama regiona. Još brže su pristizali komentari, kako oni kojima se opravdava ovakvo rešenje suda tako i oni brojniji kojima se rešenje osporava. Ključna dilema proizvedena slučajem hapšenja Nebojše Medojevića je sledeća – koji je opseg instituta imuniteta poslanika, odnosno u kojim je situacijama poslanik zaista zaštićen ustavnim odredbama o imunitetu.

Medojevićevi branioци u ovom slučaju navode da je sadržina člana 86. crnogorskog ustava dovoljna prepreka za njegovo hapšenje. U stavu 3. člana 86. Ustava

piše da se protiv poslanika ne može pokrenuti krivični postupak, niti odrediti pritvor, bez odobrenja Skupštine, osim ako je zatečen u vršenju krivičnog dela za koje je propisana kazna u trajanju dužem od pet godina zatvora.

Dve su ključne poruke zagovornika ovog stava. Prvo, odobrenje Skupštine se ima smatrati nužnom pretpostavkom za lišavanje slobode poslanika. Budući da skupštinskog odobrenja za ovaj slučaj nije bilo, to se i hapšenje Medojevića i njegovo pritvaranje na dva meseca može smatrati neustavnim činom. I drugo, pritvaranje poslanika na dva meseca ne potpada pod one radnje za koje, na osnovu člana 86. Ustava, poslanik, uprkos imunitetu, može da bude pozvan na krivičnu ili drugu odgovornost ili pritvoren. To znači da je i po drugom osnovu hapšenje i zatvaranje Nebojše Medojevića čin kojim se krši crnogorski ustav.

DRUGO VIĐENJE – NIJE PRITVOREN, VEĆ JE STAVLJEN U ZATVOR

Drugačije tumačenje značenja i opsega imuniteta poslanika imaju Viši sud u Podgorici po čijem nalogu je Medojević lišen slobode i Apelacioni sud Crne Gore koji je, rešavajući po žalbi punomoćnika Nebojše Medojevića, potvrdio rešenje Višeg suda.

Viši sud u Podgorici je, vođen članom 119. Zakonika o krivičnom postupku, saopštio da protiv Medojevića nije pokrenut krivični postupak, kao i da on nije pritvoren već je, po ovom tumačenju, stavljen u zatvor zbog nepostupanja po građanskoj obavezi svedoka da svedoči u predmetu koji je sam pokrenuo izjavom da bivši gradonačelnik Mugoša nije pritvoren zato što je tužiocu Katniću dao mito od 100.000 evra.

Član 119. Zakonika tiče se mera za obezbeđenje prisustva svedoka i pro-

cesnih kazni. Pored ostalog, u drugom stavu ovog člana piše da se svedok, koji bez zakonskog razloga odbije da svedoči, može kazniti novčano do 1000 evra, a da se ukoliko i nakon toga odbije da svedo-

či može zatvoriti i to najduže dva meseca. Budući da se radi o svedoku i o stavljanju u zatvor, a ne o okrivljenom i ne o pritvoru, Viši sud je saopštio da u ovom slučaju nema mesta primeni ustavnih odredaba o imunitetu poslanika, odnosno da u ovom slučaju poslanik nije zaštićen imunitetom.

VLADAVINA PRAVA I TRADICIJA KONSTITUCIONALIZMA

Jedno od osnovnih načela crnogorskog ustava je načelo vladavine prava. U članu 1. Ustava piše da je Crna Gora građanska, demokratska, ekološka i država socijalne pravde, zasnovana na vladavini prava. Ovo veliko načelo, koje bez ikakve sumnje pripada tradiciji konstitucionalizma, navedeno je u najznačajnijem

pravnom i političkom aktu države Crne Gore kao neprikosnoveno.

Ovo načelo znači da je pravo ne samo ključni integrativni element jedne političke zajednice. Njegovim urezivanjem u prvi član ustava saopštava se da u državi ne postoji volja jača od volje zakona, niti moć jača od elementarnih principa pravde i pravičnosti. Po mom sudu, u slučaju lišavanja slobode poslanika Nebojše Medojevića desilo se upravo ono što, sledeći teoriju i praksu savremenih demokrat-skih država koje su zasnovane na vladavini prava, ne bismo očekivali.

Stavljanjem u zatvor poslanika Medojevića direktno se udara na vladavi-

SUD, SVEDOCI, ZATVOR:
Milan Knežević i Nebojša Medojević

Foto: Savo Prelević/ Vijesti

nu prava i doprinosi osećaju pravne nesigurnosti. To se postiže izvrđavanjem instituta imuniteta koji uživaju poslanici time što se mere koje su ekvivalentne pritvoru ili zatvaranju imenuju posebnim kovanicama kako bi se stvorio utisak suštinskog razlikovanja. I posebno time što se institut imuniteta poslanika, čiji je osnovni smisao sloboda govora i delanja, i nemogućnost lišavanja slobode za rečeno i urađeno, suprotno konstitucionalnoj teoriji i praksi, sužava do besmisla.

Posebno je indikativno što ovakav atak na vladavinu prava sprovodi sud-ska grana vlasti, za koju je u Crnoj Gori u dužem periodu vođena borba oko nje-

ne samostalnosti i nezavisnosti, kako bi sudila upravo na osnovu Ustava i zakona i kako bi se sprečila upotreba pravnih sredstava radi političkih ciljeva. Slučaj Medojević je simptom neobičnog fenomena – da grana vlasti koja bi se mogla smatrati čuvarom ustavnosti, zakonitosti i vladavine prava upravo u domenima ovih kategorija jednu državu iz 21. usmerava unazad, ka 19. veku.

ODJECI U REGIONU

Informacija o slučaju hapšenja Nebojše Medojevića je u državama regiona preneti i uglavnom komentarisana kao povod za moguću radikalizaciju političkih procesa u samoj Crnoj Gori. I to u periodu kada je formiran i upravo počeo sa radom privremeni parlamentarni Odbor za dalju reformu izbornog i drugog zakonodavstva čija je misija uspostavljanje šire saglasnosti o pravilima na osnovu kojih će ubuduće biti organizovani izbori. Jedna od očekivanih posledica rada Odbora bila je i stabilizacija političkih prilika u državi.

Ako se izuzme javno polje u Crnoj Gori, najviše reakcija na ovaj događaj bilo je u Srbiji. Posebno uočljive bile su reakcije pojedinih predstavnika vlasti u Srbiji, ali i najjače opozicione grupacije kojima se hapšenje poslanika Medojevića tumačilo ili kao neprijateljsko delovanje prema Srbiji i srpskom narodu ili se tražilo reagovanje srpske vlade i upućivanje zahteva crnogorskoj vladi da se Nebojša Medojević pusti na slobodu.

Mislim da je na ovom mestu važno podsetiti na neke činjenice. Fakat je da je Medojević sa liderom Nove srpske demokratije Andrijom Mandićem u savezu koji se zove Demokratski front. To je savez koji se od osnivanja prepoznaje kao opozicioni u Crnoj Gori i koji se, s obzirom na osnovne političke ideje stranaka koje ga čine, prepoznaje i po ideji umanjivanja podela ili distance između Crnogoraca i Srba.

Ali, fakat je i to da je Nebojša Medojević Crnogorac, lider Pokreta za promjene i, kako sam kaže, istinski borac za obnavljanje nezavisnosti Crne Gore. Bio je član Socijaldemokratske partije Crne Gore čija je jedna od ključnih tačaka programa bila upravo ideja da Crna Gora ponovo postane samostalna država. Zatim je učestvovao u osnivanju Grupe za pro-

mjene, potom političke organizacije Pokret za promjene. Zagovaranje pune državne samostalnosti Crne Gore je konstanta njegovog političkog delovanja.

Ovi fakti mogu da budu veoma korisni za razumevanje, ali i za tumačenje i za reagovanje na političke i druge procese u Crnoj Gori. Dakle, jasno je kao dan da se slučaj Medojević ne tiče odnosa između etničkih grupa, naročito ne neprijateljskog delovanja prema srpskom narodu u Crnoj Gori. Po njegovoj biografiji se vidi da on nije srpski lider u Crnoj Gori, niti vođa pripadnika srpske etničke zajednice u Crnoj Gori. Otud ne stoji reagovanje da je slučaj Medojević neprijateljski čin prema srpskom narodu i Srbiji.

Kao što se srpska politička scena može razumeti samo pažljivim, kontinuiranim istraživanjem i analizom političkih aktera i političkih procesa, tako i za razumevanje crnogorske političke scene treba imati više informacija, dobrih analiza i posebno strpljenja da se uoče sve osobenosti i društvenih i političkih prilika u Crnoj Gori. Oni su mnogo složeniji od svođenja na odnose između etničkih zajednica. Zato bi i reakcije i komentari trebalo da su suzdržaniji, oprezniji i utemeljeni u stvarnom stanju.

EPILOG

Slučaj Medojević nije zaokružen. Na rešenje Višeg suda o hapšenju gospodina Medojevića, koje je potvrdio i Apelacioni sud Crne Gore, najavljeno je ulaganje ustavne žalbe. To znači da će svoju reč po ovom pitanju imati Ustavni sud Crne Gore čija je nadležnost da, nakon iscrpljivanja svih delotvornih pravnih mehanizama, odlučuje o ustavnoj žalbi zbog povrede ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom.

To će biti i prilika da organ, čiji je smisao zaštita ustava i ustavnih instituta, odbrani konstitucionalnu slobodu. Ovo je velika prilika da se sa najvišeg mesta poruči da političke razlike, ma kakve i kolike bile, kao i lični odnosi, ne smeju biti razlog za pokušaj depluralizacije političkog polja i slabljenje principa kojima slavimo najveća demokratska i konstitucionalna postignuća. I da se pokaže da crnogorsko društvo zasluženo pripada savremenim društvima 21. veka.

* Autor je predsednik Crnogorske

Pecanje na varalicu

U Fabrici za preradu ribe u Smederevu nikada nije radilo 300 radnika, kako je bilo predviđeno. Nije se stiglo ni do prvih 100 zaposlenih. Sada tamo više niko ne radi, a radnici ne mogu da uđu u krug firme. Čekaju da im bude raskinut radni odnos, kako bi i zvanično postali nezaposleni. Posle toga, neki bi imali pravo na mesečnu nadoknadu za nezaposlene, a pojedini bi našli drugi posao. Takođe, čekaju i isplatu zaostalih zarada. Poslednju su primili 4. septembra

Kada je u februaru 2016. otvorena Fabrika za preradu ribe u Smederevu, planirano je da u toku te godine zaposli 100 radnika, i to uglavnom žena. Tri godine kasnije, trebalo je da prerađuje oko 30.000 tona ribe godišnje, a da u njoj bude tri puta više zaposlenih. To su bili puni kapaciteti ove fabrike koja je izgrađena po svim standardima o preradi ribe i ekološkoj zaštiti u Evropskoj uniji. Za to vreme promenjena su dva vlasnika: Kompanija Serv fud (*Serv Food*), a od 1. juna ove godine Fiš eksperts (*The Fish Experts*). Kada je reč o zaposlenima, planovi nikada nisu ostvareni: od aprila 2016. do marta 2017. godine u fabrici je bilo oko 60 zaposlenih. To znači da ni prerada ribe nikada nije bila na predviđenom nivou.

“U to vreme fino smo radili. Poslodavac je poštovao ugovorne obaveze, redovno smo primali plate”, rekli su u obraćanju novinarima radnici ove firme.

RADNICI U LIMBU

Broj zaposlenih se s vremenom smanjivao, da bi na kraju ostalo njih oko 30. Ni ovi preostali radnici nisu radili poslednjih meseci, a iz pogona su u međuvremenu, prema svedočenjima zaposlenih, iznete mašine. Poslednja plata isplaćena je početkom septembra. Važeći Ugovor o radu ističe na kraju ove godine, a predstavnici poslodavca ne odgovaraju na pitanja zaposlenih. Radnici se nalaze u veoma čudnoj poziciji, ne rade, ne mogu čak ni da uđu u krug fabrike, a ni da se prijave na evidenciju nezaposlenih, niti mogu da traže novi posao. “Niti imamo posla, niti smo nezaposleni. Od 15. oktobra ove godine, ne možemo da uđemo u firmu, niti imamo kome da se obratimo, niti ima ko da kaže šta će biti s nama. Pre toga prestali su da isplaćuju

platu, poslednju smo primili 4. septembra. Posao je bio naporan za 250 evra, ali nema treće smene, vikendi nisu radni, bili smo zadovoljni dok je tako trajalo”, ističu zaposleni.

Problemi su nastali sredinom marta ove godine, pošto im je predstavljen budući vlasnik. Radnicima je rečeno da neko vreme ne dolaze na posao. To “neko vreme” se produžilo, jer proizvodnje nije više bilo. Zaposleni su se u avgustu vratili na posao da bi organizovali dežurstva i uređivali krug fabrike. “Prestali smo da dolazimo u firmu, ništa nismo radili. Kako su kome istekli ugovori o radu, nisu produžavani. Početkom juna fabrika je dobila novog vlasnika. Međutim, kad smo krajem juna dobili druge ugovore,

na njima je i dalje pisalo ime stare firme. To smo potpisali, a rekli su nam da ćemo početkom avgusta početi ponovo da radimo. Pošto se to nije desilo, u avgustu smo krenuli da organizujemo dežurstva, žene su dva puta nedeljno dolazile, čistile, prale, čupale travu, farbale ogradu... Jedino proizvodnje nije bilo. Što je nama neshvatljivo, platu smo primili i za vreme kada nismo radili, izmirena su nam dugovanja i za zaostale mesece iz ranijeg perioda. U septembru su nam rekli da ništa od firme neće biti, da je novi vlasnik odustao jer mu se ne isplati da otvori firmu. Da bi se posle toga pojavila informacija da navodno postoji zainteresovani kupac i da ćemo to znati do 20. novembra. Ali za sada ništa”, kaže za “Vreme”

Obećanja poslednjeg poslodavca

Nemačka firma PTC, koja je bila vlasnik i smederevskog pogona za preradu ribe, otišla je u stečaj. 1. juna 2018. godine dobila je novog vlasnika – TFE (*The Fish Experts*). Tada obećanja nisu izostala, što se vidi iz saopštenja koje je prosledeno medijima.

Nesolventna kompanija PTC GmbH (*Product Trade Center Germany*) dobila je kupca. TFE (*The Fish Experts*) od 1. juna 2018. godine preuzeo je kompaniju zajedno sa svih 80 zaposlenih. Serv fud d.o.o., ispostava PTC-a u Srbiji, takođe je deo celokupnog Ugovora. Stručnjak iz oblasti prehrambene industrije Kristijan Helms biće na čelu kompanije, on je generalni direktor novoosnovane matične kompanije TSE Holding GmbH (*The Supply chain Experts*). Menadžment novog TFE GmbH preuzeće njegov dugogodišnji saradnik Tomas Šemel.

“Veoma smo zadovoljni zbog pobede na tenderu. Prema našim procenama, kompanija ima fantastične mogućnosti za razvoj. Naše planove najpre ćemo razmotriti i konsultovati se sa postojećim timovima, pa onda uspostaviti kurs ka uspešnoj veleprodaji i preradi ribe. Zadržaćemo sve zaposlene, ali ćemo sedište koje se trenutno nalazi u Kempenu premestiti u Bremerhaven. Želimo da Bremerhaven postane centar Evrope za industriju prerade ribe”, izjavio je Helms.

Godinama se Kristijan Helms fokusira na uspostavljanje profitabilnosti u kompanijama koje su u krizi. Nedavno je od Mekenhajma preuzeo delikates malo-prodaju *Rungis express*. Za postizanje obrta bilo mu je potrebno nekoliko meseci poslovanja. Nakon toga je ceo *Cool Chain Group* (osnovan u martu 2018), uključujući i *Rungis express*, prodao Metro grupi.

**NI NA POSLU NI BEZ POSLA:
Radnici ispred zaključane Fabrike
za preradu ribe u Smederevu**

Foto: D. Pavlović

jedna od radnica Fabrike Fiš eksperts. Zaposleni sa predstavnicima fabrike još uvek komuniciraju preko Vajbera, a do vlasnika ne mogu da dođu, pa su odlučili da se obrate Inspekciji rada. Pošto je firma zatvorena, na telefone se niko ne javlja, te inspektori nemaju s kim da razgovaraju i ne mogu da urade nadzor. "Preporučeno nam je da preko suda tražimo naplatu tri preostale zarade. Pošto sada ne možemo nikakva prava da ostvarimo, tražili smo takođe da nam otkazu ugovore o radu. Kada bismo bili na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, dobijali bismo nadoknadu za nezaposlene, a možda bismo našli i neki drugi posao", kažu radnici.

A TAKO JE DOBRO POČELO

Ipak, inspektor u Odeljenju inspekcije rada Smederevo, bez obzira na to što nije imao dokaz da je poslodavac primio obaveštenje, 23. novembra ove godine u 10 časova i 30 minuta pokušao je da oba-

vi inspeksijski nadzor kod poslodavca, navodi se u informaciji Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja. U saopštenju koje je potom izdato piše: "Međutim, ulazna kapija je i dalje bila zaključana, a u portirnici nije bilo nikoga. S obzirom na to da se deo zahteva grupe zaposlenih, koji je podnet Odeljenju inspekcije rada Smederevo, odnosi na uplate poreza i doprinosa, a za to Inspekcija rada nije nadležna, inspektor je ustupio zahtev nadležnoj Poreskoj upravi u Smederevu, na postupanje.

S obzirom da postoje indicije da je ovaj poslodavac nezakonito zatvorio vrata fabrike i eventualno ošteti ili odneo imovinu, odnosno da onemogućava svaki vid kontrole nadležnih organa, 26. novembra inspektor rada je o navedenom obavestio i nadležnu Policijsku upravu u Smederevu."

Grad Smederevo za izgradnju hale od 4200 metara kvadratnih i dva i po kilometra pristupnog puta izdvojio je 300 miliona dinara. Ovom investicijom gradski čelnici želeli su da od Smedereva načine i poljoprivredni, a ne samo industrij-

ski centar. Osim prerade ribe, planirano je da u blizini bude otvoreno uzgajalište ribe. Prilikom uručivanja ključeva nove proizvodne hale u februaru 2016. godine, tadašnji predsednik Vlade Republike Srbije Aleksandar Vučić pozvao je investitore da što pre otvore uzgajalište ribe i zaposle nove radnike, a da će Vlada da pomogne koliko bude mogla. Naglasio je da je dobro što će u novoj fabrici za preradu ribe najmanje 300 porodica od ovog posla imati sigurnu budućnost i bolji standard.

Gradonačelnica Jasna Avramović istakla je tada da Smederevo treba da iskoristi i poljoprivredne potencijale. Zahvalila je svima koji su pomogli da se ova investicija realizuje. U kratkom roku izgrađena je savremena hala u vrednosti oko 3 miliona evra. Zahvalila je investitorima koji su prepoznali Smederevo kao dobro mesto za ulaganje i zaključila da ništa ne bi bilo moguće bez pomoći Vlade Srbije koja je razumela potrebe grada i pružila neophodnu podršku. Od tih potreba i podrške, dve godine kasnije ostala je samo zaključana kapija.

DRAGAN PAVLOVIĆ

Robovi modernog

Treba se tu i tamo podsetiti da u Africi deca rade u rudnicima, da u Aziji radnice padaju mrtve od iscrpljenosti za šaku dolara, kako bi se firme u zapadnim zemljama, koje se pompezno zalažu za ljudska prava i socijalnu tržišnu privredu, što više bogatile. Treba se malo češće podsetiti da aktuelna srpska vlast pokušava da od Srbije napravi zemlju jeftine radne snage, to jest da je u evropskim okvirima pretvori u zemlju robova modernog doba

Piše: **Ivan Ivanji**

Ujedinjene nacije (UN) proglasile su 73 dana u godini za međunarodne dane sećanja i podsećanja na važne događaje koji su promenili svet i iz kojih je čovečanstvo trebalo da izvuče neku pouku. Tako je 24. oktobar Dan Ujedinjenih nacija, 27. januar Dan sećanja na žrtve holokausta, 2. decembar je posvećen ukidanju ropstva, a 10. decembar je Dan ljudskih prava.

Proglašavanje 2. decembra za Dan borbe za ukidanje ropstva predložio je nekadašnji generalni sekretar UN Ban Ki Mun zahtevajući da sve vlade i države ukinu savremeno ropstvo, naročito trgovinu ljudima radi seksualne eksploatacije. Eksperti kažu da je užasnim uslovima

rada i života danas pogođeno najmanje 27 miliona ljudi, među njima mnogo dece.

Zar je moguće da danas UN mora da pozove na to da se ukine ropski rad za milione ljudi? Zar taj problem nije odavno prevaziđen? Možda isuviše verujemo u standarde koji važe, ili bi trebalo da važe, u Evropi i Severnoj Americi. Zbog toga je zanimljivo krenuti u ispitivanje ko su nekada bili robovi, a ko je danas prisiljen da radi kao da je rob. Šta je razlika između roba i slobodnog čoveka koji uživa u ljudskim pravima?

ROBOVLASNIČKA DEMOKRATIJA

Najstariji zapis o postojanju robova, pri tom precizan kad je reč o načinu njihove

vog držanja i trgovine njima, jeste Vavilonski zakon poznat kao *Codex hamurapi* iz 18. veka pre nove ere.

Klasičnu Grčku, posebno staru Atinu, smatramo prvom demokratijom, uzorom za sve demokratske zemlje, grčke filozofe za mislioce koji su svojim idejama prvi podstakli vekovni proces koji je doveo do demokratije po današnjim shvatanjima. Demokratija – *demos kratos* – znači vladavina naroda. Ali narodom u tom smislu u drevnoj Atini smatrani su samo muškarci starosedeooci, ne žene, ne pridošlice, a pogotovu ne robovi. Platon se smatra jednom od najuticajnijih ličnosti civilizacije. U svom najznačajnijem delu *Država* opisuje svoj ideal organizovane ljudske

doba

I DALJE PRISUTNO U SVETU: Deca prinuđena na rad (Južna Karolina 1908.)

Foto: maxipixel.com

zajednice. On sam je zarađivao dovoljno da drži pet robova. Nije bila retkost da poneki bogati Atinjanin – današnjim rečnikom “tajkun” – ima i po pedeset robova.

Robove su držali i Rimljani. U robove su posle ratova pretvarali poražene. Vlasnici su svoje robove mogli da ubijaju, ali takođe i oslobađaju, da ih prodaju ili otkupljuju. Deca robova su ostajala robovi. Tako je bilo kroz vekove i posle pada Rimske imperije. Samo jedan primer: autor *Don Kihota* Migel Servantes kao mladić od 27 godina pao je 1575. pred obalama Katalonije u ruke gusara koji su ga kao roba prodali u Alžiru. Tek posle pet godina otkupila ga je Rimokatolička crkva, pa je 1580. mogao da se vrati u Španiju i proslavi kao pisac.

Sve se to smatralo normalnim: za robove neprijatnim, pa čak i strašnim, za robovlasnike zgodnim, za nacionalne privrede korisnim.

AMERIČKI ROBOVI

O robovlasničkom sistemu u Americi dovoljno se zna i zahvaljujući brojnim filmovima. Prekomorska trgovina robovima počela je još pre nego što je Kolumbo “otkrio” Ameriku. Portugalski moreplovci su od 1441. godine “lovili” Afrikance i kao robove ih otpremali na jug svoje zemlje. Podsetio bih da su od 16. do 19. veka robovi iz Afrike, gde su ih ponekad prosto prodavali njihovi kraljevi i plemenske poglavice, prebacivani ne samo u SAD nego i u britanske, francuske, španske i holandske kolonije. Tempo kojim se to upražnjavalo pokazuje podatak da je na prostoru današnjih SAD 1776. godine zabeleženo prisustvo 460.000 robova, a 1865. više od četiri miliona.

O američkom građanskom ratu i njegovom ishodu koji je doveo do ukidanja ropstva u toj zemlji toliko je toga poznato da ovde ne moramo posebno da analiziramo, samo da utvrdimo da su ukida-

nju robovlasničkog sistema doprineli ne samo etički, moralni principi, nego i zahtevi industrijalizacije. Njoj je bila potrebna drugačija, slobodnija, inteligentnija, pokretljivija radna snaga od one na plantažama, gde su robovi namerno držani na što nižem obrazovnom nivou.

PROLEĆE NARODA

Mnogi svojevremeno ustaljeni društveni odnosi imaju karakteristike koje bi po današnjem shvatanju, pa i po stavovima prihvaćenim u UN, u nekim svojim elementima mogli da se shvate kao robovlasnički.

Sebri u vreme Dušana Velikog bili su zavisni od svojih gospodara, po Prosvetinoj *Maloj enciklopediji* delili su se, pored ostalog, na meropse (parike) i otroke (robove). Dušanov zakonik reguliše veoma precizno da je meropsima zabranjeno slobodno kretanje, kažnjava se ko im omogućući da od jednog vlasnika prebegnu kod drugog, ali imaju pravo da svoje gospodare tuže, parniče se sa njima, pa i sa crkvom i samim carem pred carskim sudovima. Pritom je jasno ko je obavezan na kuluk. Otroci se pominju i kao “večna baština vlastelina”, mogli su se prodati i naslediti, ali ne i davati u miraz. Delili su se na kućne i agrarne robove, bilo je strogo zabranjeno roba koji je hrišćanin prodati nehrišćaninu.

Kmetstvo u Rusiji formalno je i zakonodavno opisano u *Sobornojem uložebi*ju 1649. godine. Ruski istoričar i akademik Vasilij Ključevski (1841–1911) u svojoj četvorotomnoj istoriji Rusije piše: “...rusko selo postajalo je slično crnačkim severnoameričkim selima iz doba čiča Tome.” Kmetstvo je ukinuo tek car Aleksandar Drugi 1861. godine. Kao i kod Lincolnovih odluka u Americi, i ovde su bitnu ulogu igrane potrebe industrijalizacije, ne samo moralna razmišljanja.

U doba feudalizma od ranog srednjeg veka slična situacija je bila gotovo u celoj Evropi. Kmetovi su obrađivali zemlju, živeli u zavisnosti od svojih gospodara, najčešće plemića, bez čije dozvole nisu mogli da odu sa imanja, pa čak ni da skla-

paju brakove, a njihova deca bi ostajala u istom statusu. Teoretski su sami mogli da se otkupe, ali obično nisu mogli da nađu dovoljno novaca. U Francuskoj su takvi odnosi ukinuti tek revolucijom 1789. godine, u ostalim zemljama postepeno do sredine 19. veka, većim delom revolucijama 1848. koje ponekad nazivaju “prolećem naroda”.

POBUNA TKAČA

U Nemačkoj je od 16. veka sve više seljana uspevalo da se oslobodi kmetstva i počne da živi pretežno od tkanja, a robu su im preuzimali trgovci na veliko. Ukidanje feudalizma i rađanje tržišnih uslova, agrarna revolucija (poljoprivredne mašine i hemijsko đubrivo) terali su seljake u najamni rad, pretvarali ih u radnike, Marksovim rečnikom u “proletere”. Najbrže se razvijala tekstilna industrija. Otkriće parne mašine 1769. omogućilo je industrijsko tkanje koje je bilo jeftinije, brže i kvalitetnije od ručnog. Cene tkanine su padale i to je tkače doteralo do očajja. Dospeli su u takvu bedu da su bukvalno umirali od gladi, iako su danočno sa ženama i decom radili za tkačkim stolovima. Bili su u gore položaju od robova koji su u starom veku tkali tkanine. Godine 1844. došlo je do ustanka tkača koji je pruska vojska ugušila u krvi.

Saborac Marksa i Engelsa Ferdinand Lasal, koji je ostao u Nemačkoj kada su oni morali da emigriraju, rekao je da je revolucija pronalazak parne mašine, a ne seljački ustanci. Mislio je na prvu industrijsku revoluciju i njene posledice.

Inspirisan pobunom tkača u Nemačkoj, pesnik Hajnrih Hajne je napisao *Tkačku pesmu* koju je Karl Marks objavio u svom časopisu “Napred” (*Vorwärts*). Refren glasi: “Nemačka, mi tkamo tvoj pokrov!” U Berlinu je uhapšen i zbog pobune osuđen čovek koji je na ulici javno recitovao tu pesmu. Hajne je pobegao u Francusku.

U to vreme je zbog potreba industrije nastala velika potražnja za ugljem i drugim rudama, pa su rudari čak i svoju decu vodili na rad u rudnike i radili u ropskim

DUG PUT DO RAVNOPRAVNOSTI: Robovi u Americi i pobuna tkača u Nemačkoj

uslovim, iako u Evropi formalnog ropstva više nije bilo, a i kmetstvo je ukidano.

U Nemačkoj je Gerhart Hauptman (1862–1946), kome se pripisuje da je jedan od tvoraca naturalizma, 1892. napisao dramu *Tkači*, ali je policija zabranila njeno izvođenje. Pisac i oduševljene pristalice su se dosetili i osnovali "Slobodnu pozornicu" kao privatno društvo koje je bajagi samo za svoje članove dramu izvelo 1894. godine.

OSMOČASOVNO RADNO VREME

Sve to je istorijski važno jer ilustruje početak međunarodnog radničkog pokreta, sve ono što ćemo kasnije upoznati kao marksizam, socijalizam ili komunizam, a počelo je od oslobađanja seljaka i situacije u koju su dospeli radnici, a koja je na neki način za mnoge od njih bila gora od položaja robova u klasičnoj Grčkoj ili Rimskom carstvu.

Engleski ekonomista Nasau Vilijam stariji (1790–1864) po nalogu tekstilne industrije iz Mančestera napisao je traktat da radno vreme ne treba skraćivati, jer se, kako je tvrdio, najbolji rezultati postižu tek u dvanaestom satu rada. Zalagao se, znači, za "ropski" rad, jer u tom slučaju osim za prehranjivanje i najnužniji odmor radnicima više ne bi preostajalo vremena nizašta.

Engleska je 1833. ipak donela zakon o maksimalnom radnom vremenu od deset sati dnevno, radno vreme za decu iznosilo je najviše osam sati, a i ženama i deci bio je zabranjen rad u rudnicima. Posle se pojavio zahtev Velšanina Roberta Ovena (1771–1858) za osmosatnim radnim vremenom – osam sati rada, osam sati dokolice, osam sati spavanja.

Reklo bi se da je Ovenov zahtev u pogledu radnog vremena iz prethodnog veka i danas standard. Zakon o radu Srbije propisuje takvo radno vreme pet dana u nedelji "...osim u slučaju više sile, iznenadnog povećanja posla ili u drugim slučajevima, kada je neophodno...". Nisam našao relevantan podatak o tome kako to u Srbiji u proseku izgleda u praksi, ali po mom ličnom površnom uvidu, u Beogradu se u ugostiteljstvu ili bilo kojoj privatnoj delatnosti na zahtev gazde i za

minimalni lični dohodak radi mnogo više. Radnici nemaju kome da se žale, a i da imaju, pretio bi im otkaz.

U EU se u proseku najkraće radi u Holandiji – žene 24,5, muškarci 34,8, a najduže u Grčkoj – žene 39,2, muškarci 41,9 sati nedeljno.

U mnogim zemljama na drugim kontinentima uslovi rada i života mnogo su gori, ponekad strašni. Dan protiv ropškog rada, a za ljudska prava, prvenstveno je uveden zbog njih.

DECA ROBOVI

Samo nekoliko primera iz "belog sveta", jer takvih slučajeva ima bezbroj.

U devetnaest zemalja u kojima se vade dijamanti, iskopavaju i obrađuju ih deca starosti od osam do petnaest godina, obično dvanaest sati na dan za oko 45 dolara mesečno. Prilikom prve ručne obrade sirovih dijamantata nastaje prašina koja predstavlja veliku opasnost po zdravlje. Zar to nije ropski rad? Preko nekoliko posrednika to drago kameenje dospeva do bogatih potrošača koji za drago kamenje plaćaju hiljade puta više od cene početnog rada.

U rudnicima Južne Afrike i Konga poželjno je da "radnici" na vađenju dijamantata ne budu viši od 140 centimetara – znači, zapošljavaju decu. U Demokratskoj Republici Kongo 40 odsto rudara su deca od sedam do petnaest godina starosti, rade na dubini od 200 do 300 metara na velikoj vrućini bez zaštitnih odeća, udišu crvenu prašinu od koje se guše, prete im urušavanje rudnika, a dobijaju jedan do dva dolara dnevno. To se danas ne naziva ropškim radom, jer niko formalno ne prisiljava roditelje da decu šalju

na taj "posao" – osim siromaštva, bede i umiranja od gladi.

Procenjuje se da na jugu afričkog kontinenta živi oko milion i po siročića kojima su roditelji umrli od side. Tu decu poslodavci tretiraju kao ropšku radnu snagu, jer praktično rade samo da bi imali šta da jedu.

Procenjuje se i da u javnim kućama u Indiji i Pakistanu "radi" preko pola miliona dece oba pola iz još siromašnijeg, susednog Bangladeša.

Prema statistici koju je objavio UNICEF, na svetu radi više od 190,7 miliona dece. Ona su izložena bolestima, nemaju zdravstvenu zaštitu, ne pohađaju škole, kao jeftina radna snaga utiču u tim zemljama i na manje zarade odraslih, pa i svojih roditelja.

SMRT OD RADA

Bangladeš ima 164,7 miliona stanovnika i preko 5000 fabrika tekstila čiji su vlasnici najčešće političari. U njima bez osnovne zaštite na radu, pod stravičnim uslovima rade uglavnom žene i deca. Tako je 2012. godine u jednoj fabrici blizu glavnog grada Dake u požaru poginulo 117, a povređeno preko 200 radnica, jer su na prozorima bile rešetke a vrata zamađana. Proizvodilo se za američku mornaricu i za poznatu veletrgovinu C&A.

U dva požara u istoj regiji 2013. život je izgubilo petnaest žena, vatru su u oba slučaja prouzrokovale pokvarene električne šivaće mašine.

U gradu Čitatangu zabeležen je slučaj da je jedna mlada žena u fabrici umrla od iscrpljenosti, jer je u dužem periodu radila po trinaest sati dnevno sedam dana nedeljno.

Predsednica sindikata tekstilnih radnika Bangladeša Sahira Sarker pričala je da je 1994. godine počela da radi u jednoj tekstilnoj fabrici. Smena je trajala od 8 ujutro do 22 časa za nadoknadu od sedam dolara mesečno. U međuvremenu, kaže, plate su se malo povećale, ali su porasli i životni troškovi, naročito za namirnice. Kao sukrivce označila je velike zapadne firme kao što su H&M, Čibo, Aldi ili Lidl, koje zahtevaju robu po veoma niskim cenama.

Drugi po snazi nemački sindikat "Verdi" (*Vereinte Dienstleistungsgewerkschaft*) utvrdio je 2017. godine da mesečna zarada tekstilnih radnika u Bangladešu u proseku iznosi 9,50 evra mesečno, da predradnici tuku radnice i seksualno ih zlostupotrebljavaju. Nemački nedeljnik "Cajt" objavio je članak Rameša Rijua koji je uspeo da uđe u jednu takvu fabricu. On piše da ga je podsećala na zatvor. Radnice, uglavnom mlade žene, radile su od dvanaest do šesnaest sati dnevno šest dana u nedelji, bile smeštene u barakama po sedam u sobama bez prozora, bilo im je zabranjeno da napuštaju fabričko zdanje. "Cajt" piše da tekstilna industrija u Indiji pravi godišnji promet od 70 milijardi dolara.

Nećemo dalje da nabrajamo, samo da konstatujemo da sve to jeste ropski rad, mada se tako ne zove, da za njega odgovaraju i svima nama poznate firme, koje bi mogle da utiču na tekstilne fabrike u Aziji uslovljavajući saradnju pristojnim uslovima rada. Mi u Srbiji takođe relativno jeftino kupujemo košulje, pantalone, haljine okvašene suzama i krvlju radnica u Aziji.

Da napomenem da slični uslovi vladaju i u drugim industrijama u Africi južno od Sahare, na Indijskom potkontinentu,

nije mnogo bolje ni u nekim zemljama Latinske Amerike.

"KVAROSA" U SRBIJI

Blago nama u Srbiji, pomislio bi neko. U poređenju sa takvim uslovima nama je ipak mnogo bolje. Mnogo? Da podsetim ovom prilikom šta je predsednik sindikata "Sloga" Željko Veselinović za list "Danas" maja 2016. govorio o položaju radnica u južnokorejskoj fabrici Jura u Leskovcu: "Tukli su ih metalnim palicama, zabranjivan im je odlazak u toalet i savetovano da nose pelene. Kada nekom pozli, hitna pomoć se zove u fabricu i ukoliko radnika ne odvedu u bolnicu on je dužan da se vrati na posao pošto mu je ukazana pomoć... Podneli smo mnogo prijava, ali se nikad ništa nije rešilo, osim u slučaju otpuštanja šestoro radni-

ka zbog toga što su pokušali da osnuju sindikat. Doneta je presuda da su radnici u pravu, dobili su odštetu, ali nikada nisu vraćeni na posao." Veselinović je tvrdio da je ista situacija u svim Jurinim fabrikama u Rači, Nišu i Leskovcu.

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić je posle tih napisa posetio fabricu Jura u Leskovcu, tamo se zapitao "zar je to ta užasna fabrika?" i rekao da je ponosan na nju. Njemu se očigledno niko nije požalio. Nisam našao nikakve podatke o tome kako se posle toga razvijala situacija u srpskoj Juri.

Bezuspješno tragajući na internetu za podacima o matičnoj fabrici Jure u Južnoj Koreji, naišao sam na podatke da je radno vreme u toj zemlji tek nedavno smanjeno sa 68 na 52 sata nedeljno (srpski Zakon o radu propisuje 40 sati nedeljno). Na južnokorejskom jeziku postoji posebna reč "kvarosa" koja znači "smrt od prekomernog rada".

Srbija se, za razliku od Južne Koreje, nalazi na evropskom kontinentu i teži ka članstvu u Evropskoj uniji. U Srbiji ne bi trebalo ni da pomislimo na ropski rad ili da tumačimo šta su to ljudska prava.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je pre tačno sedamdeset godina, 10. decembra 1948, proglasila "urođeno dostojanstvo i jednaka i neotuđiva prava svih članova ljudske porodice". Dostojanstvo? Jednaka prava za sve nas koji smo ljudi na ovoj planeti? ¶

**Radio
Laguna**

93,7 FM

100% RADIO

Laguna
RADIO-93,7

www.radiolaguna.rs

**OBAVEZNO
NEOBAVEZNO**

**Smiljan Banjac
i Igor Brakus**

radnim danima
od 10 do 11 sati

Saosećanjem se prevazilaze sukobi

Solidarnost potiče ne samo od saosećanja ili uviđanja da svako od nas može da se nađe u određenoj nezavidnoj situaciji u nekom trenutku u životu. Takođe je vezana za svest da su određene vrednosti univerzalno važne za sve

Karla Herši (Hershey) završava krajem decembra svoj mandat kao stalna koordinatorka UN u Srbiji. Razgovor sa Karlom Herši vodili smo 3. decembra, na dan kada je počela Nedelja ljudskih prava koja će trajati do 10. decembra i obuhvata obeležavanje 70. godišnjice Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Na pitanje kako sumira svoje iskustvo u Srbiji i šta smatra najvećim dostignućima tokom svog rada ovde, Herši ističe vraćanje Agende 2030 na listu prioriteta Vlade Srbije: "Podjednako važno je slanje poruke da članstvo u EU nije odvojeno od Agende 2030, već njihova uzajamna primena obezbeđuje kontinualan razvoj u zemlji nakon učlanjenja u EU. Moto Agende 2030 "Da niko ne bude izostavljen" nije deo jedne ili druge agende, već princip koji garantuje fer i jednaku podršku svim grupama u zemlji. Reforme na svim nivoima zahtevaju nacionalnu strategiju razvoja koja će unaprediti život u celoj Srbiji", kaže na početku razgovora za "Vreme".

"VREME": Kada je reč o ljudskim pravima, koji su trenutno najveći globalni izazovi?

KARLA HERŠI: Na globalnom nivou, najveći izazov je kako sprečiti glavne faktore rizika, kao što su siromaštvo, konflikti ili politička nestabilnost da utiču ili pogoršaju ljudska prava najosetljivijih grupa. Zato ljudska prava uvek treba da budu u središtu svih odgovora ili kreiranja politike. Na taj način će prilikom odlučivanja ljudi uvek biti na prvom mestu i niko neće biti izostavljen u sprovođenju razvojne agende.

Kada se govori o izazovima u oblasti ljudskih prava, uvek na umu treba imati složen niz specifičnosti. Dok vodimo računa o onima koji su najugroženiji, nikada iz vida ne treba da gubimo širu sliku. Treba da pazimo na vezu između svih oblasti ljudskih prava, od prava na pija-

ću vodu, do obrazovanja i slobode medija, na primer. Sve je teže razgovarati o ljudskim pravima u nekim delovima sveta, ali moramo da nastavimo da pružamo bezbedne platforme za debatu među nosiocima prava tamo gde se javljaju neslaganja, što je definisano Poveljom UN.

Kakva su vam nadanja i očekivanja od Ciljeva održivog razvoja UN, naročito onih koje je Srbija odredila kao prioritete?

Srbija je i dalje u procesu određivanja prioriteta Ciljeva održivog razvoja kojima planira da se bavi do 2030. godine. Nadamo se da će od 2019. godine vlada imati sveobuhvatnu razvojnu strategiju, koja će jasno definisati kako će u narednim godinama ostvarivati Ciljeve održivog razvoja po prioritetima. S tim u vezi, Vlada predstavlja svoj prvi Dobrovoljni nacionalni izveštaj pred Političkim forumom na visokom nivou u Njujorku sledećeg jula u kom će glavna tema biti nejednakosti. Ovaj izveštaj će jasno pokazati napredak koji je Srbija ostvarila na dosadašnjem putu ka ukidanju nejednakosti i način na koji će nastaviti sa reformama u cilju smanjenja nejednakosti u narednim godinama.

Uopšteno govoreći o ciljevima održivog razvoja, kakva su vaša očekivanja u smislu uvođenja permanentnih promena?

Permanentne promene ka ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja dešavaju se svakog dana, zahvaljujući kreiranju politika koje ne zanemaruju nikoga i pisanja zakona koji štite građane. Ako se pristup "brige o svima" i "održivosti" primeni u donošenju odluka, izradi strategija, zakonu i praksi, smanjuje se rizik da određeni standardi neće biti dugotrajni. Sveobuhvatna strategija za osobe sa invaliditetom, na primer, ako se zasniva na principima ljudskih prava i inkluzije koji su u

potpunom skladu sa realnom situacijom, ima veliku šansu da dovede do trajnih i konkretnih promena za osobe sa invaliditetom. Ista poruka se može naći u planiranju politike stanovanja u skladu sa standardima ljudskih prava i društvene inkluzije. Kroz sistemsko i sveobuhvatno ostvarivanje prava na adekvatno stanovanje, nosioci ovih prava se osnažuju da ostvare druga prava i tako poboljšaju svoj život u drugim socijalnim aspektima.

Do sada ste radili u četiri zemlje članice UN obuhvaćene Programom zajedničkog delovanja UN (Delivering as One). Koji su najvažniji rezultati i iskustva iz tog perioda?

Koncept zajedničkog delovanja Ujedinjenih nacija podrazumeva saradnju UN agencija, fondova i programa na uspostavljanju sveobuhvatnog programa. Na osnovu toga i UN timovi po zemljama rade na izgradnji konsenzusa i deluju u onim oblastima koje je država označila kao prioritete i gde UN ima komparativnu prednost. Na ovaj način UN uspešno usklađuje svoju podršku zemljama kojima je to potrebno i ulaže značajna sredstva u programe koji se bave pitanjima socijalne inkluzije i brige o svima.

Pošto ovaj razgovor vodimo u sklopu projekta "Vreme solidarnosti", popričajmo malo i o tome. Solidarnost je i filozofski koncept i nešto što donosi dobro ljudima. Primetili smo da svako ima svoju definiciju solidarnosti. Šta ta reč znači za vas?

Smatram da solidarnost predstavlja jedinstvo ili ujedinjenost koja proističe iz zajedničkih odgovornosti i interesa između članova neke grupe ili klase, naroda i drugih grupa. Solidarnost ljudi oko raznih pitanja često je neophodna da bi se sprovele promene. Solidarnost potiče ne samo od saosećanja ili uviđanja da svako od nas može da se nađe u određenoj

■ **U Srbiji postoje odlični primeri solidarnosti. Jedan takav je ponovo otkrivena solidarnost tokom poplava u regionu 2014. godine. Snažno ljudsko jedinstvo i nesebičnost prevazišli su bolne uspomene i podsećanja na sukobe tokom devedesetih. Prirodna katastrofa je iznedrila solidarnost i empatiju među ljudima u celom regionu**

noj nezavidnoj situaciji u nekom trenutku u životu. Takođe je vezana za svest da su određene vrednosti univerzalno važne za sve, kao što su ljudsko dostojanstvo, sloboda, različitost ili učestvovanje. Ovo je jedna od lekcija koju ponovo učimo na 70 godina od usvajanja Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.

Solidarnost takođe čini suštinu Agende 2030. Sa težnjom da živimo u svetu gde se o svima vodi računa, ciljevi održivog razvoja takođe moraju biti i ciljevi razvoja solidarnosti. Ovi ciljevi se mogu ostvariti samo kroz ponovno uspostavljanje osnovnih vrednosti koje podstiču harmoniju, jedinstvo i opštu bezbednost – kroz solidarnost među prioritetima razvoja nacija. Ovde u Srbiji postoje odlični primeri solidarnosti. Jedan takav primer je ponovo otkrivena solidarnost tokom neviđenih poplava u regionu 2014. godine. Tokom tih 45 dana, snažno ljudsko jedinstvo i nesebičnost prevazišli su bolne uspomene i podsećanja na sukobe tokom devedesetih. Prirodna katastrofa je iznedrila solidarnost i empatiju među

ljudima u celom regionu bez obzira na teret iz prošlosti. Isto se dogodilo tokom situacije sa izbeglicama, koja je ujedinila region u zajedničke akcije solidarnosti tako što su mobilisani ljudi širom regiona da se ujedine i usmere pomoć ka mestima gde je najpotrebnija. Opet je pobedila humanost običnih ljudi, koja je prevazišla nacionalne i etničke granice.

Koji su trenutno najveći izazovi kad je reč o solidarnosti, s obzirom na to da živimo u eri globalnog ekonomskog rasta nekadašnjih siromašnih zemalja, eri digitalne revolucije, ali i eri užasne krize gladi kao što je ona u Jemenu?

Pred svetom su brojni izazovi kao što su klimatske promene i masovna migracija. Da bi se rešili ti ogromni problemi, potrebna je solidarnost među narodima i ljudima kako bi se sprovele promene koje će zaustaviti masovne migracije i usporiti klimatske promene. Digitalna revolucija zajedno sa društvenim mrežama omogućava nam da se ujedinito oko ključnih problema od globalne važnosti. O ovim

problemima često se razgovara u manjim grupama, na regionalnom, podregionalnom, nacionalnom i lokalnom nivou. Unutrašnji sukobi i ratovi često ometaju dijalog koji je neophodan da se razvije solidarnost oko različitih pitanja i poboljša razvoj za građane jedne zemlje. Nažalost, to često dovodi do izbijanja humanitarnih kriza tamo gde je došlo do potpunog raspada sistema koji društvu omogućavaju da vodi računa samo o sebi. UN je uvek na raspolaganju svojim članicama u ublažavanju kriza i obnovi kada se ta zemlja stabilizuje.

Sada kad odlazite iz Srbije, koja je vaša poruka ovoj zemlji?

Mislim da je Srbija posebno mesto u odnosu na druge zemlje jer ima pretpriступne fondove EU koji joj pomažu da ispuni mnoge od svojih razvojnih prioriteta. To znači da treba pažljivo obezbediti državni budžet kao dopunu fondovima EU da bi se Srbija pripremila da podrži potrebe budućih generacija obebeđivanjem obnovljive energije i zaštitom životne sredine i kulturnog nasleđa, kao i obrazovnim sistemom koji daje ljude sa odgovarajućim zanimanjima za tržište rada, čime se podržava zdrava ekonomija, što su samo neke oblasti na koje bi vlada mogla da se fokusira.

Takođe verujem i stalo mi je do svih građana. Srbi su bili moje kolege, prijatelji i porodica u protekle dve godine tako da znam kakav ogroman potencijal ovo društvo u celini ima da bi pretvorilo Srbiju u zemlju kakvu želi. Prema drugima treba da se odnosimo onako kako bismo voleli da se drugi odnose prema nama. Čovek mora da vodi računa o tome da njegovo okruženje primenjuje one standarde koji će nam omogućiti da budemo bolji u onome što radimo, kako se odnosimo prema drugima i kako vrednujemo sebe. Poštovanje prema vladavini prava i ljudskim pravima je odgovornost svih nas, na globalnom i nacionalnom nivou, kao članica Ujedinjenih nacija. To uzajamno poštovanje će omogućiti Srbiji da nastavi sa procesom reformi i napreduje u godinama koje dolaze.

J. GLIGORIJEVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

MIMIKRIJA JUGOSLOVE

Sto godina od ujedinjenja Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu državu, Muzej Jugoslavije je obeležio izložbom "Dan vredan veka" i konferencijom "Muzealizacija Jugoslavije – zamrzavanje ili aktivno pregovarivanje zajedničkog nasleđa". Neka od pokrenutih pitanja su tema i ovog teksta: Da li je prošlost Jugoslavije već muzealizovana i istorizovana? Da li je možemo razumeti kao završeni period koji je iza nas ili kao politički i kulturni predeo koji je uvek u pokretu i nastajanju? Da li na primeru multinacionalne, multikonfesionalne zemlje sa sopstvenim putem u socijalizam, koja se raspala pre gotovo tri decenije, možemo razmišljati o alternativama sadašnjim izazovima?

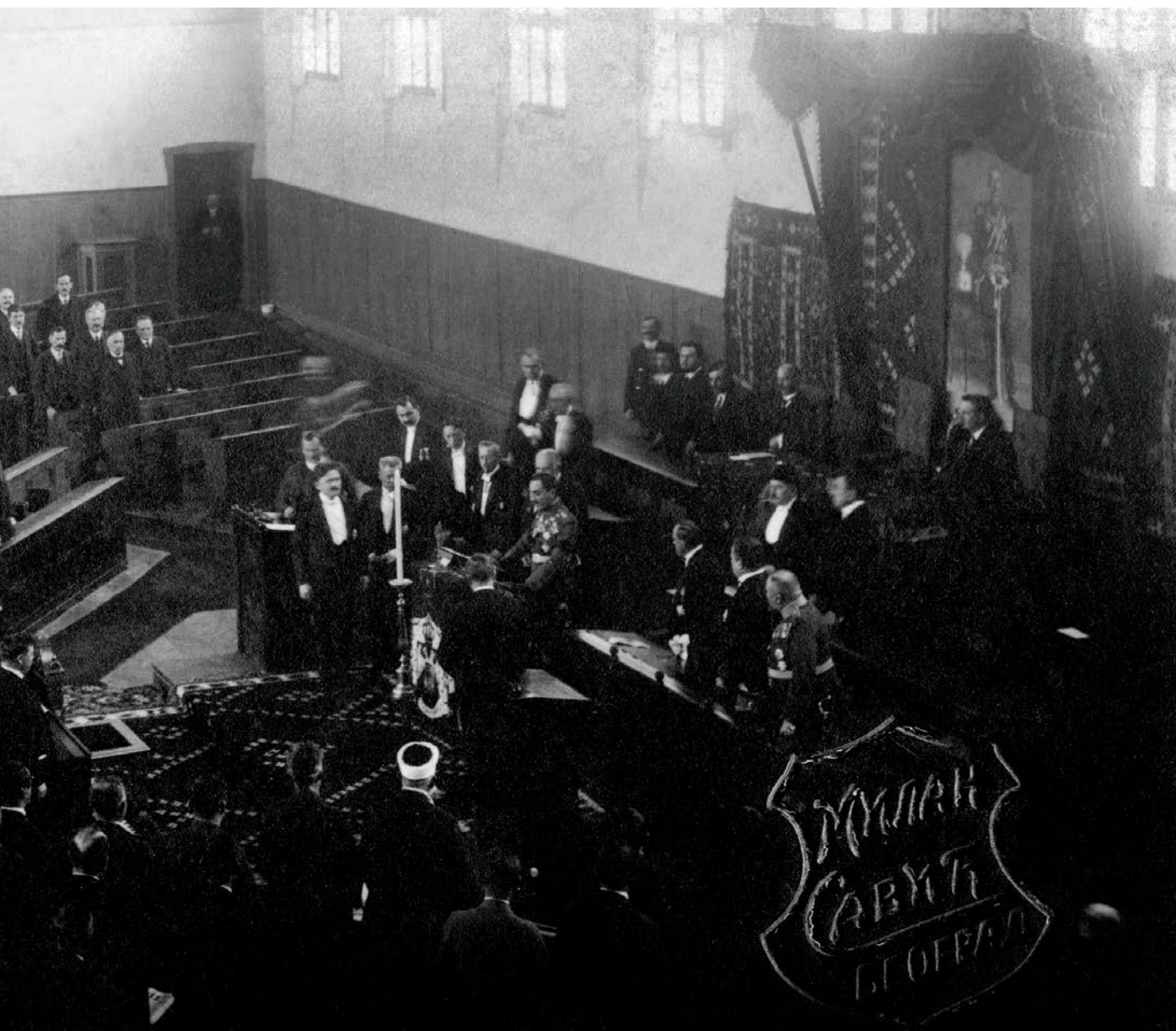

U javnom diskursu poslednjih godina sveprisutna je konstatacija da je jugoslovensko nasleđe svuda oko nas, ali da ga mi ne primećujemo. Međutim, ako je tako i ako ga zaista ne primećujemo, da li uopšte možemo govoriti o nasleđu? Da bi nešto bilo nasleđe nije dovoljno da ga nasledimo iz prošlosti, nasleđe zapravo

podrazumeva aktivno sećanje i intenzivno trošenje iskustva.

A čega se mi sećamo i šta mi trošimo? Da li su to vegeta, plazma, fića, modernistička arhitektura...? Ovde moramo biti obazrivi i skrenuti pažnju na distinkciju između jugoslovenskog nasleđa i nasleđa Jugoslavije. Odnosno objasniti da nasleđe Jugoslavije često predstavlja duh

I METAMORFOZA NSKOG NASLEĐA

Kralj Aleksandar polaže zakletvu na Ustav, 1921, Muzej Jugoslavije

vremena, te da ne mora nužno biti specifično i jedinstveno. Ovo je naročito važno za razumevanje fenomena nostalgije. Jugonostalgici najčešće ne prave razliku između ova dva pojma i sve što se dešavalo tokom postojanja jugoslovenske države na jugoslovenskom prostoru ističu kao njenu posebnost i karakterišu kao jugoslovensko nasleđe.

Pitanje jugoslovenskog nasleđa je kompleksno i zbog činjenice da istorija Jugoslavije obuhvata predistoriju koja počinje razvojem jugoslovenske ideje kao i istoriju dve države različitih uređenja i suprotstavljenih ideologija, pa samim tim i različitog nasleđa. Kada govorimo o jugoslovenskom nasleđu često ga poistovećujemo sa nasleđem SFRJ, a zabo-

ravljamo Sićevačku koloniju, Meštovićevo stvaralaštvo, španske borbe... Tradicionalno, nasleđe je predstavljeno kao sve dobro i slavno u vezi sa prošlošću, dok se disonantnim nasleđem naziva sve mračno i osporavano u njoj. Upravo zbog toga često se čitavo jugoslovensko nasleđe sagledava kao disonantno, odnosno neusaglašeno – nasleđe koje ima oprečna zna-

Glasnačka kuglica; plaketa P. P. Njegoš, Muzej Jugoslavije

Srebrni tanjir, poklon Nikoli Pašiću od gradonačelnika Moskve, 1916, Narodni muzej Zaječar

Proglašenje Kraljevine SHS, 1926. Narodna skupština Srbije, Beograd, slika Ivana Tisova

čenja i šalje različite poruke. Međutim, važno je podvući da disonantnost postoji u svakom nasleđu, te da to nije specifikum jugoslovenskog nasleđa, a da od onoga ko ga interpretira zavisi način na koji će ono biti vrednovano.

Nasleđe nije stvar, nalazište ili mesto, već višeslojni proces stvaranja značenja, ono podrazumeva subjektivno i političko pregovaranje u vezi sa identitetom, mestom i sećanjem i pomaže nam da pronademo smisao sadašnjosti. Ako je u osnovi prirode nasleđa odnos prema sadašnjosti, odnosno njen potencijal da bude korišćeno i "iskorišćeno", zašto se čudimo oprečnim interpretacijama jugoslovenskog nasleđa i čestim kontroverzama u vezi sa njim? Jer upravo način na koji tumačimo segmente prošlosti i kako ih prevodimo u nasleđe mnogo više govori o nama samima i sadašnjem trenutku, nego o predmetu ili fenomenu iz prošlih vremena. Nasleđe uvek nastaje ili nestaje sa nekom svrhom, tako je i sa jugoslovenskim nasleđem.

Kompleksnost ovog nasleđa ogleda se i u njegovim različitim statusima. Još

od devedesetih ono je bilo zanemarivano, a uporedo sa tim sve do danas ono se romantizuje. Jugoslavija se najčešće predstavlja u dihotomiji *tamnica naroda* ili *država blagostanja i društvene sigurnosti*, pa je tako i njeno nasleđe obojeno u crno ili ružičasto. Poslednjih godina sve više je prisutna nacionalizacija ovog nasleđa u cilju legitimizacije političkih praksi novonastalih država. U prilog ovome možemo navesti nacionalno prisvajanje antifašističkog pokreta, koje se naročito prepoznaje u govorima političara na svečanostima organizovanim u znak obeležavanja godišnjica značajnih datuma vezanih za NOB. U isto vreme javlja se i negiranje jugoslovenskog konteksta prilikom prezentacije različitih umetničkih i kulturnih fenomena, a sve u cilju navodne depolitizacije.

Jugoslovensko, a naročito graditeljsko i spomeničko nasleđe poslednjih godina doživljava povećano interesovanje međunarodne javnosti koje je kulminiralo izložbom "Stvaranje konkretne utopije" u Muzeju moderne umetnosti (MoMA) u Njujorku. Popularnost ovog nasleđa i sve

prisutnije korišćenje u kreativnim industrijama može se pratiti još od projekta "Spomenik" belgijskog fotografa Jana Kempensaersa realizovanog u periodu od 2006. do 2013. godine, od kada se memorijalni kompleksi posvećeni stradanju i narodnooslobodilačkoj borbi kolokvijalno nazivaju vanzemaljskom zaostavštinom. Video-spot za numeru *Darksides* popularnog norveškog di-džeja Alea Walkera sniman na Tjentištu i Podgariću (spot je za manje od četiri meseca imao preko sto osamdeset miliona pregleda); kampanja "Black Zero" za naočare za sunce australijske modne kompanije Valley Eyewear snimana u Jasenovcu (povučena zbog negativnih komentara na društvenim mrežama); modni editorijali domaće firme P. S. Fashion snimljeni na Kadinjači ili pak nakit Yuni-corns samo su neki od aktuelnih primera. Svi oni pokušavaju da "isperu" ideologiju izostavljajući sadržaj i fokusirajući se isključivo na nesvakidašnju formu i monumentalnost. Postavlja se pitanje da li se ovde radi o upotrebi nasleđa i njegovom "oživljavanju" putem aktivne pro-

Vjera Bojničić,
Razglednica
u spomen
ujedinjenja 1918,
Muzej Jugoslavije

Pečatnik Nika Zupanića, vlasništvo Veronike Kralj Igljić

mocije, ili o zloupotrebi koja se zasniva na fetišizaciji, komodifikaciji i komercijalizaciji. Odgovor na ovo pitanje takođe zavisi od našeg odnosa prema jugoslovenskom nasleđu, odnosno od našeg sećanja na Jugoslaviju.

Različita iskustva života u Jugoslaviji dodatno usložnjavaju interpretaciju jugoslovenskog nasleđa. Čini se da bivši Jugosloveni imaju dva života i jednu biografiju, kao što to navodi Dubravka Ugrešić u eseju *Konfiskacija pamćenja*. Međutim, da bismo imali sećanja, odnosno da bismo učestvovali u procesu oblikovanja i korišćenja nasleđa, nije nužno da imamo lično iskustvo. Pitanje je na osnovu čega će nove i buduće generacije konstruisati svoje nasleđe, da li će se sećati Jugoslavije i da li će ona uopšte biti deo njihovog identiteta. Trenutno u Srbiji ne postoji kulturna politika vezana za ovo pitanje, a u novonapisanoj Strategiji razvoja kulture do 2027. godine jugoslovensko nasleđe nije prepoznato kao konstitutivni element kulture koju negujemo. Ovo iznenađuje s obzirom da se u Beogradu

nalazi Muzej Jugoslavije koji je institucija od nacionalnog značaja, a pritom jedan od retkih muzeja ovog tipa u svetu i jedinstvena muzejska institucija u regionu. Svrha ovog muzeja je upravo muzealizacija Jugoslavije.

Ovaj termin ukazuje na proces tokom koga ostaci materijalne kulture menjaju dotadašnji kontekst i prelaze u muzej. Menjajući kontekst, oni prestaju da budu upotrebnici predmeti i postaju medijumi – prenosici ideja i značenja. Muzej na osnovu brižljivo definisanih kriterijuma prikuplja poznato, u želji da spreči ili uspori procese propadanja, uništavanja i otuđivanja, ali, što je još važnije, istražuje i zaboravljeno. Osim sistemskog prikupljanja, važan zadatak Muzeja je stručna verifikacija, dokumentovanje, kao i omogućavanje upotrebe sačuvanog. Sve ove funkcije muzeja najbolje se ogledaju u njegovoj stalnoj postavci, a Muzej Jugoslavije do sada nije imao ovakvu postavku i upravo je to ključni razlog što je njena izrada prioritet na kojem se intenzivno radi. Stalna postavka muzeja zamišljena je kao bazični okvir za razumeva-

nje jugoslovenskog nasleđa karakterističnog za sve faze njegovog postojanja. Ona treba da skrene pažnju na potencijal za uvek aktuelnu afirmaciju jugoslovenskog nasleđa, ali i na opasnost od banalizacije i zloupotrebe. Koncept izložbe naglašava kontinuitete i diskontinuitete od sredine 19. veka do danas, a njihovo dublje razumevanje biće omogućeno kontekstualizacijom u okviru jedanaest fenomena: jugoslovenstvo, revolucionarnost, antifašizam, nesvrstavanje, modernizacija, emancipacija, samoupravljanje, patriotizam, kult ličnosti, prekrasanja i postjugoslovenski prostori.

Zaključci konferencije "Muzealizacija Jugoslavije: zamrzavanje ili aktivno pregovanje zajedničkog nasleđa" usmeriće budući rad na stalnu postavku i nadamo se omogućiti da jugoslovensko nasleđe bude vidljivije, adekvatno problematizovano i predstavljeno svima onima koji traže odgovore ili potvrdu već formiranih stavova o zajedničkoj državi koje (samo formalno) više nema. ¶

DR KATARINA ŽIVANOVIĆ,
kustoskinja Muzeja Jugoslavije

Jugoslavija, pamćenje koje

Dvadeset i sedam godina nakon ubistva Jugoslavije, istraga je još u toku, i ništa nije neopozivo osim smrti same

Kad vam je, i gde, umrla Jugoslavija? Svako stariji od četrdeset, četrdeset i pet godina morao bi da ima i da zna odgovor, bez obzira da li je ta smrt za njega bila tužan ili radostan događaj; čak ni tadašnja deca školske dobi, možda još ne "politička bića", morala su zapamtiti nešto, neki trenutak, događaj, vest, neku reč, neko lice, neki prizor sa ulice ili televizije, nešto što je značilo da je zemlja u kojoj su rođeni upravo nestala, po svoj prilici ubijena, prostreljena sa više hitaca, iz različitih uglova (mada je uvek onaj *jedan hitac* koban, ostali su samo overavanje). Istraga je, dakako u toku, so stay tuned.

Dvadeset i sedam godina kasnije, ta istraga je i dalje u toku, i ništa nije konačno i neopozivo osim smrti same; sve drugo je sporno, mada opet: sve drugo je i nevažno, zaludno, prekasno. Najmanje dvadeset i dva miliona puta umrla je ta zemlja, svakome od njenih stanovnika pojedinačno; umrla je, doduše, i milionima drugih, ali njih se ta smrt nije tako neposredno ticala, bilo im je to kao kada nam umre neko znamenit, poštovan, možda čak drag, ali lično i privatno ne(u) poznat, ili tek ovlaš sretnut.

Imao sam dvadeset i šest godina kada je nestalo moje zemlje: one u kojoj sam rođen i odrastao i proživio ceo dotadašnji život, bez planova da tu išta menjam. Od tada je prošlo još dvadeset i sedam godina, sada imam pedeset i tri, i prvi put imam više godina života bez Jugoslavije nego onih sa njom.

Racionalno gledano, umirala mi je Jugoslavija onda kad i velikoj većini drugih, tokom zapravo cele te 1991. poslednje godine u kojoj je još bilo, mada je već jedva ličila na sebe, da bi tamo negde od juna kopnula iz dana u dan, a ti lepo nisi znao jesu li ti više užasa i gađenja izazivali oni koji su je s javnom nasladom ubijali, ili oni koji su je branili tako da su je zapravo ubijali još i više i beznađnije od onih prvih; svoje je ubice ona možda i mogla nekako da preživi – ne bi joj, uostalom, bilo prvi put – ali svoje monstruoze braniocice nije mogla da nadživi, nikako osim u lažnoj, avetnoj formi srpsko-crnogorske Pseudoslavije, ali to već nije ništa, ni dim od pičke ni manje od toga, to je nevredno pomena u ovoj priči, ta lažna zemlja lažnoga Šćepana, to oteto pa isprostituisano ime časne pokojnice.

Umirala mi je, kažem, ta zemlja, jedina koju sam imao, svakoga dana po malo, nekih po malo više, ništa drugo se nije ni dešavalo te hiljadu devetsto devedeset i prve nego što nam je umirala zemlja, a mi uglavnom nismo znali šta s tim direktnim prenosom smrti da radimo, kako da se prema tom nestanku postavimo: sprečiti ga nisi mogao jer niti si za to imao snage niti je za to bio vakat – odavno je prošao

taj voz, i to skoro bez putnika – a pridoneti tom sinhronizovanom ubistvu nisi hteo, mada je već polako postajalo jasno da osviću dani kada će baš to biti tretirano kao tvoja patriotska dužnost, na bilo koji od pogrešnih načina koji su ti se nametali.

To dugo, sporo a prebrzo, teško, mučno izdisanje zemlje dešavalo se kroz brojne ružne i gadne događaje, svi ih znamo, oni su zvaničan deo naših istorija, o njima postoje pisani tragovi, audio i video zapisi. Možda nam je zemlja ponajviše umrla onoga ranog letnjeg dana kada je, negde u Sloveniji, onaj vojnik Bahrudin rekao u kameru "Oni kao hoće da se otcjepljuju, a mi im kao ne damo", ili možda pri onoj zasedi i izginuću u Borovu Selu, ili onda kada su balvani prekinuli prugu Beograd-Zagreb između Vinkovaca i Šida, prekinuli je po prvi put za svih naših života, onih u kojima su do tada tu prugu mogli na koji dan okovati samo snežni nanosi iz "Ubistva u Orijent ekspresu". Ni Orijent ekspresa, uostalom, više nije bilo, mada ubistava nije nedostajalo, naprotiv, tek su se zahuktavala, kao parnjača kada sopće hvatajući brzinu.

A opet, kad danas o tome razmišljam, sve mi je jasnije da meni Jugoslavija nije umrla ni jednog od tih znamenitih i tragičnih dana, nego jednog relativno običnog, anonimnog avgustovskog dana, a umrla mi je baš tamo gde je bilo nekako i najlogičnije da meni moja zemlja umre: na Autoputu bratstva i jedinstva, čiji sam svaki kilometar poznao, kao da sam kakav prekaljeni kamiondžija. Jer taj je put, sa ograncima, povezivao sve moje ključne gradove: Zagreb, Beograd, Ljubljana, Novi Sad, Niš, Skoplje. Ako tog puta nema, kako može biti Jugoslavije? Ili, ako ga nema za mene, kako (i gde?) može biti moje zemlje?

Bio je, kažem, avgust, mahniti sovjetski generali izvršili su puč i svrgnuli Gorbačova, koji dan kasnije ovaj se vratio s kamatom, a otac i ja smo se u Beogradu ukricali u crveno-narandžasti Nišekspresov autobus za Zagreb. Autobus polupunjen, mrmor i čeret putnika umerenog intenziteta, radio malo svira, malo govori o propalom moskovskom puču, a meni drago što je propao, mada ništa od toga nemam. Onda prolazimo pored Rume, pa Mitrovice, Kuzmina, i glasovi se utišavaju, jedan po jedan putnici se ovijaju ćutnjom, evo i Šida, jedva da iko više reč progovara, i radio je ugašen, jezdi autobus kroz prigranični sremski šumarak kao naštelovan na *mute*, pred samom granicom, kod motela, srpska policija s autobusa rutinski skida dvojicu ili trojicu Albanaca, ne persirajući im čak (jer gde to ima da persiraš Šiptaru?), za-

obavezuje

Fotografije: Ron Haviv

tim prelazimo granicu koje zvanično još nema, mislim, nema graničnog prelaza ni bilo čega, čak ni table, nema ni hrvatske policije da nas svečano dočeka, i zapravo se ne događa ama baš ništa više, i tako sve do Zagreba, gde se razilazimo tiho i brzo kao mravlja kolonija, svako na svoju stranu, ne gledajući jedni u druge.

Ta zatravljenja tišina pred granicom koje još ni nema a zapravo je već najtvrdja na svetu, taj neizrečeni, možda i neo-svešćeni strah više pred nečim nego pred nekim, to osećanje da više ništa nije obično ni normalno i da više valjda nikada neće ni biti, to u muk i prazne poglede uvijekono osećanje da smo mi u autobusu, i svi slični nama, neka suvišna, pogrešna, hermafroditiska bića koja više ne pripadaju ni tamo ni ovamo već samim tim što ne sedimo lepo i s mirom bilo tamo ili ovamo nego bismo i tamo i ovamo jer istrajavamo u iluziji da nam sve to prirodno pripada, e to je meni donelo to poznoavgustovsko putovanje, i mislim da je tog dana, običnog i takoreći mirnog, bez bilo kakvog spektakularnog događaja, u meni umrla ionako odavno jedva tinjajuća i sasvim iracionalna nada da bi stvari mogle nekako volšebno krenuti nekim drugim, normalnijim tokom, da bi košmar mogao da se okonča pre nego što sve postane nepopravljivo, pre nego što mrtvi postanu bezimena armija. To nešto bez boje, mirisa i ukusa što se skupilo u vazduhu s dveju strana nevidljive,

a gvozdene zavese koja je pala na Srem i Srijem kod Bosuta, to što nas je gušilo u tom autobusu i zavezalo nam jezike, to mi je narednih dana kolalo plućima, to sam osećao na jeziku kao hladnu i metalnu neku stvar, to je zadobijalo glas koji mi je govorio da je sve gotovo, da sam se izašavši iz onog autobusa obreo u nekoj drugoj, meni nepoznatoj, po svojoj prilici i neprijateljskoj zemlji. I to ne zato što sam izašao u Zagrebu: ni izlazak u Beogradu ne bi se bitno razlikovao, ne tog dana i tih dana. A kada, petnaestak dana kasnije, zaista krenem u obrnutom pravcu, autoputa više neće bi biti, to jest, njegov će pogranični deo već biti sasvim neprohodan, nedostupan i nezamisliv, pa će se ići okolo naokolo, po selima i bogazama podravskim i slavonskim, a onda preko Save pa kroz Bosnu, još mirnu, poslednju mirnu Bosnu – ili prosto: poslednju Bosnu – u našim životima. Ali, čak mi ni to nije bilo toliko strašno, jer sam tada već znao da nas dotadašnjih više nema, a hoće li nas biti u nekom novom izdanju, i hoće li ono vredeti išta, da to je jedna lutrija u kojoj ti ne možeš čak ni tiket da izabereš, nego kako ti se zalomi, to ti je.

Znam ja, dragi moji, da je ovih dana godišnjica, okrugla da ne može biti okruglija, rođenja Jugoslavije, a ne njene smrti, ali šta da se radi, neka o tome pišu istoričari ili profesionalni imaoci mišljenja o svemu između neba i zemlje, ja neću, milije mi je da svedočim, a njenom rođenju svedočio nisam,

nisam joj ni otac ni majka ni kum ni stari svat, čak ni komšija koji je možda pripomogao; nisam suflirao ni Principu ni Ferdinandu, ni Trumbiću ni Pašiću, ni Aleksandru ni Radiću, nisam gvirio preko ramena ni Krleži ni Crnjanskom, niko me nije pitao ništa kada ju je pravio – a ni kada ju je rušio, doduše. Ali jesam jedno od bezbrojne njene dece ili unučadi, i ne nameravam da se odrekнем toga, zašto bih? Dok je bila tu, štošta mi u njoj nije valjalo, ali mi je ona kao takva bila dobra i draga i lepa i moja zato što je bila šira nego što je bio skup njenih delova, i ta mi je šarena širina prijala, jer sam svakoj od njenih komponenti pronalazio krupne mane, a opet, svaku je tu manu peglalo to što samo malo južnije, severnije, istočnije ili zapadnije postoji nešto drugo i drugačije, a opet srodno i opet moje. Da li je to moglo da nestane jednog lepog avgustovskog dana 1991, ili bilo kojeg drugog, makar i mnogo kasnije? Države nastaju i nestaju, čak i zemlje se rađaju i umiru (država i zemlja mogu se nekada i preklapati, ali nisu jedno te isto, nipošto nisu) mada su načelno dugovečnije od država, ali roditi se i formirati u Jugoslaviji, a ne biti beslovesno tele, izvinjavam se, uvek sam mislio da to *obavezuje*. Na šta tačno? Teško je reći, nije to nikakav spisak načela, kamoli dužnosti, ali jeste jedno osećanje sveta, jeste jedna lojalnost gradovima, predelima i ljudima, jezicima i narečjima, njihovim kukovima i obličjima, muzici govora i muzici pevanja, vazdusima i mirisima, nizinama i gorama, varošima i obalama koje naseljava taj svet koji je moj svet, moj za onu sitnu, a prevažnu nijansu više i intimnije nego što je moj sav drugi ljudski svet, ni bolji ni gori od onog koji je moj. I kako ja sada, u dvadeset šestoj, trideset drugoj, četrdeset sedmoj ili pedeset trećoj godini života, da najedared resetujem smisao i granice “mojeg”, kako

■ Roditi se i formirati u Jugoslaviji, a ne biti beslovesno tele, izvinjavam se, uvek sam mislio da to *obavezuje*. Na šta tačno? Teško je reći, nije to nikakav spisak načela, kamoli dužnosti, ali jeste jedno osećanje sveta

davalo smisao? Pa ništa, ne treba se ni tome čuditi: u životu svakoga bića, stvari i pojave upisane je i njegova ili njena smrt, te je tako i Jugoslaviju, kao tamni satelit, pratila ne samo kohorta njenih mrzitelja, nego i jedna mnogo opasnija sorta: oni koji su Jugoslaviju “voleli”, ali samo ako ste im pružili osećaj da u njoj gazduju. “Nacionalno”, “kласno” ili nekako treće – njima svejedno, sve dok se gospodari, sve dok se gazi. Kada su shvatili da im je nepokorna, radije su je ubili nego da je puste da živi bez njih ili mimo njih. Zato je, između ostalog, ubistvo Jugoslavije savršen zločin sa više počinilaca, u unakrsnoj vatri. A nigde Herkula Poaroa da rasplete slučaj u vagon restoranu, dok sneg polako kopni između Vinkovaca i Broda, pa voz kreće dalje. Ako ih ne možemo progoniti za ubistvo, ne činimo im bar to zadovoljstvo da poreknemo sebe i ono što nas čini, a to je i zemlja u kojoj smo postali ljudi. To ne da nije malo, to je sve, i to najbolje znaju oni koji će vas nemoćno mrzeti zbog toga.

da kaznim jedan deo mogeg tako što ću ga proglasiti tuđim od sada pa zavek? I zašto? Zato što je neko negde postavio granični prelaz gde ga nikada za naših života nije bilo? I koliko li je samo smešna, balava, idiotska ideja da ćeš odricanjem od dela sebe i onoga svog kazniti to nešto što otuđuješ od sebe zato što se ono, eto, otuđilo od tebe! Kad je prejasno da nećeš time kazniti niti obogaljiti nikoga osim sebe samog jer, naposljetku, kome drugom uopšte i možeš naneti štetu?

Zato valjda, iz tog osećanja lojalnosti, ljubavi, a zašto da ne i zahvalnosti, nikada nisam mogao – ni za Jugoslavije ni nakon nje – da osećam bilo šta osim dubokog prezira za ono što obično nazivamo tim banalnim, suvoparnim, nedostatnim imenom “nacionalizam”: ne zato što bi ovaj bio politički nekorektan, nego zato što u njemu čuči neko posebno odbojno prostaštvo, neka garava sitnež koja guši, steže, zasmrđuje, truje. I nisam nikada upoznao nikoga takvog, čak ni ako je po spoljnim obeležjima vrlo uglađen, u čijoj se srži ne bi baškarilo to ubogo prostaštvo, ta više emotivna nego intelektualna falinka, taj bazdeći si-filis duše.

A šta ćemo s onima – a nije ih malo – koji su se najglasnije kleli u tu zemlju i njene ljude, da bi potom bili prvi u ubijanju i nje i svega što joj je

Nastajanje i nestajanje jednog ideala

“Nije, po sto puta nije Jugoslavija zemlja, nego je Jugoslavija jedan ideal. Sjutra kad državne granice opasu sve naše pokrajine, Jugoslavija neće biti ostvarena, nego će je tek trebati ostvariti” citirano prema brošuri *O desetogodišnjici oslobođenja i ujedinjenja*, Subotica 1929, str. 18

Godina 1918. započela je s prebrojavanjem miliona leševa širom Evrope. Istovremeno, započela je i s novom vizijom država, njihovih odnosa i principa konstituisanja s ciljem da se u budućnosti spreči globalno ratno iskustvo. Promene se na tome nisu mogle zauzastaviti jer Prvi svetski rat nije doneo samo sukob između država, on je doneo rat i unutar država. Boljševička revolucija u Rusiji suočila je građansku Evropu s radikalizacijom društvenih odnosa, s nepomirljivim klasnim sukobima, s neminovnošću menjanja liberalne državne i društvene doktrine. Evropa modernih vremena rođena je iz problematizacije dvosmislenih sadržaja ideje Slobode koja je podrazumevala, s jedne strane, prava pojedinaca i demokratiju a, s druge strane, vladavinu zasnovanu na eksploataciji i socijalnoj nepravdi. Obnovu Starog kontinenta pratile su promene i na tehničko-tehnološkom planu i XX vek označile kao vek nauke i tehnike.

Srpske, kao i ostale evropske intelektualce rat je suočio sa apokaliptičnim iskustvima vlastitog naroda ali, s obzirom na to da je prvi put u istoriji bio totalan, i sa svešću da su u tom iskustvu sudbinski povezani s drugim evropskim narodima. Postalo je svima jasno da će se čovečanstvo razvijati u nekim novim pravcima u kojima avantura puta u budućnost neće biti moguća s koferima prošlosti. Pored svesti o *totalnosti* koju je rat doneo, istovremeno je doneo i svest o *globalnosti*. Jugoslavija je i sama postala deo tog novog evropskog i svetskog fenomena. Nudila je konačno osećaj da prostor više nije skučen, nudila je slobodu pogleda koji se, s jedne strane Save, nije više završavao na njenoj drugoj obali. Zajedništvo sudbine sa Evropom utvrđeno je zajedničkom Po-

bedom, protiv zajedničkog neprijatelja i postalo je neopozivo i trajno.

Balkan nije više bio mračan evropski ćorsokak. Uostalom, kako i da bude kada je s njegovog prostora započeo prvi globalni ratni sukob u istoriji ljudskog roda. Stara balkanska geografija dobila je time novu geopolitičku ulogu na evropskom kontinentu. Za srpske intelektualce to je bio trijumfalni završetak jedne viševjekovne istorije, a slično osećanje delili su i svi drugi narodi na južnoslovenskom prostoru. Bila je to dobra energija za dobar početak nečeg potpunog novog.

Srpski intelektualci bili su posve svesni te nove vrednosti i epohalne šanse koju je dobio srpski narod. Jedna mala zemlja, okružena sa svih strana neprijateljima, prestala je postojati ne na način poraženog, nego na način pobednika. U prvih deset godina života te i takve države, srpski intelektualci su detektovali sve one probleme koji su dovodili u pitanje ne samo njeno funkcionisanje već, zbog dramatičnosti političkih sukoba i njen opstanak u budućnosti. Zato su neuobičajeno žestoko kritikovali sve ličnosti i pojave za koje su smatrali da ugrožavaju postojanje države u koju su toliko verovali.

U šta su zapravo verovali? U jugoslovenski ideal koji bi se, s obzirom na celu lepezu mišljenja, teško mogao podvesti pod zajednički imenitelj. Upravo je u tome bio i najveći problem. Sve projektovane lične želje i mišljenja, u nešto što je bio korpus jugoslovenske države, sukobile su se ne samo s realnošću prostora čiji diverzitet je zahtevao njegovo suštinsko poznavanje i neiscrpnu toleranciju već i sa uskogrudošću političkih elita koje su *moć* i *korist* proglasile pragmatičnim razlogom svoje

političke prakse. Sve se to, naravno, odvijalo u mistifikovanim, deklarativnim i licemernim oblicima političkog govora vladajućih krugova kojim se nastojao prikriti njegov ogoljeni sadržaj.

Nušićeve komedije, na primer, jasno su pokazivale i ukazivale na banalnost političkih aktera i njihov palanački duh koji je progutao jednu epohalnu istoriju.

Jugoslovenski ideal se, posle deset godina, mogao tumačiti kao “ludilo” jednog sna ili “mešečarenje” nad ambisom. Ono što je trebalo da se uobliči u jednoj dekadi nije se, naprosto, uobličilo na konstruktivan način. Uobličio se jedino antagonizam koji je doneo jugoslovenski pluralizam. Srpski intelektualci nisu taj fenomen shvatili kao demokratski potencijal, ali teško su to i mogli kad je ishod svih napora završio u pucnjava i ubistvima u Narodnoj skupštini, a na kraju i diktaturi kralja, kao još jednog destruktivnog igrača na jugoslovenskoj sceni. Demokratija je tako, na samom početku, prestala da bude “svetlo na kraju tunela”, a srpski intelektualci prešli su da budu njene “lučonoše”.

Slika Jugoslavije koja je izronila iz njihovih spisa bila je delirična i teško prihvatljiva za čoveka koji veruje u moć razuma. Verovatno zato što su, po prirodi stvari, intelektualci društvena grupa razbijača *svetih suština* i neprijatnih demistifikatora svih proklamovanih ideala. Paradoks je uspostavljen onog trenutka kada su se i sami upustili u utopijsko projektovanje društva i države kojoj su pripadali. Bila je to hrabrost ideala ali i davanje veće moći idealima nego što je u realnosti imaju. Više nisu bili skeptičari “iz čoška”, već učesnici u jednoj istoriji čije sudbinsko razrešenje je bilo van njihove moći.

Istorijska ekološka presuda

U Zaječaru je 23. novembra 2018. godine doneta prva osuđujuća prvostepena presuda u istoriji srpskog pravosuđa za krivično delo oštećenje životne sredine

Piše: Dušan Vojvodić, novinar i aktivista Udruženja "Za česme"

Pre mesec dana, 8. novembra, u "Vremenu" br. 1453 objavljen je tekst "Sukob ljudskih prava i ekonomskih interesa", u kome se navodi da, iako naše zakonodavstvo daje mogućnost pokretanja ekološke tužbe, takav slučaj nije zabeležen u istoriji pravosuđa. U tekstu se dalje promovise Priručnik za građane i organizacije koji je pripremio Beogradski centar za ljudska prava uz podršku Ministarstva zaštite životne sredine. Kako se navodi, ovaj priručnik će biti vodič za pojedince i organizacije koji žele da pokrenu ekološku tužbu. U tekstu novinar i sagovornik iznose i pretpostavku da za sad nijedna ekološka organizacija u Srbiji nema dovoljno kapaciteta da vodi sudski spor, pa bi se zbog toga ekološka tužba završila loše po one koji tuže jer je kapital gotovo uvek na tuženoj strani...

Razlog za reakciju na navedeni tekst nalazim u činjenici da postoji ekološka organizacija koja je imala dovoljno kapaciteta da iznese teret dokazivanja krivičnog dela oštećenje životne sredine, kao i da je u Zaječaru 23. novembra 2018. godine doneta prva osuđujuća prvostepena presuda u istoriji srpskog pravosuđa za krivično delo oštećenje životne sredine (član 264. Stav 1. Krivičnog zakonika Republike Srbije). Ovo je priča o tom krivičnom postupku i ekološkim aktivistima koji su ga inicirali.

Pred prepunom sudnicom Osnovnog suda u Zaječaru, prvostepenom presudom veće kojem je predsedavao sudija Saša Živković osudilo je Toplicu Mitrovića, vlasnika hotela "Srbija TIS" na šest meseci zatvora uslovno na dve godine, zbog presušivanja više arteskkih česama u Zaječaru. Istom presudom direktorka hotela Snežana Mitrović je oslobođena zbog nedostatka dokaza. Bez obzira na to što je ovo tek prvostepena odluka suda i što su do pravosnažnosti presude moguća i neprijatna iznenađenja, aktivisti ekološkog Udruženja "Za česme" imaju i te kako razloga za ponos i zadovoljstvo, jer zahvaljujući njihovoj četvorogodišnjoj upornosti i došlo do ovog krivičnog postupka i osuđujuće prvostepene presude.

Sve je počelo marta 2015. godine, kada su se oko pet presušanih česama okupili zbunjeni ljudi sa praznim balonima tražeći od nadležnih da utvrde razloge presušivanja. Inače, Zaječar je jedinstven po tome što trgove i ulice krase više od 40 javnih arteskkih česama. One su uglavnom dela zadužbinara, a osim što njihovu zdravu i prirodnu vodu koristi na hiljade ljudi, one su i mesta okupljanja i predstavljaju važan deo mikroskopske Zaječarca. Tek kada su česme jedna po jedna počele da presušuju, shvatili smo koliko nam znače. Više od tri hiljade

ljudi potpisalo je peticiju, ali su nadležni ćutali. Nakon toga novinari lokalnog portala "Za media" ukazali su na činjenicu da su česme počele da presušuju pošto je hotel u centru Zaječara ugradio sistem grejanja i hlađenja koji koristi arteskku vodu. Tada je počela borba običnih ljudi i tajkuna, borba korumpirane birokratske mašinerije i građana predvođenih nekolicinom entuzijasta koji su registrovali Udruženje "Za česme". Ta borba je trajala pune četiri godine, a podrazumevala je na desetine protestnih skupova i uličnih performansa, više od hiljadu raznih dopisa i podnesaka, među kojima je bila i krivična prijava protiv vlasnika hotela koja je odležala u fioci pune dve godine.

Ipak, pritisak javnosti je dao rezultat, prvo su vlasnici hotela po nalogu Ministarstva rudarstva i energetike morali da prekinu nezakonitu eksploataciju arteske vode. Ubrzo zatim voda sa česama je ponovo potekla. Međutim, to nije bilo dovoljno i nastavili smo da insistiramo da se štetna bušotina zatvori, a vlasnici procesuiraju. Ponovo su građani bili na ulici i tražili da se zakon primeni. U više navrata Udruženje "Za česme" je Osnovnom tužilaštvu u Zaječaru slalo dopune krivične prijave. Paralelno sa tim istraživali su i novinari TV produkcije "Za media" koja je započela snimanje dokumentarnog filma *Kap*. Kada je posle mnogobrojnih peripetija po presudi Upravnog suda u Beogradu naloženo Ministarstvu rudarstva i energetike da novinarima dâ na uvid projektnu dokumentaciju spornog arteskog bunara hotela "Srbija TIS", javnost je mogla da se upozna sa podmuklim planom vlasnika hotela koji je kroz megalomanski projekat "energetske efikasnosti" prigrabio svu arteskku vodu za svoje potrebe, dok je u isto vreme Gradskom veću Zaječara ponudio da se arteske česme o njegovom trošku priključe na vodovodsku instalaciju. To je značilo nove proteste, na kojima su građani prosipali vodu na parking hotela. Novi protesti su značili nove medijske izveštaje, a prijatno iznenađenje je bilo to što o ovom slučaju nisu više izveštavali novinari samo lokalnog portala "Za media", već su izveštaje emitovali i nacionalni mediji.

U to vreme Slaviša Dimitrijević, osnovni javni tužilac u Zaječaru, naložio je snimanje unutrašnjosti sporne bušotine hotela "Srbija TIS". Nakon što su stručnjaci na parking hotela u pratnji policije obavili snimanje, ispostavilo se da je bušotina osim što je izazvala presušivanje česama izgrađena i ne stručno, suprotno projektnoj dokumentaciji, tako da je postojala mogućnost i zagađenja zaječarskog vodoizdane iz koga se kaptira više od 40 javnih česama.

POBEDA: Jedna od 40 javnih česmi u Zaječaru

Foto: D. Vojvodić

I ponovo su aktivisti Udruženja “Za česme” organizovali protest, na koji se odazvao rekordan broj ljudi, ali ovog puta protest je radikalizovan, u čitavom gradu su istaknute crne zastave, a na banderama su zalepljene umrlice sa slikama česama. Na protestu je zatražena ostavka tadašnjeg gradonačelnika Velimira Ognjenovića, ali i odgovornih u nadležnom Ministarstvu rudarstva i energetike. To je bila kulminacija opravdanog besa građana, koji nisu želeli da se pomire sa činjenicom da će njihove česme zauvek nestati.

Sve to se našlo i u istraživačkom dokumentarnom filmu *Kap*, koji je prikazan početkom 2017. godine u večernjem terminu na RTS-u. Nakon emitovanja filma, stvari su počele da se menjaju, prvo je reagovalo Ministarstvo rudarstva i energetike i naložilo zatvaranje štetne bušotine hotela, a zatim je Osnovno javno tužilaštvo septembra 2017. godine pokrenulo krivični postupak zbog krivičnog dela oštećenje životne sredine. Do prvostepene osuđujuće presude je prošlo nešto više od godinu dana.

To vreme aktivisti Udruženja “Za česme” nisu izgubili, osim što su svako od desetak ročišta pomno pratili u velikoj sudnici Osnovnog suda u Zaječaru, uspeali su i da obezbede podršku novog gradonačelnika Zaječara Boška Ničića za pokretanje Projekta rekonstrukcije i revitalizacije arteskkih česama u Zaječaru. Ubrzo zatim marta ove godine GU Zaječar i Udruženje “Za česme” potpisali su Sporazum kojim se Grad Zaječar obavezao da svake godine izdvoji 10 odsto sredstava prikupljenih od ekološke takse za rekonstrukciju i re-

talizaciju arteskkih česama. Tom projektu se kao pokrovitelj priključila i Kompanija Hajneken Srbija, a podršku je pružilo Ministarstvo zaštite životne sredine, kao i Ministarstvo rudarstva i energetike.

Rezultati su bili vidljivi već nakon osam meseci, odnosno novembra ove godine, kada su javno prezentovane prve tri rekonstruisane česme koje osim što su dobile potpuno nov izgled nadzemnog dela sada imaju i novu bunarsku konstrukciju. I to je tek početak projekta koji će se završiti onda kada sve česme u Zaječaru budu rekonstruisane.

Zanimljivo je da je javna prezentacija tri potpuno obnovljene česme održana samo dan nakon izricanja prvostepene osuđujuće presude vlasniku hotela Toplici Mitroviću, koji je proglašen odgovornim za presušivanje više arteskkih česama u Zaječaru. To je simbolično pokazalo kako se proces uništenja prirodnog dobra može preokrenuti u zaštitu istog tog dobra. To je dakle moguće, moguće je i prikupiti dovoljno dokaza za sudski spor ili krivični postupak, moguće je i da pred sudom David pobeđi Golijata, ali je za to potrebna velika, ponekad višegodišnja upornost ekoloških aktivista, potrebna je podrška građana, potrebno je na hiljade sati volonterskog rada i na kraju medijska pažnja.

Mi iz Udruženja “Za česme” prošli smo tim putem prvi u Srbiji i nemamo nameru da stanemo jer očuvanjem arteskkih česama štitimo osnovna ljudska prava naše, ali i budućih generacija, baš kao što piše na tabli zadužbinara Milana Jankovića, koji je 1930. godine u centru Zaječara izgradio artesku česmu i na njoj napisao: “Savremenici u znaku pažnje, a budućim pokolenjima za primer”.

Svoj dinar u džepu

“Projektne aktivnosti doprinijele su povećanju svijesti žena na selu, osnažile ih da pokrenu male biznise, registruju mala gazdinstva od kojih će imati ‘svoj dinar’ i, kako one kažu, biti plaćene za ono što rade i imati pravo na bolovanje kad rađaju djecu i na kraju biti nezavisne od muškarca sa kojim žive”, kaže Atifa Šaljić, predsjednica Saveta za rodnu ravnopravnost Opštine Tutin

Prema podacima sa zvaničnog sajta Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost, u lokalnim samoupravama rodna ravnopravnost praktično ne postoji. Na položaju predsjednika opština/gradonačelnika nalazi se 93 odsto muškaraca, dok je samo sedam odsto žena na pozicijama vlasti, i to, pretpostavljamo, u gradskim sredinama. Ženama na selu i u manjim mestima borba za rodnu ravnopravnost u punom smislu te reči tek predstoji, nakon što steknu ekonomsku samostalnost.

Agencija Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN Women) u saradnji sa Koordinacionim telom za rodnu ravnopravnost, a uz finansijsku podršku Evropske unije i u okviru projekta “Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti”, podržala je osam lokalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost iz opština Aleksinac, Knjaževac, Temerin, Tutin, Žitište, Babušnica, i gradova Kruševac, Šabac, Užice. Kao rezultat ove podrške, 450 žena biće obučeno iz oblasti ženskog preduzetništva, poboljšanja prodaje, IT podrške i razvoja poljoprivrednih i drugih poslovnih inicijativa.

SAJAM U TUTINU

Tako je u Tutinu sredinom novembra ove godine održan prvi Sajam ženskog preduzetništva na kojem su svoje proizvode izložile 22 preduzetnice. Prema rečima Atife Šaljić, predsednice Saveta za rodnu ravnopravnost koji je organizovao sajam, cilj projekta je ispitivanje glavnih prepreka sa kojima se žene sa ovih područja susreću na putu ka svojoj ekonomskoj nezavisnosti, s posebnim fokusom na ženske biznise. Treninzi i ostale aktivnosti projekta ponudili su različite informacije i alate kojim će se učesnice služiti u daljem razvoju biznisa i njegovog predstavljanja na sajmu.

Sajam je otvorio predsednik Opštine Tutin Kenan Hot, koji je preduzetnicama obećao pomoć iz opštinskog budžeta, rekavši da će u narednoj 2019. godini povećati za 50 odsto budžet Saveta za rodnu ravnopravnost kako bi sajam postao tradicija u Tutinu.

“Sajam je organizovan nakon serije treninga u selima Tutina, gdje su žene sticala različita znanja i vještine, od spremanja, pakovanja, pa do izlaganja i promovisanja svojih proizvoda. Projekat ‘Ključni koraci ka rodnoj ravnopravnosti’ kroz koji su realizovane aktivnosti doprinijele su povećanju svijesti žena na selu, osnažile ih da pokrenu male biznise, ili da posao koji već rade privedu namjeni, registruju mala gazdinstva, od kojih će imati ‘svoj dinar’ i, kako one kažu, biti plaćene za ono što rade i imati pravo na bolovanje kad rađaju djecu i na kraju biti nezavisna od muškarca sa kojim žive. Ništa ovo nije došlo odjednom, preko noći, već dugogodišnjim radom Saveta za rodnu ravnopravnost kroz radionice, predavanja i treninge, a uz maksimalnu podršku UN Women, Koordinacionog tijela za rodnu ravnopravnost u Vladi Srbije, a koje finansira UN i Opština Tutin. Ova-ko ojačane žene su osmislile, pripremile i održale veoma uspješan i jako posjećen sajam od strane građana i građanki Tutina”, ponosna je Atifa Šaljić.

Hajruša Ajdinović je najstarija preduzetnica koja se već 20 godina bavi proizvodnjom cipela i njena je želja da ovaj sajam postane tradicija. Sulejma Gegić je izjavila da sajam za nju znači mnogo, jer na ovaj način može da predstavi sebe i svoj rad, da javnost čuje za sve njih – preduzetnice raznih profila, velikog umeća. Na sajmu su učestvovala i “Zlakušanke”, žene preduzetnice iz Užica koje su održale radionicu grnčarenja i Tutincima i Tutinkama predstavile svoje proizvode.

Jedna od najuspešnijih preduzetnica u Tutinu je Zlata Kurtović, koja je počela sa radom pre 10 godina, baveći se pletenjem i šivenjem odevnih predmeta, a kasnije, uz pomoć različitih programa poput EU Progres, proširila je svoju proizvodnju mašinom za vez, šivenje i podvijanje, što joj je omogućilo da osigura količine i osvoji tržište Srbije i Crne Gore. Zlata Kurtović je dalje proširila svoju proizvodnju, postavši brend veza po želji kupaca na posteljinama, peškirimima, stolnjacima, kao i vez inicijala na raznim uniformama.

ORGANSKO IZ BABUŠNICE

Udruženje “Lužničke rukotvorine – Ženski etno centar” ove godine proslavilo je desetogodišnjicu rada na očuvanju, negovanju i zaštiti tradicije Lužničkog kraja. “Prilikom smo videle u onome što je svaka od nas već umela da radi: pripremanje tradicionalnih jela, proizvodnja i prerada zdravog voća i povrća – na način kako se stotinama godina pripremalo na ovom podneblju. Nas deset se okupilo sa idejom da radimo sa ženama sa invaliditetom i ženama iz siromašnih porodica u ruralnim oblastima”, o počecima priča Karolina Stamenković, predsednica ovog udruženja. “Prateći situaciju na tržištu i pažljivo analizirajući potencijale ciljane grupe i podneblja na kome ona živi, došle smo do zaključka da bi fokus aktivnosti na ekonomskom osnaživanju žena trebalo da bude na proizvodnji i preradi organske hrane. Pre dve godine pokrenule smo projekat koji su podržali EU Progres i Caritas Srbije. Tada smo podelili 10 plastenika ženama iz socijalno ugroženih porodica i ženama sa invaliditetom iz seoskih sredina i obučili ih za organsku proizvodnju.”

Karolina Stamenković objašnjava da su se za organsku poljoprivredu opredelile najpre zato što su njihove parce-

USPEŠNE U SVOM POSLU:

Preduzetnice iz Babušnice i Tutina

Fotografije: UN Women

nju imamo 20 aktivnih članica i 65 onih koje se povremeno uključuju. Naše humanitarne akcije prati 20 volontera, a imamo i podršku na gotovo svim nivoima", kaže Karolina Stamenković.

"Lokalna samouprava nam pomaže u granicama svojih mogućnosti", kaže ona. "Prošle godine su izdvojili sredstva za 10 plastenika, ove godine je zahvaljujući njima podeljeno još 25 plastenika i izdvojen novac za sertifikovanje organskih proizvoda." Veliku pomoć ovim vrednim ženama pružili su Caritas Srbije, EU Progres, Trag fondacija, a podršku im daju i Kancelarija za ljudska i manjinska prava Republike Srbije, institucije i organizacije na lokalnom nivou (Centar za socijalni rad opštine Babušnica, Dom zdravlja, Crveni krst, Policijska stanica, škola, Dom kulture, itd.), kao organizacijama iz biznisa i nevladinog sektora.

"Čini se da smo dosta toga postigle za jednu deceniju. Javnim zastupanjem uspeli smo da Pomoć u kući za starija lica uvedemo u stalnu uslugu koja se finansira iz opštinskog budžeta, napravile zadrugu, postarale se da uposlimo žene iz najranjivijih grupa u skladu sa njihovim znanjem, veštinama, potrebama i interesovanjima. U narednom periodu razvićemo zadrugu koja će upošljavati žene iz kategorija teško zapošljivih, truditi se da razvijemo brendove i proširimo tržište jer proizvodnja zdrave hrane nije više stvar izbora, već polako postaje nužnost", zaključuje Karolina Stamenković.

BILJANA VASIĆ

le usitnjene – upravo idealne za organsku proizvodnju, a prednost je to što u opštini Babušnica velikih zagađivača nema, dok izvorske vode ima u izobilju, te žene uzgajaju povrće na tradicionalan način. "Jedno je vodilo drugom: organsko povrće ne može dugo da stoji u svežem stanju, a Babušnica nema tržište za ove proizvode. Tako smo došle na ideju da osnujemo prvu žensku zadrugu organskih proizvođača na jugu Srbije. Zadrugu je osnovalo 14 žena koje se bave organskom proizvodnjom i uključene su u rad u našem malom pogonu za preradu povrća, voća i šumskih plodova", nastavlja priču naša sagovornica. "Posle deset godina zadovoljstvo je videti da smo pokrenuli žene iz marginalizovanih grupa da učestvuju u svim našim aktivnostima, da zajednički nastupamo u rešavanju problema u zajednici, udruženju, zadrugi, pojedinačnih problema svake od nas. Žene su stekle samopouzdanje i prostor u kojem radimo smatraju svojom drugom kućom."

Udruženje "Lužničke rukotvorine –

Ženski etno centar" pored promocije tradicionalnih ženskih znanja i ekonomskog razvoja sredine insistira na aspektu humanosti. "Pored kontinuiranog i predanog rada na ekonomskom osnaživanju žena, od 2012. godine brinemo i o starima i deci sa invaliditetom u udaljenim planinskim selima babušničke opštine. Članice smo mreže HumanaS. Organizovale smo niz humanitarnih manifestacija i akcija za prikupljanje sredstava za pomoć osobama iz marginalizovanih grupa poput humanitarne izložbe fotografija i ručnih radova u Etnografskom muzeju u Beogradu za pomoć starima u zavejanim brdsko-planinskim selima Opštine Babušnica i sedam humanitarnih manifestacija pod nazivom 'Letelo pile šareno', za pomoć deci sa smetnjama u razvoju. Trenutno pomažemo 90 starih osoba u 13 udaljenih planinskih sela. Naše gerontodomačice, koje od pre tri godine rade po Licenci za uslugu pomoć u kući za odrasle i starije, takođe pomažu porodicama koje imaju decu sa invaliditetom i starijim invalidnim licima. Danas u Udruženje

Ujedinjeni ministri regiona

Među najvažnijim temama iz oblasti tehnoloških inovacija bile su državne digitalne agende, četvrta industrijska revolucija (Industrija 4.0), tehnologije budućnosti – veštačka inteligencija, robotika, virtuelna realnost, blokčejn, big dejta, pametni gradovi, saradnja korporacija i startup kompanija...

Regionalna ministarska konferencija o inovacijama – Innovation Talk 2018 održana je 29. novembra u Beogradu sa ciljem da se predstave najznačajniji trendovi u toj oblasti. Istaknut je značaj kreiranja povoljnog poslovnog i inovacionog ambijenta, naročito kroz povezivanje inovacionih aktera u regionu.

ove tehnologije pokreće i kome one služe. Budućnost pripada tom čoveku", istakao je Popović. On je podsetio i da je Srbija postigla veliki napredak u razvoju inovacija i digitalizaciji.

"Možemo da budemo ponosni na uspeh naših inženjera. Imamo veliki broj kompanija koje su globalni šampioni u

giona u prethodnom periodu na tom polju sprovodile reforme koje su dale dobre rezultate. Među najvažnijim temama iz oblasti tehnoloških inovacija bile su državne digitalne agende, četvrta industrijska revolucija (Industrija 4.0), tehnologije budućnosti – veštačka inteligencija, robotika, virtuelna realnost, blokčejn, big

dejta, pametni gradovi, saradnja korporacija i startup kompanija i druge.

Evropska komesarka za digitalno društvo i ekonomiju Marija Gabriel rekla je kako je uverena da je budućnost zemalja regiona digitalna i dodala: "Danas moramo napraviti izbor: ili ćemo da iskoristimo mogućnosti koje nam digitalizacija nudi, ili ćemo stajati u mestu i gledati kako voz prolazi. Verujem da je ovaj izbor lak. Moramo rea-

TEHNOLOGIJA JE BUDUĆNOST:
Innovation Talk 2018

Konferencija je organizovana pod pokroviteljstvom Kabineta ministra za inovacije i tehnološki razvoj, a ministar Nenad Popović ocenio je da je Beograd danas evropski centar ideja, kreativnosti i inspiracije za budući inovacioni razvoj Balkana i Evrope. "Inovacioni ekosistemi zemalja u regionu postali su ključni pokretači njihovog ekonomskog i društvenog razvoja. Želimo da zasnivamo budućni razvoj naših privreda na novim tehnologijama, veštačkoj inteligenciji, robotici, virtuelnoj realnosti, blokčejnu, internetu stvari, big dejta analitici. Ali, u tome ne treba da zaboravimo značaj čoveka koji

oblastima u kojima posluju. One izvoze proizvode iz Srbije u ceo svet i time stvaraju dodatnu vrednost za našu ekonomiju i društvo", dodao je Popović.

Martin Kern, direktor Evropskog instituta za inovacije i tehnologije, rekao je da Srbija i zemlje regiona imaju veliki potencijal u oblasti inovacija i mogu mnogo toga da ponude. Situacija bi, prema njegovim rečima, bila još bolja kada bi postojala bliža saradnja između zemalja regiona po pitanju inovacija i inovacionog preduzetništva.

"Postoji ogroman potencijal, ali ne radi se dovoljno na njegovom korišćenju, posebno u domenu nauke i istraživanja", naveo je Kern i dodao da su sve zemlje re-

govati zajedno."

Gabrielova je naglasila da su upravo to ambicije digitalne agende za Zapadni Balkan, te da je ključno osigurati građanima regiona da u potpunosti iskoriste sve prednosti digitalne transformacije.

Na konferenciji su učestvovali i Ismir Jusko, ministar komunikacija i transporta Vlade Bosne i Hercegovine, Alen Šeranić, ministar nauke i tehnologije Vlade Republike Srpske, Artur Bobovnički, direktor Slovačke inovacione i energetske agencije, Jovan Despotovski, direktor Fonda za inovacije Makedonije, kao i brojni predstavnici institucija i kompanija u Srbiji.

R. V.

Televizija po Vuku

Siguran sam da je ukidanje regionalnog servisa u Nišu ili Kragujevcu bio velika greška

Jednom godišnje, RTS poput vladara sa Istoka silazi u narod i pita ga šta misli o njemu. Ne maskiraju se u prosjaka, mada se ove godine nekako potrefilo da se taksa za javni servis, u narodu poznata kao pretplata, podigne sa dosadašnjih 150 na 220 dinara mesečno.

Ovaj običaj, ali i zakonska obaveza, stručno se zove "Javna rasprava o programskim sadržajima RTS-a". Programski savet RTS-a ove godine je organizovao tribine u Čačku, Beogradu i Somboru, gde su pred građanima govorili urednici Televizije i Radija. Svoje predloge građani mogu da šalju i elektronskom poštom, jer zaboga, sada smo u 21. veku. Prema proceduri, svi predlozi i pritužbe građana se pažljivo prikupljaju, analiziraju i kao kruna celog procesa pripremaju se izveštaj i preporuke generalnom direktoru i Upravnom odboru za unapređenje programa javnog servisa. Kako je zvanično navedeno, cilj ove rasprave je da "imajući na umu pre svega komunikacionu funkciju govora i pisma u našoj multikulturalnoj i višejezičnoj zajednici afirmiše načela jezičke politike javnog medijskog servisa, da analizira domete njenog praktičnog ostvarivanja i ukaže na puteve i sredstva kojima se ona može očuvati i dodatno unaprediti".

Au, brate! Ipak se RTS maskirao. Ovog puta – jezikom.

Tu je birokratski jezik, šalterski ili sudski, kojim se maskira činjenica da građani imaju priliku da javno i otvoreno kažu zašto su zadovoljni ili nezadovoljni radom javnog servisa. Složenom serijom floskula, ovim parajezikom, građani i gledaoci se formalno informišu, ali na način koji najveći broj neće razumeti. Rasprava se organizuje u nekoliko gradova, bez velike pompe. Drugi oblik maskiranja tiče se suštine ove javne rasprave. Ona se u najvećoj meri mora ticati programskih sadržaja. Građani, odnosno gledaoci morali bi dati sud o svim delovima programa, o sadržaju i formi. Umesto toga, u prvi plan rasprave je gurnuta tema lepog i književnog govora u medijima. Činjenica je da se jezik stropoštao, kako u floskule (od čega ni RTS nije imun) tako i u žargon. Građanima, naročito starijoj populaciji, na koju RTS računa, bačena je tema za beskrajna razglabanja o ugroženosti jezika i pisma, o akcentima koji se striktno primenjuju samo na RTS-u, ali sa malo konkretnih predloga. Na rasprave tako dolaze fine bake i deke, profesori i nastavnici srpskog jezika u penziji koji mole RTS da neguje lep govor i lepo izražavanje. Umesto diskusije o programskim

sadržajima, vodi se lepa i poučna diskusija o formi, odnosno o jeziku. Tek ponekad se probije tema odgovornosti za izrečeno. Poznajem taj pristup koji na kraju dovodi do proizvodnje hiljada sati radio i tv programa gde prijatni radiofonični glasovi, književno, ali uspavljajuće, govore o potpuno nebitnim stvarima, zaobilazeći svaku važnu temu. Taj RTS bez ušiju i očiju zvali smo TV Bastilja.

Paralelno sa javnom raspravom koju organizuje RTS, na jugu Srbije je u nekoliko gradova održana serija tribina pod nazivom "Šta građani juga Srbije za svoj novac dobijaju od RTS-a?". Stručnjaci sa Filozofskog fakulteta u Nišu uz pomoć Nacionalne koalicije za decentralizaciju sprovedli su istraživanje na prilično reprezentativnom uzorku (1500 građana) u nekoliko opština na jugu Srbije. Prema gruboj računici, gledaoci sa juga Srbije svakog meseca plate 85 miliona dinara kroz taksu, a program koji gledaju ne ispunjava njihova očekivanja. Oko 40 odsto ispitanih kaže da je jug Srbije na javnom servisu vidljiv samo prilikom poseta zvaničnika i tokom političkih kampanja. Tu su još i otvaranja fabrika i neizostavna crna hronika. Kada se analiziraju vesti u Dnevniku, jug je nevidljiv, jer samo 5,4 odsto vesti dolazi sa ovog područja. Poređenja radi, o Beogradu je govorilo 45,5 odsto vesti. Broj sagovornika u vestima je takođe sličan jer 39,9 dolazi iz Beograda, a samo 6,4 sa juga Srbije, iz ogromnog regiona.

Možda najvažnija primedba, sa kojom mogu apsolutno da se složim, tiče se načina na koji se govori o ovom regionu. Kako su to slikovito rekli građani iz Vranja, oni unapred znaju kako će izgledati, recimo, "Šarenica" iz njihovog grada. Red Bore, red Koštane, malo folklor i dijalekt, eto ti Vranje! Ova stereotipizacija svakog kraja, idealna slika raspoloženih domaćina koji nude lokalne specijalitete, nema veze sa realnim životom ljudi u tom kraju. Da se razumemo, siguran sam, da bi slične primedbe mogli da čujemo iz bilo kog regiona u Srbiji. Tema je izuzetno zahvalna za buduće istraživače, pa eto inspiracije za proveru hipoteze. Da se sve ne završi samo na kuknjavi, ili na pitanju ukusa, dati su i konkretni predlozi kako da se ovaj problem reši, a to je regionalizacija javnog servisa.

Danas sam potpuno siguran da je ukidanje regionalnog servisa u Nišu ili Kragujevcu bio velika greška. Pa, dragi moji, imate vremena da pišete javnom servisu, bolje njemu nego Deda Mrazu.

Činjenica da u ovdašnjem filmu ili seriji glumi mlada Jovana Stojiljković, već par leta unazad je garancija kvaliteta i, naravno, promišljenosti autora i producenata. Serija *Jutro će promeniti sve*, istinska novina u srpskoj TV ponudi, ulazi u sam finiš, a film *Južni vetar* ima izuzetno veliku gledanost, dva aktuelna naslova u njenoj karijeri, okosnica su ovog razgovora.

Jovana Stojiljković je na filmu debitovala malom ulogom u čuvenom *Klipu* Maje Miloš. Zatim je igrala u filmovima *Kad ljubav zakasni*, *Bićemo prvaci sveta*, *Otadžbina*, *Branio sam Mladu Bosnu*, a pažnju je privukla izvanrednom glavnom ulogom u filmu *Panama*. Glumila je i u serijama *Čizmaši*, *Sumnjiva lica*, *Senke nad Balkanom*, a upravo ovih dana snima drugu sezonu serije *Senke nad Balkanom* Dragana Bjelogrića. Jelena Stojiljković je članica "Ateljea 212" gde igra u predstavama *Čelava pevačica*, *Kazimir i Karolina* i *Detroit*.

Jutro će promeniti sve RTS-a predstavlja najprijetnije iznenađenje ovojesenje TV sezone kod nas. Serija je (doduše, u kod nas retko korišćenom formatu od manje po pola sata po epizodi) pred gledaoce dovela mlade junake, u dvadesetim i tridesetim godinama, gradskog profila, kao i bogatu galeriju bliskih likova, manje ili više slučajnih im saputnika i satelita. Svi oni duboko su ukorenjeni u stvarnoj životnoj dimenziji, te *Jutro...* daje osnove da se označi i kao društvena hronika mladih sada i ovde, hronika koja pokreće brojna aktuelna pitanja i fenomene poput iseljavanja iz zemlje, prokrastinacije, usloženjenih identiteta, društvenih uslovljavanja... Osim Jovane Stojiljković, u ovoj seriji udarne uloge nose i Nikola Rakočević, Isidora Simijonović i Andrija Kuzmanović, a seriju su u ovoj prvoj sezoni režirali Goran Stanković, Vladimir Tagić i Milica Tomović.

„VREME“: Koja bi bila tvoja prva asocijacija na seriju *Jutro će promeniti sve*?

JOVANA STOJILJKOVIĆ: Moja prva asocijacija je da je to jedan od najkompleksnijih likova koje sam do sada uradila iako je ovo serija koja se radila pet meseci, ima 40 epizoda, a priča prati godinu i po dana života četiri glavna lika. Do sada, ni na filmu ni na televiziji nisam imala prilike da igram tako složen lik. Sa-

znala sam da su reditelji Goran Stanković i Vladimir Tagić, smišljajući te likove, odredili najviše promena upravo kod Anđele koju ja tumačim. I to mi je bilo posebno zanimljivo – kako da ta njena energija, ta pritajena seksualnost, kako da sve to ispod njenog oklopa nekim prirodnim tokom i ritmom izbije u prvi plan. Pritom, dešavaju se i druge okolnosti i situacije koje taj lik čine još intrigantnijim i zanimljivijim. Prva asocijacija mi je možda i da je bilo teško sve to uskladiti i izgurati.

Da li si, već samo čitajući tekst scenarija, prepoznala u sebi generacijsku bliskost, generacijski doživljaj sveta, što mnogi ističu kao značajan kvalitet ove serije?

Jesam. Zapravo, već sam to prepoznala iz razgovora sa rediteljima, još kad su

me pozvali pola godine pre nego što su uopšte dobili novac od RTS-a za snimanje serije. Tada su mi ispričali priču sličnu onoj koju sada i gledamo u *Jutru...*, i nekako sam brzo poveravala u to zato što sam osetila da su u priču upleteni i njihovi lični životi i životi ljudi koje oni poznaju. I, zaista, neke situacije jesu autentične. Evo, recimo, dok sam spremala lik Anđele, išla sam i pratila predavanja jedne Vladine prijateljice na fakultetu, pošto mi predmet psihologije u tom smislu nije blizak, i negde su mi i ona i fakultet bili referenca za taj deo priče.

A da li si odmah osetila put bolne emancipacije kroz koji Anđela mora da prođe i to baš u trenutku kada se čini da stupa u mirnu i staloženu životnu fazu?

Tačan presek nas danas

„Ne znam da li ima nade za mlade ljude u Srbiji. Mogu da kažem, čak i imam potrebu da kažem, da ne znam“

Foto:
Emilija Gašić

Čitajući scenario, ne, barem ne u meri koliko je pokazano u seriji. Rediteljska ideja je jača referenca od scenarija. Dešavalo mi se da imam nesigurnost i da se umorim...recimo, kad je došao treći mesec snimanja i Anđeli se tada događa, nazovimo ga tako, to nešto, a ja već znam u kom će pravcu njena priča teći i želim da sve uradim što bolje i potpunije. I onda nisam zadovoljna obavljenim, ali, srećom, imala sam tu slobodu da sa rediteljima komuniciram telefonom kad god poželim i da kažem 'hajde da već u sledećoj sceni probamo da ispravimo grešku iz ove scene'. I nikada nisam doživela da me odbiju i da nešto bude tek tako gurnuto pod tepih.

Koliko je ova priča *Jutra...* autentična, reprezentativna u širem smislu, koliko je tačna?

Ne želim da zvučim pretenciozno, ali ovo jeste tačan presek našeg društva danas, mada to nije nešto o čemu čitamo u novinama. Možda to nije podudarno sa tim kako većina zamišlja mlade ljude danas, ali smatram da ovo zbilja jeste ono što moja ili nešto starije generacije proživljavaju, ono što zaokuplja mlade ljude sa kojima se mi družimo, koje srećemo, upoznajemo... I, povrh toga, to je i snimljeno i upakovano na zanimljiv način, i onda zaista možeš da osetiš da si tamo sa mladim ljudima iz serije, da se saživiš ili da ih barem u nekoj meri bolje i potpuno razumeš.

Pa, ima li onda nade za mlade i mlade u Srbiji danas?

Ne znam. Mogu da kažem, čak i imam potrebu da kažem, da ne znam. Meni je

tu, na primer, zanimljivo i to što se Goran (Stanković, jedan od reditelja) vratio iz Amerike pre par godina, i ja sam sa njim razgovarala kako mu je tamo bilo, koji su bili njegovi planovi, zašto je uopšte otišao i zašto se onda vratio. To im je bila osnovna referenca za Filipa (lik koji u *Jutru...* tumači Nikola Rakočević), od njega su krenuli i potom dodali ostale junake. Cela ta priča, iako to nije glavna tema ove serije, jeste odraz naše današnjice – mladi ljudi u velikom broju odlaze, mislim da mi intenzivno pričamo zašto je to tako, u čemu je poenta, a sada sve to možemo i da gledamo. *Jutro...* se bavi time i ne zadržava se samo na tome. Možemo da vidimo i kakvi su likovi serije i kad se vrate, da li su promenjeni, u kakvom su duševnom stanju, da li se snađu, da li pronadu mir, da

Poezija

U Parizu su gotovo istovremeno upriličene vanserijske izložbe dvojice velikih umetnika, savremenika i prijatelja, rođenih u istoj zemlji – Španca Pabla Pikasa i Katalonca Huana Miroa. Mašta, jarke boje, melanholija i energija utkane su u ove postavke koje ne ostavljaju ravnodušnim

Za "Vreme" iz Pariza

“G odine 1900, u svojoj osamnaestoj godini, Pablo Ruiz, koji će uskoro svoja dela početi da potpisuje sa *Pikaso*, već je imao sva obeležja mladog čuda”, piše na ulazu izložbe *Pikaso: plavo i roze* u monumentalnom pariskom muzeju “Orsej”. Postavka prikazuje dela čuvenog španskog umetnika nastala u kratkom periodu njegove karijere, između 1900. i 1906. godine, dokazujući citiranu konstataciju. Ne čudi stoga što su ovu izložbu posetili brojni šefovi država i vlada kada su, obeležavajući Dan primirja u Prvom svetskom ratu, boravili u glavnom gradu Francuske.

Očekivano, bio je to medijski izuzetno praćen događaj. Činjenica da je izabran “Orsej” da ugosti svetske državnike – osim razgledanja Pikasove izložbe tu im je priređena i svečana večera, bila je sjajna besplatna reklama i za izložbu i za muzej. Ova zadivljujuća građevina, smeštena na levoj obali Sene, nekada je bila železnička stanica. A danas, svojom širinom, prozračnošću i neverovatno kreativnim rešenjima enterijera (vidi sliku), muzej posetioce zbija ostavlja bez teksta. Ne

li okolina prihvati i razume njihove poteze i odluke, šta onda pokušavaju, kako se ponovo navikavaju na stari način života... Mislim da ova priča daje puno osnova da porazmislimo i popričamo ima li ovde nade, po kom pitanju i u kom vidu.

A ako pričamo o *Južnom vetru*, u kome takođe igraš, da li si uspela da u ovih mesec i po dana od početka bioskopske distribucije razaznaš koja je tajna njegovog izuzetno velikog uspeha u bioskopima?

Mislim da je Miloš Avramović (reditelj *Južnog vetra*) napravio odličan potez što je sastavio ovakvu glumačku ekipu i što je okupio baš taj tim saradnika, izabrao odličnog direktora fotografije (Ivana Kostića) koji sjajno radi svoj posao. Mislim da je za uspeh zaslužan i dobar scenario, i da je, povrh svega, priča dovoljno uzbudljiva za jedan punokrvan bioskopski film upravo tog žanra. Tako da je tu reč o spoju autora, dobre ekipe, privlačne priče, dobrog tajminga i malo sreće.

Da li si osećala bojazan da bi *Južni vetar* možda mogao da doživi sudbinu Dragojevićevih *Rana*, da bi jedan deo društva mogao pogrešno da učita i protumači film kao romantizovanje sveta stvarnog kriminala?

Da, uvek je moguće i tako omanuti u citanju nekog filma poput ovog. Kada sam ga odgledala letos na Festivalu u Nišu na premijeri, osetila sam da se *Južni vetar* ne odnosi afirmativno prema tom svetu, jer taj junak na kraju biva kažnjen. I to je jako važno, kazna i za njega i za sve iz njegovog okruženja. Što se moje uloge tiče, nije mi bilo teško da je snimim, zato što mi nikada ranije u toj meri nisu okolnosti i lokacije pomogle u kreiranju lika – mi smo snimali u zatvoru. To su zaista jezivi prizori... Ali ako zamislimo da se sve to dešava i stvarnim ljudima, njihovim porodicama, onda ... Maraš (lik koga tumači Miloš Biković) jeste junak sa kojim je moguće saosećati zato što on jeste lik koji je poguban i za sebe, ali i za okruženje, za društvo. I sve to je jasno i nedvosmisleno prikazano u *Južnom vetru*.

Pretpostavljam da je gluma u filmu sa žanrovskom matricom poput *Južnog vetra* drugačija, da je drugačiji pristup, drugačiji ritam glume, drugačija saigra, da reakcije moraju da budu brže i konkretnije...

Jeste, jer moraš da budeš konkretan. Nekada sam se na snimanju pitala da li treba da dublje psihologiziram lik, a Miloš (Avramović) bi mi odgovorio “Ma, uradi to, budi tu, reaguj...”. I drago mi je, a to mi je postalo jasno već na kastingu u razgovorima o liku, što je neko prepoznao i tu moju stranu, tu eksplozivnost. Uvek se radujem kada dobijem da radim nešto drugačije, jer tada mogu da pokažem neku svoju drugu stranu ličnosti i kapacitet da glumim nešto što ranije nisam imala prilike. Naprosto, pošto se sada već duže bavim ovim poslom i mnogo radim, više mi nije važno samo da to bude uverljivo i snimljeno, da kadar bude kupljen, već mi je potrebno i da ja nešto novo izvučem i dobijem od sebe.

Evo, nakon serije *Kad ljubav zakasni* ponovo deliš ekran sa Milošem Bikovićem, te kako ti to vidiš, u čemu je ključ njegovog uspeha i te opšte prihvaćenosti?

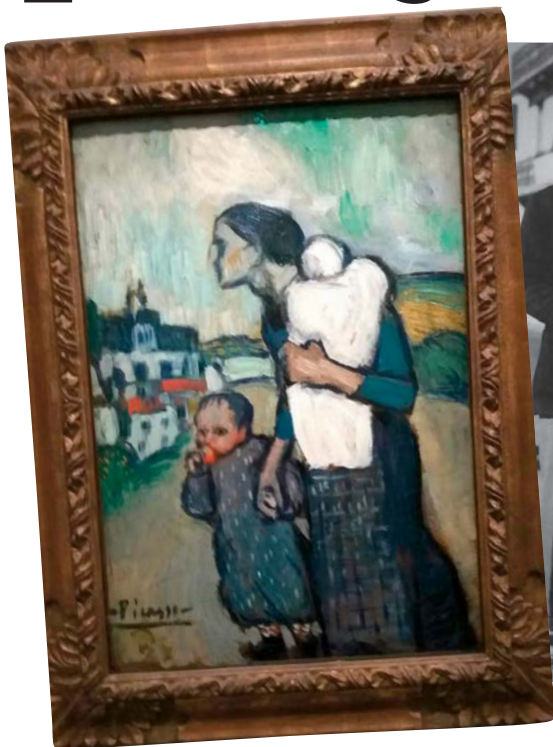
Miloša poznajem baš, baš dugo, išli smo u istu školicu glume. Pratila sam njegov rad dosad, naravno, više kao gledalac nego kao partner, i on je veoma napredovao. Mislim da je izuzetno važno što mu se dogodio ovaj film, što se i sam izborio za njega. Prosto, on ima taj šarm i tu scensku atraktivnost, poprilično je istinit i dobar partner, a vidi se da mu je do uloge u *Južnom vetru* baš stalo. On je, mislim, imao sve snimajuće dane, bio je maltene u svakom kadru. Jednostavno, dobar je glumac.

Da za kraj najavimo *Šavove*, novi film Miroslava Miše Terzića, koji problematizuje pitanje beba nestalih iz porodilišta?

Prvo da kažem da će mnogi biti zadovoljni što u ovom filmu nemam nijednu eksplicitnu scenu. Šalim se, naravno. Nikada nisam brže radila tu ulogu, samo deset dana je proteklo od kastinga do prve snimljene scene. Mislim da su film i njegova priča važan dokument, i prvi put mogu da kažem da mi je to važnije od pohvala koje sam čula i o filmu i o reditelju. Nadam se da će film uspeti da dosegne ono što sam videla u tom dokumentarnom zapisu koji je Miša (Terzić) napravio sa stvarnom junakinjom te priče. Jako mi je važno da i ona bude zadovoljna *Šavovima*. A da pomenem i to, i moj lik je zasnovan na liku stvarne devojke. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

pirinejskih majstora

Pikaso i Miro

čudi stoga što "Orsej" svake godine poseti oko tri i po miliona turista.

Izložba *Pikaso: plavo i roze* ponudila je više od trista Pikasovih radova iz rane faze njegovog stvaralaštva. "Više od pesnika, vajara i drugih slikara, ovaj Španac ranjava nas kao iznenadna hladnoća. Njegovi prikazi ogoljuju se u tišini", piše u kritici Pikasove izložbe iz 1905. godine. Osvrćući se na aktuelnu izložbu u "Orseju", uticajni "Figaro" govori o "tamnoj lepoti" prikazanih dela, a "Mond" naglašava "opsesivnu preciznost" Pikasovog rada u tom periodu.

S obzirom da je Pariz ipak neupitna kulturna metropola, u njemu se istovremeno kad i Pikasova, održava izložba još jednog svetskog slikara. U "Velikoj dvorani", muzeju koji je otvoren iste, 1900. godine, i takođe povodom Svetske izložbe u Parizu kao i "Orsej", otvorena je retrospektivna izložba Huana Miroa. Sto pedeset prikazanih radova, pružaju podjednaku uzbudljivu kreativnost, istina uz nešto drugačiju atmosferu i estetiku. Izložba katalonskog umetnika, koja se prostire na dva sprata, obuhvata slike, kolaže, skulpture i trodimenzionalne asambleže nastale od 1915. do 1983. godine, gotovo do poslednjeg dana Miroovog

života. U brošuri postavke zabeleženo je da "Huan Miro stvara iz svojih snova i otvara vrata svom pesničkom univerzumu". Prestonička štampa, baš kao i u slučaju njegovog zemljaka Pikasa, nadahnuto je izveštavala o Miroovoj izložbi: "Genije 20. veka", "San na vrhu četkice", "Miro prikazao svu poeziju umetnosti" – samo su neki od naslova tekstova koji su se na prosto utrkivali u superlativima.

Zbog ogromnih gužvi i redova, karte za oba muzeja skoro da se nisu mogle kupiti na blagajni i najlakše je bilo naručiti ih preko interneta, po mogućstvu nekoliko dana (ili čak nedelja) unapred. Poznavaoci prilika preporučili su vašem izveštaju da, kod onlajn odabira termina za dolazak, izabere ili rani jutarnji ili večernji termin, jer je tada i najmanja navala turista. Možda je upravo zbog toga delovalo da su većinu prisutnih posetilaca činili Francuzi, uz tek ponekog stranca. Komercijalni aspekt izložbi, osim skupih ulaznica – koje, inače, nakon obavljene kupovine ne mogu da se otkazu ili vrate – upotpunjavaju i solidno opremljene suvenirnice, odnosno *gift-šopovi*, strateški locirani kod izlaza iz muzeja.

Slučajnost ili ne, tek, izložbe pirinejskih majstora imale su i dodatnu emo-

tivnu simboliku. Pablo Pikaso i Huan Miro upoznali su se 1920. godine upravo u Parizu, u tadašnjem Pikasovom ateljeu, i moglo bi se reći da se među njima stvorio ne samo kolegijalni, već i iskren prijateljski odnos koji je trajao decenijama. Nešto stariji i poznatiji Pikaso podržavao je rad mlađeg kolege i neretko je "usmeravao trgovce umetničkim delima i kolekcionare u Miroovom pravcu", kako je navedeno na sajtu španskog velikana. Jednom prilikom, Huan Miro prisetio se početaka njegovog druženja sa čuvenim Špancem: "U početku je Pikaso, prirodno, bio rezervisan prema meni – ali nakon što se upoznao sa mojim radom, provodili smo sate razgovora u njegovom studiju, veoma često se viđajući". Miro je otkrio i koliko malo je zapravo potrebno za umetničko stvaralaštvo: "Treba mi polazna tačka, makar to bilo samo zrno prašine ili blesak svetlosti. Jedna stvar, dakle, koja dovodi do druge. Takav niz može da stvori čitav svet."

Postavke pirinejskih majstora u Velikoj palati i "Orseju" biće otvorene do januara (Pikaso), odnosno februara (Miro) 2019. godine.

UROŠ MITROVIĆ

Anatomija jedne izdavačke

Roman Havijera Serkasa *Anatomija jednog trenutka*, prevodilac Branislav Đorđević i izdavač "Čigoja" porušili su, barem kada je reč o srpskom izdanju, do temelja

Prevodilac nedorastao poduhvatu u koji se upustio i nesavesni izdavač mogu, u sadejstvu, da proizvedu veću, a svakako dugoročniju štetu od, recimo, štete koju napravi visoki državni službenik kada ne ume da objasniti otkud mu 205 hiljada evra kojima je upravo kupio nekretninu u visini rečene sume. Združenim snagama su prevodilac sa španskog Branislav Đorđević i izdavač "Čigoja" uspešno uništili remek-delo Havijera Serkasa *Anatomija jednog trenutka* (uporedi hrvatsko izdanje: *Anatomija jedne pobune*, Fraktura, Zagreb 2014, u izvanrednom prevodu Silvane Roglič). Prevod nije tek rđav, nego je besmislen, a tekst pun slovnih grešaka, jezičkih otpadaka, rečenica čiji se delovi ne slažu u rodu, broju i padežu (o slaganju vremena ni da ne govorimo), te proizvoljno razbacanih znakova interpunkcije – tamo gde ih ima bolje da ih nema, ali bi zato trebalo da ih bude tamo gde ih, naravno, nema – svedoči o temeljnom odsustvu lekture i korekture. Ukratko, potpuna prevodilačka i izdavačka katastrofa i to baš na jednom od najvažnijih evropskih romana u poslednjih desetak godina. Da ironija bude veća, napisao je prevodilac da Serkas piše preciznim i briljantnim jezikom (str. 5), ali to ne samo da se iz prevoda ne da videti, nego bi se, ako sudimo po ovom izdanju, dalo zaključiti upravo suprotno: Havijer Serkas je nepismeni, nesrećni, besmisleni skriboman koji je pokušao nemoguće, naime, da u obimnom romanu rasvetli šta se dogodilo 23. februara 1981. u Madridu, tog najvažnijeg dana u savremenoj španskoj istoriji, ili barem najvažnijeg dana posle frankizma (za mlađe čitaoc: španska verzija fašizma).

MAJSTORIJA

Tog je dana, naime, grupa generala, viših oficira španske vojske i policije, uz podršku nekoliko pripadnika tajnih službi,

izvela državni udar uperen protiv demokratski izabrane španske vlasti. Nije, međutim, uspela da ga dovede do kraja. Kralj Juan Karlos, ključna figura tog 23. februara, suprotstavlja se zaverenicima koji su upali na zasedanje parlamenta, zarobili poslanike i celokupnu vladu, izveli tenkove elitne oklopne jedinice na ulice Valensije i zauzeli zgradu španske televizije. Da stvar bude zanimljivija, televizijske kamere koje su prenosile skupštinsko zasedanje ostale su uključene te smo, prvi i jedini put u istoriji (za sada), dobili prenos državnog udara. Počev od tog snimka, uz korišćenje ogromne literature i oslanjajući se na svedočenja, Havijer Serkas plete priču o udaru, o njegovoj pozadini, o držanju glavnih aktera, o igranju moći, o uzrocima i posledicama, o hrabrosti, kukavičluk i izdaji, a pre svega o trojici ljudi koji se nisu povili pred mecima zaverenika: Adolfo Suares, prvi demokratski izabrani predsednik španske vlade, general Gutierrez Meljado, potpredsednik vlade, i Santjago Kariljo, poslanik i vođa Komunističke partije Španije, nisu se bacili na tlo kada su zaverenici zapucali. Dok su im meci zviždali oko glava, ova trojica političara ostala su na svojim mestima, uspravni, dok su, kao što se vidi na snimku, njihove kolege poglele iza klupa. Verovatno je preterano reći da su njih trojica (plus kralj) spasli špansku republiku, ne kaže to ni Serkas, ali svojom su nepokolebljivošću postali simbol žilavosti demokratije. Da stvar bude zanimljivija, ta su trojica političara, najpre, bila nepokolebljivi neprijatelji i, svako na svoj način, neprijatelji demokratije, da bi upravo njih trojica, Suares, Meljado i Kariljo, duboko izdajući sopstvene pozicije,

DOKUMENT: Teheru osvaja španski parlament

postali najčvršći stubovi tada krhke španske demokratije. Serkasovo pripovedanje o tim ljudima, o njihovim sukobljavanjima, preplitanjima i približavanjima, o njihovim psihološkim profilima, kulturnim uslovljenostima i političkim strastima, a naročito o njihovom držanju tog 23. februara 1981. godine, stvara jednu od najuzbudljivijih knjiga o nekom političkom događaju koja je ikada napisana. Postiže taj učinak Serkas, naravno, pre svega zahvaljujući svom umeću – njegove majstorije *Salaminski vojnici* i *Hohštapler* (izdavač Arhipelag, obe u sjajnom prevodu Biljane Isailović, vidi "Vreme" br. 1441) ubedljivo pokazuju da je reč o velikom piscu – ali ovde nije reč samo o veštini i talentu, već o nečemu što se, na ovakav način, do sada nije videlo u književnosti. Pisac, naime, u samo tkivo romana utrljava filozofski problem odnosa fikcije i stvarnosti, pripovedanja i onoga o čemu se pripoveda, istoriografije i istoriografskog materijala (dakle, stvarnosti i pisanja o stvarnosti, on raspravlja o tome šta je stvarnost i šta je pisanje o stvarnosti), a da nijednog trenutka ne posegne za filozofskim govorom, već ostaje ono što jeste: vrhunski pisac čija knjiga, od prve do poslednje stranice, u svoj svojoj sočnosti, pute-

katastrofe

nosti, materijalnosti, svedoči o sebi kao o remek-delu.

PADAJU PSI I MAČKE

E pa, taj i takav roman, majstoriju koja se proteže na bezmalo 400 stranica i koju čitalac, zahvaljujući Serkasovom umeću, halapljivo guta, prevodilac Branislav Đorđević i izdavač "Čigoja" porušili su, barem kada je reč o srpskom izdanju, do temelja. Iza njih nije ostalo ništa. *Anatomija jednog trenutka* (Čigoja 2018) tužno je zgarište prevodilačke nedoraslosti i izdavačke ignorancije. Na svakoj, ali doslovno na svakoj stranici ovog izdanja pronalazimo prevodiočeve besmislice. Nasumice otvaramo knjigu i na 39. stranici pronalazimo izraz "mali Madrid vlasti". Šta je, pobogu, "mali Madrid vlasti"? Ništa. "Mali Madrid vlasti" je "prepisan" španski izraz koji na srpskom ne znači ništa. Čista besmislica. Kao kada bismo, recimo, srpski idiom "kako da ne" "prepisali" na engleski sa *How yes no*, ili *Raining cats and dogs* "preveli" (kako i jeste "prevedeno") sa "padaju mačke i psi" umesto, recimo, "žestoka kiša", što taj izraz, inače, znači. (Kako se na ovom mestu ne setiti besmrtnog prevodilačke invencije Vuka Draškovića koji "mešati babe i žabe" prevodi kao *Mixing*

grandmothers and frogs.) Za razliku, međutim, od srpskog "prepisa" koji ne znači ništa (dakle, besmislen je), na španskom je reč o izrazu koji označava krug moćnih ljudi u Madridu, dakle, neveliku skupinu političara, industrijalaca, oficira, novinara, pripadnika "službi", grupu ljudi koja ima nesrazmerno veliku moć u odnosu na to koliko ih je. Upravo zbog toga oni vedre i oblače španskom javnom scenom, pa bi odgovarajući prevod (a ne besmisleni "prepis" "mali Madrid vlasti") mogao da glasi, na primer, "mali madridski krug moći". Prevodilac, dakle, ne razume tekst na elementarnom nivou.

Ponovo nasumice otvaramo knjigu i na 173. stranici pronalazimo ovo (slovne greške *included*): "Kariljo je rekao: 'Pavija stiže pre nego što sam očekivao'. To je bio kliše; već više od veka ime Pavije je u Španiji metonimija iz izraz državni udar, jer državni udar generala Manuela Pavije (...) do 23. februara 1981. je bio najspektakularnije gaženje koje su doživle demokratske institucije, i od početka demokratije (posebno od leta 1980. i posebno u malom Madridu vlasti opsednutom od leta 1980. glasinama o državnom udaru), redak je bio komentar o državnom udaru koji nije sadržavao ime Pavije". I na osnovu čega nam, sada, prevodilac u svojoj belešci s početka knjige tvrdi da Serkas piše briljantnim i preciznim jezikom kada je, na osnovu navedenog, Serkas konfuzan, nepismen, nesređen pisac koji, zapravo, ni ne zasluhuje da se nazove piscem? Ili konfuziju, nepismenost i nesređenost, može biti, valja pripisati prevodiocu koji ne zasluhuje da se nazove prevodiocem? Ako Serkas piše besmislice, zašto ga prevoditi? Ako ne piše besmislice, a mi na srpskom čitamo besmislice potpisane Serkasovim imenom, biće da je problem u prevodiocu koji ne zasluhuje da se nazove prevodiocem i izdavaču koji ne zasluhuje da se nazove izdavačem.

ORGIJA BESMISLICA

Samo nekoliko redova dalje, na istoj, 173. stranici, pronalazimo novi crni bisser: "Takođe se ponekad zadovoljava

stvarnost, da stvara čudne slike, i jedna od tih slika je ta da udar generala Pavije izgleda kao prethodnica onoga što je bilo 23. februara, i što je htelo da bude". Ovo je mučno čitati, još mučnije prepisivati. Rečenica je toliko loša, lišena i najelegantnijeg osećaja za jezik, da je, zapravo, nemoguće prevesti je na dobar srpski jezik jer se, uza sav napor, do smisla ne možemo probiti: šta, pobogu, znači rep s kraja rečenice "i što je htelo da bude"? Ko je htelo da bude? Da bude – šta? Na šta se, uopšte, ovo "htelo" odnosi ako u prethodnom delu rečenice nemamo nijednu imenicu srednjeg roda? Udar je htelo nešto da bude? Ono što je bilo htelo je da bude? Udar ima volju, pa nešto hoće da bude. Ili neće da bude.

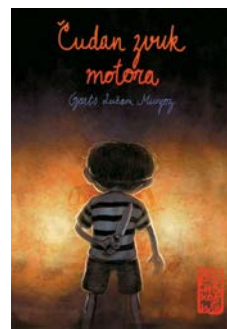
Na svakoj stranici, ali *doslovno* na svakoj, pronalazimo najteža ogrešenja o jezik, gramatiku, pravopis, elementarni smisao, pa imamo, recimo (opet po slučajnom uzorku), "generalne kapetane" (str. 262), "Glavnu kasarnu Armije" (str. 261); na 245. stranici pasus se, iz čista mira, prekiđa i, usred rečenice, počinje novi pasus; na str. 208. (primere i dalje nalazimo po principu slučajnog uzorka, dakle, nasumično otvaramo knjigu) pronalazimo jedno ljupko "Ustvari" (U stvari), na 188. stranici Suares "rečima igra zvezdanu ulogu jedne scene iz vestern filmova" ... potpuni horor. Potpisnik ovih redova bio bi spreman da izvede na ručak bilo koga ko bi pronašao jednu, samo jednu stranicu (od njih 370 u srpskom izdanju) bez ogrešenja o jezik i smisao.

Ogromna šteta je napravljena, Serkasovo remek-delo nedostupno je srpskim čitaocima (doduše ne sasvim, postoji odličan hrvatski prevod u kojem je najveća prevodilačka nepreciznost to što prevoditeljka meša čin pukovnika i poručnika), a s obzirom da je knjiga objavljena uz pomoć španske vlade teško da će se naći izdavač koji bi iznova krenuo u ovaj veliki poduhvat. Zbog toga bi najbolje bilo kada bi izdavač povukao sve primerke iz knjižara i čitav tiraž, na opštu dobrobit, naprosto uništio. Što se, naravno, neće dogoditi.

IVAN MILENKOVIĆ

Katarza sazrevanja

Grafički roman *Čudan zvuk motora* (Besna kobila, 2018), po scenariju Gaetsa i sa crtežom Žonatana Munjoza, poigrava se osetljivom temom dečije nevinosti i odrastanja na originalan način – metaforom serijskog ubistva

“Ja sam dete što ubija ljude.” Ovom jednostavnom rečenicom sa početka stripa Gaets već uspeva da čitaoca izbaci iz zone komfora. Poigravanje sa idejom deteta serijskog ubice, spajanjem dečije nevinosti sa kapitalnim zločinom graniči se sa horor žanrom. U spoju defakto nespojivih ideja uvek se krije veće značenje od proste pripadnosti kriminalnom ili horor miljeu, pa je to ispoštovano i u ovom slučaju. Neimenovani dečak nema više od devet godina, a prvi događaj u stripu prikazuje ga kako ubija polubrata kamenom, a potom u stilu najuvežbanijeg sociopate glumi šok pred ocem, maćehom i meštanima. Njegove sadističke fantazije prožimaju ceo strip, a opet, u suštini, on do kraja ostaje dosledan onome što jeste.

Ovo, ipak, nije priča o njemu, već priču koju on narativno obogaćuje ubilačkim namerama. Pravi akteri ovog romana su ljudi iz dečakovog okruženja, skupina moralnih degenerika koji svakom stranicom otkrivaju svoje pravo lice. Gramzivost, porodično nasilje, laži... Skoro da nema smrtnog greha koji ovi meštani ne počinu u nekom trenutku, što je krunisano snažno nagoveštenom ali nikada eksplicitno prikazanom pedofilijom prema lokalnoj devojčici Lori Gandrijal, jedinoj prema kojoj dečak-ubica pokazuje neki nagoveštaj naklonosti. Ma koliko postupci dečaka serijskog ubice delovali šokantno, on je jedini za koga čitalac može da navija, jer njegove ubilačke fantazije (i dela) u kontrastu sa okruženjem degutantnih meštana sasvim su dobrodošle.

Međutim, posmatrati *Čudan zvuk motora* samo kroz prizmu sociopatskog dečaka bilo bi suviše jednostavno i deplasirano prema autorima. Isto kao što je *Gospodar muva* Vilijama Goldinga više

od priče o skupini dece na napuštenom ostrvu već metafora o dekadenciji društva, tako ni *Čudan zvuk motora* nije kriminalistički roman o novoj verziji Majkla Majersa iz *Noći veštica* Džona Karpen-tera. To postaje sasvim jasno samom čitajnicom da junakov pogled na svet ipak jeste detinji. *Čudan zvuk motora* je zapravo pripovest dečaka neizmerne mašte koji će učiniti sve samo da se izvuče iz tog toksičnog okruženja i degenerativne zabiti koja ga okružuje. On čita atlas sveta i mašta o životu izvan zabiti, vrlom

stvuje u tom procesu. Za njega je rupa nešto iz čega se može pobeći, dok ostalima, osuđenim na sporo umiranje, samo treba ubrzati proces: “Deca kažu rupa. Odrasli kažu grob. Deca su u pravu.” Svako ko je sanjao da ode iz rodnog mesta bez perspektive (ili zemlje bez budućnosti) birao je između bekstva iz rupe ili polaganog umiranja.

Munjoz i Gaets su *Čudan zvuk motora* bazirali na istoimenom romanu Žan-Lika Lučanija, autora usmerenog uglavnom ka književnosti za mlade. Lučani se nije

previše trudio da sakrije simboličnu radnju. Njegovi nagoveštaji da dečakova ubistva nisu ništa više od fantazija su direktniji, a osnovna poruka je da se sudbina mora uzeti u svoje ruke i ne dopustiti okolini da proguta potencijale koje svako gaji u sebi. Munjoz i Gaets su pak bili suptilniji i namenili su strip zrelijim generacijama. Pored Gaetsove selekcije materijala koji će prikazati u stripu, najveću zaslugu za to ima upečatljivost Munjozovog crteža. Većim delom karikaturalan, prilagođeniji humorističkom stripu, u sebi nosi dozu groteske pojačane eksplicitnim ubistvima, što dodatno pojačava tezu o spoju slatkaste dečije naivnosti i serijskih ubistava. Munjoz je u ovom smislu neodoljivo sličan Vinšlusovom *Pinokiju*, krunskom dragulju političke nekorektnosti i bizarnosti u iskrivljivanju bajke

u provokativno štivo (Darkwood, 2014).

Eksplicitna ubistva i još skarednije ponašanje meštana sigurno nisu za svačiji ukus, ali poruka je tu. Od toksičnog okruženja treba pobeći na vreme, pa čak i ubiti u mašti, i tim katarzičnim činom sazreti u slobodnu individuu. Ili pokleknuti, sahraniti se i dopustiti sredini da uništi potencijal. Drugog izlaza nema.

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

novom svetu u kome može da bude ono što jeste, a ne ono na šta ga osuđuje neposredno okruženje. U tom smislu, ubistva koja čini mogu biti i simbolični stadijumi njegovog odvajanja od detinjstva u tom mestu i pojedinačni oproštaji od autoriteta koji ga sputavaju.

Ta zabit, kao poprište zločina, nije ništa više od rupe u kojoj meštani životare i venu sve do smrti, a dečak ne želi da uče-

Znojav dekolte

Beth Hart, Hala "Ranko Žeravica", Beograd, 02. XII 2018.

Foto: Bojan Stekić

Jedva godinu posle donekle iznenađujućeg prvog gostovanja na istom mestu, Bet(h) Hart vratila se jubilejturnejom povodom četvrt veka svoje diskografije. Iako se glas o njenom prošlom beogradskom koncertu dobro proneo, posetilaca je bilo manje, oko 2000 s cenom ulaznica opet od 2.900 d. Ovdašnja bluz zajednica toliko može, bar u gustoj prednovogodišnjoj ponudi. I generacijski šarenu publiku odgovarajuće je pola sata grejao prigodni trio uzdanica beogradske bluz scene: sa obojicom ostalih je sarađivala Katarina Pejak (el. klavir/vokal); svima poželjan saradnik Petar Miladinović (Pera Džo, usna harmonika, ex Bluz trio); Nenad Zlatanović (Mr. Swagger, ak. gitara/vokal), čiji je Texas Flood onomad tutnjao pre Bet. Neosporna virtuoznost Pere Džoa našla se na razvodu dva suštinski različita pristupa bluzu, Katarinino opuštenog i autorizovanog, te Zlatanovićevog napregnutog a rekonstruktivnog – karakterističnog i za zvezdu večeri.

U zrelim godinama gđa Hart stesala je figuru, podstakla poprsje i razbuktala tetovaže, snašla se na štiklama i kao zaštitni znak na bini nosi strukirane haljine s bretelama, ali i dalje muzički ne nudi ništa van međaša '80-ih kao što su grupa Heart sestara Vilson ili *Black Velvet* Alane Majls. Jer, Bet Hart je tipična predstavnica teškorokerskog, derivativnog bluz a iz razdoblja kad se rodila – r. '72. u L.A./Kaliforniji, čime su usmerene

neke od njenih najpoznatijih pesama – dakle iz one slepe ulice romantičarskog ubeđenja da se za umetnost mora patiti, elem da je bluz izraz nesrećnih. Izvođači te vrste se preterano uživljavaju (čitaj: preglumljuju), grče face, pevači deru glasne žice i napinju vratne žile, gitaristi se presamićuju... upiru svim silama, i nikad ne dobace više od drugorazrednog. Za takve pevačice smatra se komplimentom da su 'nova Dženis Džoplin' i 'bela Tina Turner', što počiva na banalizovanju a popularnijoj strani takvih zvezda, uz grubo zanemarivanje njihovog soula, folka i klasičnog bluz a.

Bet je glumila Dženis u mjuziklu, karijeru gradila postepeno i – za razliku od nadarenijih ali smušenih kao Ejmi Vajnhaus – ipak uspela da otrese stereotipe nesrećnog detinjstva, duševnih bolesti i poroka, pa postala baš uspešna, posebno u Evropi. No, nasuprot ponekom dubljem intervjuu, za širu publiku zadržala je imidž razbijačice, a u ovoj deceniji često je nominovana i odnedavno i nagrađivana u bluz kategorijama. Nimalo poslovno naivna, među izdanjima vrve joj live-albumi i DVD, kao i saradnje s gitaristima: od bezvezno budženih Nila Šona i Sleša, do bluz velikana Badija Gaja, a nije zaobišla ni usnog harmonikaša Tutsa Tilmansa; ipak ponajviše joj je u tandemu cenjeni Džo Bonamasa (albumi standarda *Don't Explain*, *Seesaw*, *Live In Amsterdam*, *Black Coffee*, 2011–2018); a vrhunski

trenutak, kad opravdava uzor kakav je Eta Džejms, *Tell Her You Belong To Me* sa Džefom Bekom.

Avaj, nama običnim smrtnicima sleduje njen rutinski trio, predvođen dugogodišnjim gitaristom Džonom Nikolsom, sposobnim reproduktivcem dosadnih solaza, s kojim je u prvom delu promešala rifove, stihove i motive u rasponu od *Bang Bang do My Funny Valentine*, da bi među ispovednim tačkama od-boce-do-boga odskočila *Bottle Of Jesus*. Ravnoteže radi su numere samo s (nemaštovitim Nikolsom) akustičnom gitarom (*Ain't No Way*), a najbolji deo koncerta imao je najmanje veze s bluzom: kad je kontraalt napustio tere-tanu, ostala je sama na pozornici i sela za električni klavir, podsetivši da je mogla biti kvalitetna kantautorka s diskretnije doziranom pratnjom. *Sister Heroine*, zadiranje u patetične stereotipe – 'jadna moja sestra, dugo se borila s ovisnošću' (a mi ostali smo pukom srećom promašili drogu) – srećom je sasekao izlet u veseli ritam-i-bluz sredine 20. veka (*Why Don't You Do Right* Lil Grin/Pegi Li, *Saved Lavern Bejker*), a sat i po rastućeg oduševljenja publike dovršili su grupno, povratkom na album *Fire On The Floor* (2016, Provoque). Ovog puta nije prolazila kroz publiku, ali nas je srećom pošteditela dugog, sporog rvanja s bluz baladama *I'd Rather Go Blind* ili *I Love You More Than You'll Ever Know*, kojima jednostavno nije dorasla. ¶

DRAGAN KREMER

PUNA ČAŠA J

Sve je navodno počelo kada je tridesettrogodišnji traktorista Erik Dru iz departmana Sena-Marna preko Fejsbuka pozvao na protest zbog uvođenja eko-takse na gorivo. Nedugo zatim predsednika Emanuela Makrona je stigao masovni revolt “žutih prsluka” širom zemlje protiv koga se pokazao nemoćnim i koji je doveo u pitanje njegovu vlast

U novembru 2017. magazin “Tajm” je predsednika Francuske Emanuela Makrona na naslovnoj strani predstavio gotovo kraljevskim portretom i naslo-

vom: “Sledeći lider Evrope – samo kad bi mogao da vodi Francusku”. Ako bi godinu dana kasnije prvi deo naslova još mogao i da bude tačan, drugi deo naslova je otvoreno pitanje, konstatuje “Tajm”.

Agencija Rojters objavljuje komentar Džona Lojda autora knjige *Moć i priča* i saradnika “Fajnenšel tajmsa”, u kome se kaže da slučaj Makron osvetljava sadašnje evropsko licemerje, da on jeste

JEDA

ZAUZIMANJE PARIZA: "Žuti prsluci" ispred Trijumfalne kapije

Foto: AP

skoj uniji i najavila da će se penzionisati 2021, a mnogi smatraju da se na kancelarskoj funkciji ne može ni dotle zadržati, i kada se ne zna da li će britanska premijerka Tereza Mej dočekati Božić u Dauning stritu 10, pošto nije jasno da li će britanski parlament odobriti ugovor o načinu na koji Britanija napušta EU u martu 2019.

Kod kuće ga je, međutim, dočekao slogan "Macron demission" kojim njegov silazak sa političke scene zahteva pokret "žutih prsluka" (*gilets jaunes*), nazvan tako jer demonstranti nose žute prsluke kakve mora da ima svaki vozač i motociklista. Povod za demonstracije koje su počele 17. novembra bio je uvođenje ekološke takse na gorivo. Taj povod je gotovo zaboravljen nakon što su se tri nedelje u čitavoj Francuskoj redali protesti, isticali zahtevi i zaoštravali sukobi.

VAVILON GORI

U subotu 1. decembra centar Pariza je bio zahvaćen oblacima suzavca u celodnevnom sukobu policije sa demonstrantima koji se razbuktao kada su hiljade samoorganizovanih "žutih prsluka" pokušale da se okupe na Jelisejskim poljima, a policija pokušala da ih rastera pendrecima, gumenim mecima, suzavcem, šokbombama i vodenim topovima. Na to su odgovorili maskirani "kaseri" (*casseur* – huligan, razbijač) izražavajući bes prema sistemu tučom sa policijom, kamenovanjem, pravljenjem i potpaljivanjem barikada od nameštaja uličnih restorana, uz lomljenje izloga prodavnica, ponekad uz pljačku.

Tokom nereda u Parizu povređene su 133 osobe, uključujući 23 policajca, znatno više nego 24. novembra kada su povređene 24 osobe. Na jednom zidu u Ulici Kleber u 16. arondismanu u Parizu jedan grafit glasi "Vavilon gori".

"Mond" opisuje scene haosa u centru Pariza: od Opere, preko Avenije Foš do Ulice Rivoli i Jelisejskih polja zapaljeni restorani i vozila, razbijene i opljačkane radnje, zapaljene kante sa otpadom, barikade u plamenu, srušena ograda parka Tiljeri ispod koje je povređen jedan demonstrant.

Policijska prefektura saopštava da je u Parizu bilo 249 požara, da je zapaljeno 112 vozila i šest zgrada. Jedna puška je oteta iz policijskog vozila kod Trijumfalne kapije na Etoalu (Trgu Šarla de Gola) odakle se čula Marseljeza koju su u dimu suzavca pevali demonstranti. Oni koji su se sklonili, pravili su selfije a u pozadini se morala videti tuča u dimu.

Demonstracije su se razbuktao u mnogim gradovima – u Lilu, Bordou, Nantu, Renu, Strazburu, Sent Etjenu, Turu (gde je povređeno 30 ljudi). Blokirano je 45 od 250 Totalovih pumpi. Širom zemlje su blokirani trgovački centri, prodaja je opala, a sveži proizvodi su se kvarili u kamionima.

Demonstracije "žutih prsluka" proširile su se i na Belgiju i na Holandiju.

NEKO SE SEĆA POREZA NA SO

Erupcija divljačkog nasilja u Parizu nije protest – to je pobuna, piše u "Indipendentu" Džon Ličfild koji je prisustvovao "bici" kod Trijumfalne kapije.

Sociolozi širenje tog protesta povezuju sa novom društvenom geografijom: zaposlenost i bogatstvo sve su više koncentrisani u velikim gradovima. Deindustrijalizovane regije, ruralna područja, mali i srednji gradovi manje su dinamični. U "perifernoj Francuskoj" živi veliki broj ljudi iz radničke klase, koje su pripadnici elite i ideolozi zaboravili.

Neki izveštaji sugerišu da se vratila stara francuska retorika štrajkova, demonstracija i revolucionarnih barikada, sudeći bar po rečenici nekog učesnika za BBC: "Revolucija 1789. je počela zbog brašna, a naša zbog benzina..." Iz duge francuske bundžijske istorije oživljavaju se sećanja pobune baš zbog dizanja različitih poreza.

Pjer Serna u "Imaniteu" pominje pobune protiv poreza koji je nametala katolička crkva u srednjem veku, talas revolta u Akitaniji između 1544. i 1547. i napad na Bordo zbog poreza na so. Pokret je surovo ugušen, ali je kralj naredne godine ukinuo porez. Verbalno predanje o tome prenosilo se tri sledeća veka.

"Liberasion" citira autora monumentalne istorije Francuske "odozdo" Žerara Norijela koji kaže da "žuti prsluci" u konfuznom obliku slede tradiciju sankilota iz 1792. i 1793. godine (*Sans Culottes*, oni koji

ne nose kilote, svilene pantalone do kolena, kakve su nosili plemići, već dugačke pantalone, dakle nisu bili baš "bezgaćani" kako se ponekad kod nas govori, po asocijaciji na ženski donji veš na koji se odnosi isti izraz). Ovaj istoričar pominje negovanje sećanja na pobunjene građane iz 1848. i na komunare iz 1870–71. i na pobune anarhosindikalista osamdesetih godina 19. veka.

U prošlosti su takvi pokreti suzbijani silom. Na severu Francuske su 1891. demonstracije krvavo ugušene uz pomoć vojske. Čak je i Žorž Klemanso, koji je navodno Makronov uzor, bio omrznut zbog toga što je nasilno suzbio takozvani vinski protest 1907. U skorije vreme veliki štrajkovi 1947–1948. ugušeni su uz nasilje sa desetinama smrtnih slučajeva među radnicima.

Danas pacifikovanje društvenih odnosa dovodi do racionalizacije upotrebe sile, pa bi najgore za one koji poseduju moć bilo to da se neka žrtva među "žutim prslucima" može pripisati policiji, piše "Liberasion". To je možda opominjući odgovor na Makronovu najavu da je spreman da zavede vanredno stanje.

NE KO, VEĆ PROTIV KOGA

Tokom nereda u Parizu 378 osoba je zadržano u policiji (među njima 33 maloletnika) i izvedeno pred sud pod optužbama za "nasilje nad službenim licima", "oštećenja imovine namenjene komunalnoj službi", "okupljanje u cilju izvršenja nasilja" ili "vršenje nasilja", "posedovanje oružja", za šta su zaprečene kazne od tri do sedam godina zatvora.

Verovatno na osnovu podatka da među 412 osoba koje je policija bila privela dve trećine njih nisu stanovnici Pariza, neki izveštači zaključuju da pripadnici urbane ultradesne gerile i anarhističke levice nisu činili većinu onih koji su se sukobljavali sa policijom, već da su borbenu većinu činili amaterski gerilci iz radikalnih delova pokreta "žutih prsluka" koji su došli iz severne i zapadne Francuske i iz šireg predgrađa Pariza da se "sve te metropoli".

Uočavajući neobičnu konvergenciju levičara, desničara i depolitizovanih aktivista u tom sukobu, "Mond" piše da se mora revidirati perspektiva analize: ne pitajte zašto takva konvergencija

postoji, već protiv koga. Odgovor je očigledan: protiv Emanuela Makrona i "njegovog sveta", njegovih reformi, njegove političke i ekonomske filozofije.

"Mond" piše kako je pre godinu dana Emanuel Makron nagovestio da želi da obeleži studentsku pobunu iz maja 1968. godine. Podržalo ga je nekoliko učesnika tadašnjeg studentskog pokreta, među kojima je bio i Danijel Kon-Bendit. Makron je dugo oklevao i na kraju ipak odustao. Godinu dana kasnije mobilizacija "žutih prsluka" je 1. decembra u centru Pariza dovela do novog dugog i nasilnog osporavanja njegove moći, kao što je pre pola veka bio slučaj sa De Golom.

Još nekoliko hroničara konstatuje da tako nešto Pariz nije video od 1968, mada to poređenje sociološki nije sasvim tačno. Godine 1968. bila je pobuna studentske i intelektualne populacije gradskih bejbi-bumersa kojoj su se pridružili radnici generalnim štrajkom. Sada je inicijator pobune provincija. Sadašnja pobuna nije identična ni sa neredima iz 2005. nakon kojih je Žak Širak zaveo vanredno stanje. Tada su buknuła pariska predgrađa, nastanjena decom imigranata potonulom u potpuno beznađe. Više sličnosti ima sa demonstracijama "crvenih kačket" u Bretanji 2013. kada su, takođe zbog eko-takse, demonstrirali traktoristi i kamiondžije.

BUMERANG EFEKAT

Istoričar specijalizovan za Francusku revoluciju i "ekstremni centar" Pjer Serna piše u listu "Imanite" da su "žuti prsluci" samo "iskrivljeno ogledalo Makronove politike ekstremnog centra" koji odbacuje političku i zakonodavnu debatu, depolitizuje sve oblike razumevanja društva kroz politiku, trajno delegitimizuje partije, negira podele na levicu i desnicu, prezirivo odbacuje političke ideje, nameće izvršnu vlast kao neupitan faktor u vođenju državnih poslova, stvara iluziju da je uspešan život milionerov život. Izmislio je bes bez politike, koji se sada okrenuo protiv njega.

"Politiko" piše da se Emanuel Makron stupivši na dužnost kao autsajder "novog lica" hvalio time da je razbio sklerotični politički sistem, da je zbrisao stari svet tradicionalnih partija, da je nasuproto "nereprezentativnim sindikatima"

nametnuo reforme tržišta rada i državnih železnica, da je skresao naduvane fondove lokalnih vlasti.

Slike demonstancata sa žutim prslucima koji spaljuju barikade i krše terase kafea na Jelisejskim poljima omalovažile su slike "dinamične nove Francuske" koju je Makron projektovao.

"Politiko" citira i Fraso Brošea, autora studije o digitalnoj demokratiji i digitalnom populizmu od Trampa do Makrona, koji konstatuje da je pobuna "žutih prsluka" produkt istog fenomena koji je Makrona doveo na vlast – diskreditacija sistema i mogućnost ljudi da se organizuju spontano i da komuniciraju preko društvenih mreža. Prema Bi-Bi-Siju, sve je navodno počelo kada je tridesetogodišnji traktorista iz departmana Sena-Marna Erik Dru preko Fejsbuka pozvao na protest, a njegov poziv prenošen i multiplikovan. Ako je to baš tako bilo, a vaš hroničar u to ipak sumnja, Makrona je stigao seljački digitalni revolt.

Bilo kako bilo, ovog puta ne postoji neki militantni sindikalni lider ili opozicioni političar sa kojim će se vlast dogovoriti o prekidu protesta. Pokušaj predsednika francuske vlade da pregovara sa predstavnicima demonstranta nije uspeo, većina izabranih nije došla, a oni koji su došli tražili su da budu uključene TV kamere da ih ne bi ispljuvali kao izdajnike koji su se tajno prodali režimu. Kad ih je na razgovore pozvao Makron lično, neki od demonstancata su rekli da ne smeju jer da im prete radikalnije kolege.

Čak i najava suspenzije sporne takse na benzin, zbog koje su počele demonstracije, nije zaustavila pokret u kome su se povećavale aspiracije. U nekim medijima se pojavila lista od čak 42 zahteva: da niko ne bude beskućnik; da se ukinu kamate na nelegitimne dugove; da se ne oporezuju siromašni i da se nađe 85 milijardi evra fiskalnih prevara; da minimalna zarada bude 1500 evra mesečno; da se u penziju ide sa 60 godina, a da penzioni sistem bude baziran na solidarnosti; da se ukinu privilegije grada na račun sela; da se prestane sa izgradnjom ogromnih trgovačkih centara; da se progresivno oporezuju velike kompanije kao što su Mekdonalds, Gugl, Amazon i Karefur; da se zaustavi izgradnja velikih komercijalnih kvartova u gradovima; da narodni predstavnici

**NEMOĆ: Emanuel Makron
na poprištu protesta**

Foto: AP

ni pokret bez lidera iz 2011. godine *Okupy wal street*, pokret španskih Indignados koji su u znak protesta protiv establišmenta i nezaposlenosti pešačili od Madrida do Brisela, ili pak francuskih "noćobdija" (*Nuit debout*) na Trgu republike u Parizu 2016.

Postoji bitna razlika između tih pokreta i "žutih prsluka": to su bili mirni protesti urbane omladine, a ovde je reč o sloju drugačijeg sastava i reklo bi se punijoj čaši jeda. Neki francuski levičarski hroničari prognoziraju da će "okrutni bankar" Makron čekati da dođe zima i da ljudima dosadi da se okupljaju na ulici i da se razidu po kućama.

Možda bi tako i moglo biti. "Žuti prsluci" su brojčano relativno slabi (u trećoj nedelji ima oko 285.000 demonstranata širom Francuske). Međutim, to što osam od deset Francuza odobrava njihove akcije, koje često remete uobičajeni ritam života, možda je znak da, kako kažu oni Francuzi koji ga ne vole, "Jupiteru Makronu" izmiče tlo pod nogama. Njegov rejting je pao na 32 odsto, njegova "Republika u maršu" je izgubila korak, nivo podrške je opao za 20 odsto.

Makronove poreske olakšice za bogate i konstatacije o "ludom trošenju" na socijalne beneficije ili poruke građanima da "prestanu da jure" i "samo pređu ulicu da pronađu posao" – otuđile su mnoge birače. "Nema nikoga sa dubokim političkim iskustvom u njegovoj neposrednoj pratnji da mu kaže kada se zeznuo", kaže jedan francuski parlamentarni veteran.

Ljutito raspoloženje kakvo "žuti prsluci" manifestuju liči na groznicu protiv establišmenta koja je na drugim mestima dovodila populističke partije na vlast.

Autor studije o sumraku elita, prosperitetu, periferiji i budućnosti Francuske Kristofer Žili piše u "Gardijanu" da je pokret "žutih prsluka" rođen u *France périphérique*, da je periferna Amerika dovela Trampa u Belu kuću, a periferna Italija (Južna Italija, nazivana još i *Mezzogiorno Italia*, ruralna područja i mali severni industrijski gradovi) bila nosilac njenog populističkog talasa.

Neka se pripremi Francuska.

MILAN MILOŠEVIĆ

imaju prosečnu platu; da se zabrani iseljavanje francuske industrije; da svako ko radi u Francuskoj mora da ima francusko državljanstvo; da bude više trajnih ugovora o zapošljavanju; da se ograniče zakupnine kuća, naročito za studente i radnike koji su nesigurni; da se zabrani prodaja imovine u vlasništvu Francuske, brana i aerodroma; da referendum o važnim pitanjima bude obavezan; da se raspusti Narodna skupština i, na kraju, zapravo prvo, *Macron demission!*

Organizacija koja traži raspuštanje skupštine i smenu predsednika Republike ne može više biti nepolitička, kako su "žuti prsluci" najčešće predstavljeni.

PERIFERNA FRANCUSKA

Sindikati i leve partije uglavnom zauzete međusobnim gloženjima nisu pokazivali nimalo simpatija za tu samoorganizovanu, autonomnu i amorfnu pobunu pripadnika srednje klase iz "perifernog Francuske". Taj sloj inače odbija dominaciju partijskih lidera tradicionalnih stranaka – levih (socijalisti, itd.) i desnih (golisti itd.) – koje su se menjale na vlasti od kraja Drugog svetskog rata, a sad su se urušile. Po nekim zapažanjima, "žutim demonstrantima" pokušavali su da se priključe i s leve (Melenšon, različiti trockisti itd.), i sa desnice (bivši Nacionalni front), ali ne bi se reklo da su određivali tok pobune.

Džon Lojd u pomenutom komentaru piše da im je uprkos tome što se čini da

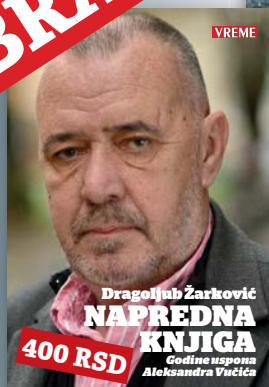
demonstranti imaju podršku većine francuskih građana, Makron do sada uporno pružao otpor poručujući da se ne sme menjati kurs jer je pravac njegove politike ispravan i neophodan. On je optužio svoje sugrađane da žele i da imaju tortu i da je jedu. "Ne možete pevati u istom sloganu: 'smanjiti poreze i izgraditi više škola'..."

"Gardijan" u nešto rafiniranijoj analizi francuskog revolta zapaža da je od osamdesetih godina prošlog veka jasno da se u zapadnim društvima mora platiti cena novom ekonomskom modelu i da je ta cena žrtvovanje evropske i američke radničke klase, a da je sada jasno da je novi model oslabio ne samo rubove proletarijata već društva u celini.

Paradoks je da to nije rezultat sloma globalnog ekonomskog modela, već njegovog uspeha. U novijim decenijama francuska ekonomija, kao i evropska i američka, nastavila je da proizvodi blagostanje. Svi su u proseku bogatiji. Problem je u tome što su u isto vreme povećani nezaposlenost, nesigurnost i siromaštvo. Centralno pitanje nije u tome da li je globalna ekonomija efikasna, već šta činiti s tim modelom kada ne uspeva da kreira i razvija koherentno društvo bez dramatičnih suprotnosti, piše "Gardijan".

Pobuna "žutih prsluka" je simptom zime nezadovoljstva koje je u prošlim godinama izbijalo u raznim formama. Lako se ispumpala i usahla većina spontanog protesta, kao što su marginal-

OBRATI PAŽNJU!

PRVO: Knjige kupljene u redakciji su **i dalje 50% jeftinije i koštaju koliko je ovde naznačeno.**

DRUGO: ~~Tokom novembra~~ Još ove nedelje, tj. do 12.12.2018. važi akcija
PRETPLATA GLAVU ČUVA!

Ko u prostorijama redakcije uplati pretplatu na "Vreme"

(bilo na internet, bilo na štampano izdanje, bilo na ½ godine ili na godinu) dobiće na poklon kišobran!

Redakcija se nalazi na 6. spratu, Kosovska 17, Beograd, ulaz iz Kondine. Služba prodaje radi od ponedeljka do petka od 10 do 14h. Pretplatu možete uplatiti i na naš račun, ali vam kišobran ne možemo poslati u okviru cene pretplate. Za dodatne informacije zovite telefonom na 3234-774 ili pišite na email pretplata@vreme.com

Lečenje haštagom

Sezona je virusa, grip samo što nije, ako vas neki virus već nije oborio, dobre su šanse da vas je barem malo prodrmao. Većina nas ne ide tim povodom kod lekara, sem kada baš stisne. Obično se javimo da nećemo doći na posao (đaci u školu), kljukamo se paracetamolom i limunadom dok se malo ne oporavimo. U većini slučajeva šmrčemo i kilavimo na radnom mestu. Jedino ne propuštamo da o svojim mukama izvestimo bratiju na društvenim mrežama, uvek spremnu da nas podrži ili zafrkava, najčešće i jedno i drugo.

Ko bi rekao da Instagram postovi naših crvenih noseva i nahtkasni sa lekovima mogu da budu od koristi u predviđanju i praćenju epidemije?

To već šest godina tvrdi i dokazuje grupa istraživača iz Finske koja je upregla veštačku inteligenciju, neuronske mreže i fotografije sa Instagrama ne bi li pokazala da se iz svega toga mogu dobiti kvalitetni podaci o zdravlju nacije. Dva ozbiljna istraživača Medicinskog fakulteta u Tampereu objavila su pre desetak dana naučni rad upravo pod tim nazivom: „Predviđanje epidemije gripa pomoću Instagrama“.

Oni su najpre u fokus stavili haštagove u kojima se spominju reči koje su u vezi sa gripom, virusima, prehladama, bolom u mišićima i slično, da bi potom analizirali fotografije koje ih prate. To nije prva ideja te vrste, Instagram postovi koristili su se i ranije u istraživanju depresije i zavisnosti mladih od duvana.

Istraživači su se ograničili na finski jezik i Finsku, procenjujući da u zatvorenom sistemu mogu uspešno da upoređuju podatke prikupljene sa društvenim mrežama i one zvanične koje objavljuje Ministarstvo

zdravlja i tako naprave relativno precizan algoritam. Instagram se pokazao kao najbolja mreža za tu svrhu. Fejsbuk je masovniji, ali je prilično zatvoren ako poželite da nešto radite sa podacima, naročito posle prošlogodišnjeg skandala sa Kembridž analitikom. Zato su oni ceo svoj rad zasnovali na haštagovima i fotografijama sa javnih profila Finaca, što niko ne može da im zabrani. Koristili su softver baziran na pajtonu i nisu objavljivali identitete sa postova koji su im bili interesantni. Nisu ih zanimali pojedinačni slučajevi, već samo veliki brojevi i mogućnost da na osnovu njih predvide udare epidemije.

Sada veruju da su napravili dovoljno dobar model da bi mogli da predvide kako će se kretati sezona gripa na osnovu onoga što ljudi objavljuju.

Praćenje naših aktivnosti i utvrđivanje veze između toga i budućih događaja spada među najatraktivnije naučne aktivnosti danas. Postoje teorije o cikličnom ponavljanju kriza i sukoba gde je najvažnije predvideti kada će naići vrhovi krize, što je od velike koristi za planiranje poslova i života uopšte. Društveni mediji su to praćenje učinili jednostavnijim jer posao anketara obavlja kompjuter, a istraživanja idu mnogo dublje nego ranije.

Poseban kvalitet finskog istraživanja je baš u tom korišćenju javnih podataka, budući da za to nije potrebna nikakva dozvola i ne krše se zakoni, barem za sada. To znači da su isti resursi na raspolaganju i istraživačima u Srbiji, baza nam je čak i malo veća nego ona u Finskoj, mada je tamo internet masovniji. U svakom slučaju, vaša ekstrovertnost na društvenim medijima dobila je naučno pokriće, čekaju se samo naučnici da u tome nešto otkriju. ¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnog štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarnica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

O BORSKOJ BELEŽNICI (7)

ALEKSANDAR ZOGRAF.

NASTAVIVŠI PUT KROZ
MAĐARSKU, PRINUDNI
RADNICI SU UKRCANI U
TERETNE VAGONE, I TU
BIJ IZLOŽENI
NEPODNOŠLJIVIM USLO-
VIMA DRUGE VRSTE -
SEDAK DESEK LJUDI
JE STAJALO USPRAVNO
DAN ILI DVA, U
NESNOSNOJ ZAPARI,
BEZ HRANE I PIĆA.
ZABELEŽEN JE I
SLUČAJ OČAJNIKA
KOJI JE, PRITISNUT
ŽEĐU, MOKRIO U
ČUTURU I ISPIJAO
VLASTITI URIN,
IAKO JE ZNAO
DA ĆE GA TO
OTROVATI...

U MESTU SENTKIRALJSABADI, SS
JEDINICE SU LOGORAŠE POONOVO
PREDALE MAĐARSKIM ČUVARIMA;
ČAK I ONI SU BILI ZAPREPAŠČENI
KADA SU UGLEDALE ONEMOĆALE
LJUDE. ČEKAJUĆI POKRET ZA
NAREDNI MARŠ, RADNOTI JE
SMOGAO SNAGE DA NAPIŠE
"ČETVRTU RAZGLEDNICU",
ISPOSTAVIĆE SE, POSLEDNJU.

9. NOVEMBRA 1944,
KOD SELA ABDA, BLIZU
MAĐARSKO-AUSTRIJSKE
GRANICE, 22 LOGORAŠA
NA IVICI KOLAPSA, MEĐU
NJIMA I RADNOTI, BILI
SU IZDVOJENI IZ GRUPE
I NATOVARENI NA
ZAPREŽNA
KOLA...

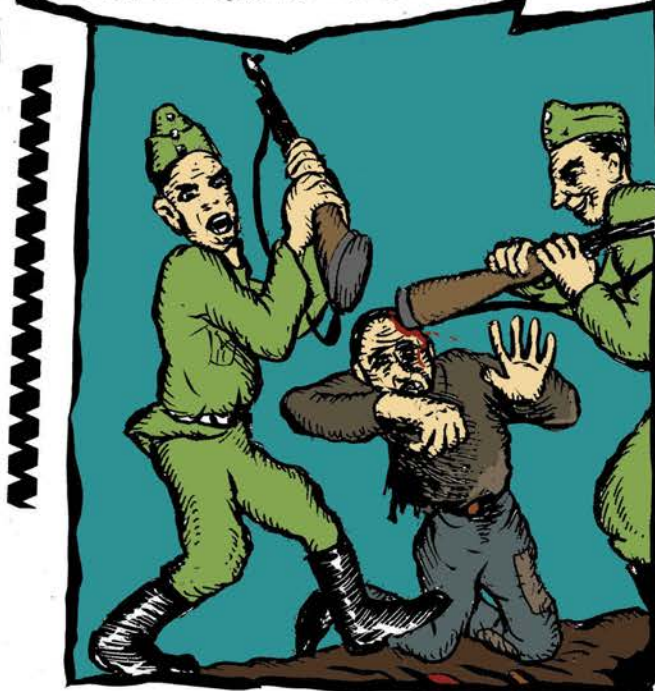
NEKOLIKO VOJNIKA JE
PRIMORALO GRUPU
PRISILNIH RADNIKA DA
ISKOPAJU RAKU, A
ZATIM DA PRIDRŽAVAJU
ISCRPLJENE LJUDE DOK
IH VOJNICI UBIJAJU,
JEDNOG PO JEDNOG.
TAKO JE ŽIVOT
ZAVRŠIO I
MIKLOŠ RADNOTI...

NA KRAJU, JEDINI PREOSTALI LOGORAŠ JE TREBALO
DA ZAKOPA SVE OSTALE. KADA JE ZAVRŠIO,
KRENUO JE DA BEŽI...

...ALI SU GA STRAŽARI STIGLI, I DOTUKLI
KUNDACIMA... BILA JE TO JEDINA ŽRTVA KOJU
SU MORALI LIČNO DA ZAKOPAJU...

AVGUSTA 1946, IZVRŠENA
JE EKSHUMACIJA MASOVNE
GROBNICE, U KOJOJ JE
PRONAĐENA I RADNOTIJEVA
POEZIJA NASTALA U RADNOM
LOGORU U BORU, I TOKOM
USILJENOG MARŠA, UZ MOLBU
(ISPISANU NA MAĐARSKOM,
SRPSKOM, FRANCUSKOM,
ENGLJSKOM I NEMAČKOM), DA ONAJ KO PRONAĐE
BELEŽNICU POŠALJE TO NA ADRESU U BUDIMPEŠTI...
RADNOTIJEVI STIHOMI, USKRSLI IZ TRULEZI, JEDAN
SU OD DOKAZA KOJI IMAMO DA SNAGA DUHA MOŽE DA NADŽIVI BRUTALNU SILU PODIVLJALE IDEOLOGIJE...

Moja Evropa

Moja Evropa vam, dobri ljudi, nije geografski pojam, ni politički projekat, ni kulturni prostor, ni mesto nastanka gotovo svih ideja u koje verujem... Dobro, jeste i sve to, ali meni je Evropa, pre svega, ona mala Holandanka Amira, koja je potpuno sama odlučila da peva operske arije sa svojih devet godina. Kaže da joj je tako došlo. I peva dete "O mio bambino caro", slušajte je, ko se ne zaroza dok anđelčica ovo peva, nije baš pod vinklu. Moja Evropa vam je ona najlepša kraljeva kći

utakmice Partizan–Dinamo spiker na stadionu objavio da je diktator umro i neki momak, tu odmah pored čaleta i mene, iz grla viknuo "Dole Frankol!", a ceo Partizanov jug mu odgovorio "Dole!". Tri života da živim, to veće ne bih zaboravio. Moram vam reći, u digresiji, politika je izuzetno važna delatnost, ne sme se prepustiti diletantima i fukari samo zato što su nam neki političari fuj. To je kao kada bismo sreli pet groznih pekara, pa u znak protesta prestali da jedemo kifle.

koju je namazani Zevs, maskiran u srebrno-belog bika, ukrao i uz pomoć brata mu Posejdona, preko mora poneo na Krit, a ona se, kažu stari, jednom rukom držala za njegove rogove da ne padne, a drugom pridržavala haljinu da joj se u moru ne pokvasi, šmizla jedna. A kada ju je na ostrvo doneo, počeo je da je posećuje kod nekog izvora blizu Gortina, pod jednim platanom za koji se pričalo da ima večno zeleno lišće. Bog i duša, siguran sam da je i danas zelen. Mudre glave kažu da je ime dobila po reči evriops – devojčako lice koje sija kao za punog meseca, a i ime njene snajke, Minojeve žene Pasifaje, u prevodu znači *Ona koja sve obasjava*. Drugi, pak, kažu da Evropino ime znači krupnooka, a biće da su svi u pravu.

Moja Evropa su žurke sa frikovima u Viener Štrase na Krocbergu, Rupa u Rajičevoj, jedina Akademija nauka i umetnosti koju smo ikada priznavali, Bergman, Fon Trir, Feline i onaj malo kičerajski vals na travi Šenbruna, kad se građanska klasa picne, pa se okupi da se prebroji i obodri dok se sprema za neminovnu sledeću najezdu. Moja Evropa je kad su ono oni Španci, komunisti ali dobri ljudi, zlikovcima rekli "No pasaran", a nekih četrdesetak godina kasnije, pre

Evropa su klanice na Somi i Marni i zlatna Periklova Grčka, gde smo naučili da lepota nije ukras nego temelj. Fjordova Tromsa, njihov ledeni spokoj i maslinjaci Vavinog Mediterana, kroz koje u doba berbe vijugaju masni putevi. Moja Evropa su ulice Palahovog Praga, pa Bukurešta i Beograda gde smo naučili da sloboda od tiranije nije pravo nego obaveza. Evropa su i Mastriht i Šengen gde se zavađena familija konačno uzela u pamet. Moja Evropa je onaj ledeni uzdah koji sam prepadnut uvukao u sebe kada sam na vrhu iznad Šentilja izašao iz naše bube i prvi put video te zajebane belo-plave Alpe ispod sebe. Kada sam ih sledeći put prešao, desetak godina posle, na Prateru su mi Gilmor, Mejson i momci svirali *Tajm* ispod leteće svinje, a ja sa potpunim neznančima u oblaku plemenitog dima čuo i prečuo da – And then one day you find ten years have got behind you. No one told you when to run, you missed the starting gun. So you run and you run to catch up with the sun but it's sinking, racing around to come up behind you again, pa sam sada, na teži način, morao da naučim sve o važnosti vremena.

NEBOJŠA BROČIĆ

NOVI SAD

Petak, 07.12.2018. u 19:30 časova

NOVI
OPTIMIZAM
www.novioptimizam.rs

Trg galerija 1, 21101 Novi Sad

Галерија Матце српске

Milena Minja Bogavac

- žena po meri Novog Optimizma

Uvodna reč:

Tijana Palkovljević Bugarski

upravnica Galerije Matice srpske

O Minji, rediteljki,
dramaturškinji,
slem pesnikinji,
feministkinji,
antifašistkinji
govore:

Aleksandar Milosavljević
pozorišni kritičar i teatrolog

Jovan Gvero
urednik SKC Novi Sad

Jovana Gligorijević
novinarka

Milena Minja Bogavac

Moderatorka:

Gordana Nonin
novinarka

ZRENJANIN

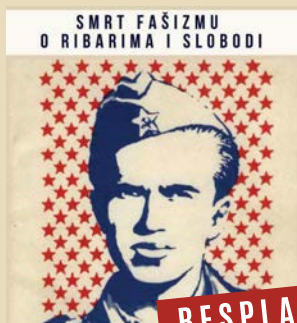
Subota, 08.12.2018. u 20 časova

NOVI
OPTIMIZAM
www.novioptimizam.rs

KULTURNI CENTAR ZRENJANIN
NARODNE OMLADINE 1

POZORIŠNA
PREDSTAVA

BESPLATAN ULAZ

TRIBINA
NAKON PREDSTAVE

**Koja je tvoja
crvena linija?**

Gosti:

Milovan Pisari, istoričar

Marina Fratucan, novinarka

Dragan Popović, pravnik i aktivista

Senka Jankov, profesorica sociologije

Marija Vasić, profesorica sociologije

Saša Ljevar, profesor istorije

Ko-autori i izvođači:

Đorđe Živadinović Grgur,

Nina Nešković,

Strahinja Blažić,

Sunčica Milanović,

Nikola Živanović

Rediteljka:

Milena Bogavac

FILM

Novi Optimizam- dosadašnji dobitnici nagrade.

«Dobar primer Novog Optimizma»

ŠABAC

Ponedjeljak, 10.12.2018. u 20 časova

NOVI
OPTIMIZAM
www.novioptimizam.rs

Karađorđeva 22, Šabac

Dodela nagrade

"Dobar primer Novog Optimizma" za 2018. godinu

Čitanje obrazloženja nagrade:

Aleksandar Milosavljević

(pisac obrazloženja)

Govori: **Stevan Filipović**
filmski reditelj

Voditelj programa
Jelena Ivetić
Šabačko pozorište

Nagradu predaje
dosadašnji laureat
Predrag Koraksić Corax

Film "Dobar primer Novog Optimizma"

Film "Minja Bogavac- Dobar primer Novog Optimizma"

(Igor Marković)

Nakon dodele nagrade

predstava:

*Magični trenuci u
najlepšem hotelu u
Beogradu*

*Već od
30€*

***Biram novo, biram drugačije,
biram Belexpocentar***

*Mnogo više od restorana i sale za svadbe.
Jedinstven beogradski prostor, Holiday Inn i Belexpocentar
predstavljaju savršeno mesto za organizaciju venčanja.
Usluga, ambijent i atmosfera od 5 zvezdica, već od 30 €.*

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec